

SOCIĀLAIS DARBS LATVIJĀ



Labklājības ministrija



**Diskusija: sociālajam
darbiniekam ir jāizstāsta
savs stāsts
9. lpp.**

**Atbildība, izturētspēja un
laipnība: uz risinājumu
vērsts sociālais darbs
48. lpp.**

**Kulturogramma kā
instrumentu ģimeņu kultūras
daudzveidības novērtēšanai
53. lpp.**

**Nevalstiskās organizācijas –
sociālā darba resursi
72. lpp.**

Mārtiņš Moors – sociālo zinātņu maģistrs sabiedrības vadībā (Mg. sc.), tiesību zinātņu maģistrs (Mg. iur.), augstākā izglītība sociālajā darbā (Bc. soc. d.), Latvijas Sociālo darbinieku biedrības valdes priekšsēdētājas vietnieks, Rīgas Stradiņa universitātes lektors, Rīgas domes Labklājības departamenta direktora vietnieks, Sociālās pārvaldes priekšnieks

Aiga Romāne - Meiere – sociālā darba maģistre (Mg. soc. d.), LU sociālā darba profesionālās bakalaura programmas studiju direktore, zinātniskā asistente LU SPPI, jauniešu programmu vadītāja biedrībā "Resilientes Centrs", Latvijas Sociālo darbinieku biedrības biedre

Una Lapskalna – sociālo zinātņu maģistre sabiedrības vadībā (Mg. sc.), augstākā izglītība sociālajā darbā (Bc. soc. d.), Latvijas Sociālo darbinieku biedrības valdes priekšsēdētāja, Ventspils Sociālā dienesta vadītāja

Vita Roga-Vailza – sociālās pedagoģijas doktore (Dr. paed.), pedagoģijas zinātnes maģistre (Mg. paed.), Latvijas Sociālo darbinieku biedrības biedre, kopienas sociālās aprūpes aģentūras "Vitascare" (Lielbritānija) dibinātāja

Liesma Ose - pedagoģijas doktore (Dr. paed.), projekta "Profesionāla un mūsdienīga sociālā darba attīstība" vecākā eksperte Labklājības ministrijā. Latvijas universitātes un Rīgas Stradiņa universitātes vecākā pasniedzēja

Konsultante

Sandra Zalcmāne – sociālā darba maģistre (Mg. soc. d.), Kultūras ministrijas Sabiedrības integrācijas departamenta Sabiedrības integrācijas un pilsoniskās sabiedrības attīstības nodaļas vecākā referente. Latvijas Sociālo darbinieku biedrības biedre

Redkolēģija



Una Lapskalna



Aiga Romāne-Meiere



Liesma Ose



Vita Roga-Vailza



Mārtiņš Moors

SATURS

Redkolēģijas uzruna	4
Aktuālais Labklājības ministrijā <i>Maija Muceniece, Ilze Skrodele-Dubrovskā</i>	5
Diskusija: sociālajam darbiniekam ir jāizstāsta savs stāsts <i>Inga Pāpārde</i>	9
Kas notiek Latvijas sociālajos dienestos? Iedzīvotāju un praktiķu vērtējumi <i>Inese Šūpule</i>	12
Digitalizācija sociālajā darbā: lauku teritorijas perspektīva <i>Edvarts Pāvulēns</i>	22
Metodika "Sociālais darbs ar jauniešiem": varoņa ceļojums <i>Aiga Romāne-Meiere, Kārlis Viša</i>	30
Mēs esam, lai sniegtu atbalstu – sociālie pakalpojumi cilvēkiem ar garīga rakstura traucējumiem <i>Vita Roga-Vailza</i>	41
Atbildība, izturētspēja un laipnība: uz risinājumu vērsts sociālais darbs <i>Liesma Ose</i>	48
Kulturogramma kā instruments ģimeņu kultūras daudzveidības novērtēšanai <i>Marika Lotko</i>	53
Sociālais darbs kopienā Daugavpils ģimenēm ar bērniem ar funkcionāliem traucējumiem <i>Kristīne Paegle, Aiga Romāne-Meiere</i>	62
Nevalstiskās organizācijas – sociālā darba resursi	72
SUMMARY	77

Redkolēģijas uzruna

Periodiskais izdevums "Sociālais darbs Latvijā" ir kļuvis par gaidītu notikumu sociālā darba jomā, jo sniedz ieskatu profesijas aktualitātēs visā Latvijā. Mēs apzināmies, ka sabiedrība saskaras ar daudzām sociālām problēmām un izaicinājumiem. Lai tos risinātu efektīvi, jāizmanto inovatīvi un radoši risinājumi, kas ļauj apsteigt problēmu eskalēšanos un veidot ilgtspējīgas pārmaiņas. Tas nozīmē reaģēt uz esošajām problēmām, meklējot veidus, kā tās novērst vai samazināt.

Sociālā darba loma sabiedrībā ietver izpratni arī par sociālo darbinieku, kas ar savu radošumu, apņēmību un profesionalitāti nes pozitīvas pārmaiņas problēmu risināšanā un veido jaunas iespējas un risinājumus. Lai to īstenotu, mums ir jāapzinās resursu dažādība un tie jāizmanto, lai veicinātu sociālās pārmaiņas. Tikai sadarbojoties pašvaldību iestādēm un nevalstiskajam sektoram, ir iespējams radīt un pilnvērtīgi izmantot kopīgos resursus un sasniegt ilgtspējīgus rezultātus. Tāpēc mūsdienu sociālā darba centrā **ir sociālo pārmaiņu veicināšana, izmantojot proaktīvu pieeju un dažāda veida resursus**. Sociālie pakalpojumi ir viens no būtiskākajiem resursiem, to nodrošināšanai ir nepieciešami finanšu resursi, taču mums arī jāizmanto citi resursi, piemēram, zināšanas, pieredze, sadarbība un sabiedrības atbalsts. Mūsdienu sociālajā darbā ir aktualizējušies tādi jautājumi kā informācijas tehnoloģiju dominēšana un digitalizācija, sociālais darbs kopienā, uz klientu vērsti efektīvi risinājumi un sociālais darbs ar jauniešiem. Šīs un citas tēmas esam iekļāvuši kārtējā periodiskajā izdevumā, par kura izdošanu ir atbildīga Latvijas Sociālo darbinieku biedrība.

Arī jūs, kolēģus un citus šā izdevuma lasītājus, aicinām turpināt būt radošiem un ierosināt jaunas idejas, kā veicināt sociālās pārmaiņas – gan individu, gan sabiedrības līmenī. Redkolēģija vienmēr ir gatava uzklaut jūsu ieteikumus un atbalstīt mūsu kopīgo profesionālo izaugsmi. Kopā mēs varam radīt būtiskas sociālās pārmaiņas Latvijā, kuru centrā ir cilvēks un viņa vajadzības.

Patīkamu lasīšanu!

Aktuālais Labklājības ministrijā



Maija Muceniece, Labklājības ministrijas Sociālā darba un sociālās palīdzības politikas departamenta projekta "Profesionāla sociālā darba attīstība pašvaldībās" vadītāja



Ilze Skrodele-Dubrovskā, Labklājības ministrijas Sociālā darba un sociālās palīdzības politikas departamenta direktore

• No 1. jūlija spēkā stājās jaunie minimālo ienākumu apmēri

Ministrijas viens no prioritārajiem uzdevumiem ir sekmēt personu ar zemiem un ļoti zemiem ienākumiem materiālās situācijas uzlabošanu, lai mazinātu nabadzības un sociālās atstumtības risku valstī. Īstenotā Latvijas minimālo ienākumu reforma ir būtisks sasniegums sociālās politikas jomā. No šī gada 1. jūlija stājās spēkā jaunie minimālo ienākumu sliekšņu apmēri. Tie attiecas uz valsts sociālā nodrošinājuma pabalsta saņēmējiem, minimālo vecuma, invaliditātes un apgādnieka zaudējuma pensiju saņēmējiem un sociālās palīdzības saņēmējiem pašvaldībā. Šo apmēru paaugstināšana pozitīvi ietekmēs apmēram 100 000 iedzīvotāju.

Lai veicinātu ienākumu nevienlīdzības mazināšanos arī turpmāk, ir veiktas izmaiņas normatīvajos aktos, kas paredz minimālo ienākumu sliekšņu apmērus pārskatīt katru gadu, nevis kā bija noteikts līdz šim – ne retāk kā reizi trijos gados.¹ Tas nozīmē, ka nākamo pabalstu un minimālo pensiju pieaugumu cilvēki var sagaidīt jau nākamā gada sākumā.

Konkrēti minimālo ienākumu veidi izriet no minimālo ienākumu sliekšņiem, kas ir noteikti procentos no minimālo ienākumu mediānas, un tie ir atšķirīgi dažādām iedzīvotāju grupām. No šī gada 1. jūlija minimālo ienākumu sliekšnis nebūs zemāks par 20% no aktuālās minimālo ienākumu mediānas.²

Plašāku tabulu ar datiem par to, kādi ir pensiju un pabalstu minimālie apmēri, var atrast Labklājības minis-

1. To paredz 2023. gada 8. marta likums "Grozījumi likumā "Par sociālo drošību"". Pieejams: <https://likumi.lv/ta/id/340390>

2. Situācijās, kad datu kopā ir atsevišķas ļoti lielas vai ļoti mazas vērtības – kā tas ir ar ienākumiem, kad ir ļoti zemi un ļoti augsti ienākumi, vidējie rādītāji nesniedz objektīvu informāciju par situāciju, šajā gadījumā par iedzīvotāju ienākumiem, tāpēc tā vietā izmanto mediānu. Mediāna ir matemātisks rādītājs, kas atrodas augošā vai dilstošā kārtībā sakārtotas rādītāju rindas vidū. Mediāna ir šīs rādītāju rindas viduspunkts, izslēdzot lielākos un mazākos rādītājus. Minimālo ienākumu mediānas rādītājs tiek iegūts no Centrālās statistikas pārvaldes (CSP) veiktās māj-saimniecību aptaujas, kurā piedalās ap 6000 māj-saimniecību. Dati par minimālo ienākumu mediānu pieejami CSP mājaslapā: https://data.stat.gov.lv/pxweb/lv/OSP_PUB/START__POP__NN__NNM/NNM080/

trijas (turpmāk – LM) tīmekļa vietnē – <https://www.lm.gov.lv/lv/minimalo-ienakumu-limenis> vai Valsts sociālās apdrošināšanas aģentūras mājaslapā – <https://www.vsaa.gov.lv/lv/jaunums/no-1julija-paaugstinati-pensiju-un-atlidzibu-minimalie-apmeri-un-valsts-sociala-nodrosinajuma-pabalsta-apmeri>.

• Konkrēti pensiju un pabalstu minimālie apmēri³

Minimālās vecuma un invaliditātes pensijas bāze palielinās no līdzšinējiem 136 līdz 157 eiro, pensijas saņēmējiem ar invaliditāti kopš bērnības – no 163 līdz 188 eiro. Minimālo vecuma pensijas apmēru nosaka, piemērojot aprēķina bāzei koeficientu 1,1, un par katru stāža gadu, kas pārsniedz 15 gadus, apmēru palielina par 2% no aprēķina bāzes. Savukārt, nosakot minimālo invaliditātes pensijas apmēru, aprēķina bāzei tiek piemēroti koeficienti – II invaliditātes grupai 1,4, bet I invaliditātes grupai 1,6.

Valsts sociālā nodrošinājuma pabalsta bāzes apmēru pensijas vecumu saņiegušajiem, kuriem nav uzkrāts pietiekams darba stāžs vecuma pensijas piešķiršanai, un cilvēkiem ar III invaliditātes grupu ar 1. jūliju palielina no līdzšinējiem 109 līdz 125 eiro, savukārt cilvēkiem ar III invaliditātes grupu kopš bērnības – no līdzšinējiem 136 līdz 157 eiro mēnesī. Cilvēkiem ar I un II invaliditātes grupu valsts sociālā nodro-

šinājuma pabalsta apmēra aprēķinā tiek saglabāts nosacījums par koeficientu piemērošanu pie pabalsta bāzes apmēra un piemaksas veikšanu, ja cilvēks nav nodarbināts. Savukārt apgādnieka zaudējuma gadījumā gan valsts sociālā nodrošinājuma pabalsta, gan pensijas minimālais apmērs līdz bērna septiņu gadu vecuma sasniegšanai – no 136 eiro palielināties līdz 157 eiro, bet no septiņu gadu vecuma – no 163 līdz 188 eiro.

Pašvaldību sociālās palīdzības ietvaros nodrošinātos minimālo ienākumu sliekšņu apmērus mājaimniecībai aprēķina, pirmajai vai vienīgajai personai mājaimniecībā piemērojot koeficientu 1, bet pārējām personām mājaimniecībā – koeficientu 0,7. Attiecīgi garantēto minimālo ienākumu (turpmāk – GMI) sliekšnis būs 125 eiro pirmajai vai vienīgajai personai mājaimniecībā un 87,5 eiro pārējām personām mājaimniecībā. Trūcīgas mājaimniecības ienākumu sliekšnis būs 313 eiro pirmajai vai vienīgajai personai mājaimniecībā un 219 eiro pārējām personām mājaimniecībā. Maznodrošinātas mājaimniecības ienākumu sliekšni katra pašvaldība ir tiesīga noteikt ne augstāku par 501 eiro pirmajai vai vienīgajai personai mājaimniecībā un 351 eiro pārējām personām mājaimniecībā.

GMI sliekšnis tiek izmantots arī mājokļa pabalsta aprēķināšanas formulā. GMI sliekšņu summai mājokļa pabalsta apmēra aprēķināšanai mājaimniecībai piemēro dažādus koeficientus atkarībā no mājaimniecības sastāva – atsevišķi dzīvojošai pensijas vecuma personai vai atsevišķi dzīvojošai personai ar invaliditāti koeficients ir 2,5, mājaimniecībai, kurā ir tikai pensijas vecuma personas

vai personas ar invaliditāti, – koeficients 2, mājaimniecībai, kurā ir tikai pensijas vecuma personas vai personas ar invaliditāti un bērni, – koeficients 2, bet pārējām mājaimniecībām – koeficients 1,5. Koeficientu piemērošana dod iespēju lielākam skaitam mājaimniecību kvalificēties mājokļa pabalstam.

Palielināts arī atbalsts bāreņiem un bez vecāku gādības palikušiem bērniem pēc pilngadības sasniegšanas. Turpmāk pabalstu apmēri būs piesaistīti minimālo ienākumu mediānai un arī tiks pārskatīti katru gadu. To paredz grozījumi Ministru kabineta 2005. gada 15. novembra noteikumos Nr. 857 "Noteikumi par sociālajām garantijām bāreņiem un bez vecāku gādības palikušajam bērnam, kurš ir ārpusģimenes aprūpē, kā arī pēc ārpusģimenes aprūpes beigšanās".⁴ Veiktie grozījumi paredz vienreizējo pabalstu patstāvīgas dzīves uzsākšanai no 1. jūlija noteikt 40% apmērā no minimālo ienākumu mediānas (no 218 eiro līdz 251 eiro), bet bērnam ar invaliditāti kopš bērnības – 60% apmērā no minimālo ienākumu mediānas (no 327 eiro līdz 376 eiro). Vienreizējais pabalsts sadzīves un mīkstā inventāra iegādei turpmāk tiks pārrēķināts ik gadu, minimālo ienākumu mediānai piemērojot koeficientu 1,7 (no 820,05 līdz 1065 eiro no 1. jūlija).

Savukārt ikmēneša pabalsts pilngadību saņiegušajiem bērniem, kuri turpina mācības, neatkarīgi no sekmju līmeņa no šī gada 1. jūlija būs 20% apmērā no minimālo ienākumu mediānas (no 109 eiro līdz 125 eiro), bet bērniem ar invaliditāti kopš bērnības – 30% no

minimālo ienākumu mediānas (no 163 eiro līdz 188 eiro).

• No 1. jūlija ir pieejams valsts finansēts krīzes dzīvokļa pakalpojums

Ar 1. jūliju kā atsevišķs valsts apmaksāts pakalpojums ir ieviests krīzes dzīvokļa pakalpojums visā valsts teritorijā. Iepriekš šādu pakalpojumu nodrošināja tikai atsevišķas pašvaldības no saviem līdzekļiem. Krīzes dzīvokļa pakalpojuma saņemšanas ilgums noteikts līdz 30 dienām, nepieciešamības gadījumā pagarinot līdz 180 dienām. To paredz grozījumi Ministru kabineta 2014. gada 23. decembra noteikumos Nr. 790 "Sociālās rehabilitācijas pakalpojumu sniegšanas kārtība no vardarbības cietušām un vardarbību veikušām pilngadīgām personām".⁵

Krīzes dzīvokļa pakalpojums tiek nodrošināts augstas vardarbības riska gadījumos, kad personas dzīvība un veselība ir apdraudēta, un to apliecina sociālā dienesta vai sociālās rehabilitācijas pakalpojuma sniedzēja speciālista veikts novērtējums, vardarbībā cietušai pilngadīgai personai ar nepilngadīgiem bērniem un citām personām, ar kurām tā pirms pakalpojuma saņemšanas ir dzīvojusi nedalītā mājaimniecībā. Ja nepieciešams, krīzes dzīvokļa pakalpojuma saņemšanas laikā tiks nodrošinātas individuālās speciālistu konsultācijas vai uzticības personas atbalsts ar ikdienas dzīves jautājumiem saistītu problēmu risināšanā.

• Projekta "Profesionāla sociālā darba attīstība pašvaldībās" aktualitātes

3. Papildus izklāstam turpmākajā tekstā plašāku tabulu ar datiem par to, kādi turpmāk būs pensiju un pabalstu minimālie apmēri, var atrast LM tīmekļa vietnē - <https://www.lm.gov.lv/lv/minimalo-ienakumu-limenis> vai Valsts sociālās apdrošināšanas aģentūras mājaslapā - <https://www.vsaa.gov.lv/lv/jaunums/no-1julija-paaugstinati-pensiju-un-atlidzibu-minimalie-apmeri-un-valsts-sociala-nodrosinajuma-pabalsta-apmeri>.

4. Pieejams: <https://likumi.lv/ta/id/343182>

5. Pieejams: <https://likumi.lv/ta/id/343250>

Projektā ir uzsākts darbs pie vadības kvalitātes moduļa izstrādes, kas ietvers sociālo dienestu pašvērtējuma standarta instrumentu, starpinstitucionālos sadarbības mehānismus dažādu sociālo problēmu risināšanai, kā arī sociālā darba ar gadījumu slodzes kritērijus un rezultatīvos rādītājus. Vadības kvalitātes moduļa izstrādes pilotprojektā iesaistījušies sociālie darbinieki un sociālo dienestu vadības līmeņa speciālisti no 17 Latvijas pašvaldībām. Pilotprojekta dalībnieki veic sava un kolēģu darba uzdevumu pašhronometrāžu, piedalās domnīcās, diskusijās un mācībās, lai rezultāts būtu pietuvināts ikdienas praksei.

Turpinās darbs pie projekta "Profesionāla sociālā darba attīstība pašvaldībās" ietekmes izvērtējuma. Ar pētījuma starpzīņojumiem var iepazīties Labklājības ministrijas mājas lapā.⁶ Pētījuma gala ziņojums tiks publicēts šī gada nogalē.

Vasaras saulgriežu laikā sākām piedāvāt jaunu e-mācību programmu "Sociālais darbs daudzveidīgā sabiedrībā", kur pirmajai mācību grupai pieteicās necerēti liels interesentu skaits. E-mācības līdzīgi kā metodiskais materiāls ietver četras sociālās atstumtības un diskriminācijas riskam pakļautas grupas: bēgļi un patvēruma meklētāji, personas ar Latvijai netradicionālu reliģisko piederību, seksuālās minoritātes un romi.

Turpinās izstrāde vairākām metodikām sociālajam darbam ar dažādām klientu mērķa grupām un metodēm, kā arī to pilotprojektu īstenošana:

- metodika sociālajam darbam ar jauniešiem⁷;
- metodika sociālajam darbam ar grupu;
- metodika sociālajam darbam krīzes intervencē un psihosociālā konsultēšana krīzē;
- metodika sociālajam darbam ar senioriem;
- metodika sociālajam darbam kopienā.

Pavisam nesens un ļoti gaidīts notikums ir sociālā darba vārdnīcas iznākšana. Vārdnīca tapusi vairāk kā četrus gadus garumā, pateicoties Latvijas universitātes ekspertu un citu piesaistīto ekspertu darbam. Vārdnīcas izstrādes mērķis ir nodrošināt metodisko atbalstu sociālā darba speciālistiem, studentiem, pētniekiem un saistīto nozaru profesionāļiem, aptverot sociālā darba problemātiku visplašākajā nozīmē un sekmējot terminu vienotu izpratni, kas sabalsojas ar starptautiski lietoto sociālā darba terminoloģiju, teoriju un praksi, kā arī ir atbilstoša Latvijas situācijai. Vārdnīcā iekļauti vairāk kā 1320 terminu skaidrojumi. Jau pavisam drīz vārdnīca nonāks pašvaldību sociālajos dienestos, Latvijas augstskolu un pilsētu bibliotēkās.

Visus ar projekta aktivitātēm saistītos resursus – metodiskos materiālus, diskusiju un konferenču videoierakstus, informatīvos materiālus, pētījumus un citu informāciju – meklējiet Labklājības ministrijas tīmekļa vietnē: <https://www.lm.gov.lv/lv/projekts/profesionala-sociala-darba-attistiba-pasvaldibas-nr-921115i001>.

7. Ieskats metodikā tiek dots šajā periodiskā izdevuma numurā, Aigas Romānes-Meieres un Kārļa Višas rakstā "Metodika "Sociālais darbs ar jauniešiem": varoņa ceļojums".

6. Pieejams: <https://www.lm.gov.lv/lv/petijumi-1>

• Projekta "Profesionāla un mūsdienīga sociālā darba attīstība" ietvaros tapis šis periodiskā izdevuma numurs. Papildus augustā, septembrī, oktobrī un novembrī nozares profesionāļus aicinām kopā aktuālu jautājumu apspriešanai un kompetenču apguvei

vasaras skolās, darbnīcās un domnīcās. Tekstus un fotogrāfijas par šī pasākumu norisi, kā arī citas projekta aktualitātes gaidiet izdevuma nākamajā numurā.

Diskusija: sociālajam darbiniekam ir jāizstāsta savs stāsts



Inga Pape, žurnāliste

Sarunu festivāls "Lampa" jūnijā bija lieliska iespēja diskusijā¹ satikties sociālajiem darbiniekiem un žurnālistiem, lai runātu par ļoti aktuālu tēmu – sociālā darba prestižs un tēls sabiedrībā, vienlaikus aktualizējot plašsaziņas līdzekļu lomu, atspoguļojot akūtas sociālās problēmas. "Viņi bija sociālā dienesta redzes lokā" – ikdienā itin bieži dzirdēta frāze, kas, šķiet, lielākoties nevēsta neko jauku un patīkamu, tomēr diskusija ar šādu nosaukumu raisīja gan pārdomas, gan deva impulsu un arī iedvesmu rīkoties. Tāpēc jo īpaši svarīgi ir sociālajiem darbiniekiem, tāpat kā žurnālistiem stāstīt par sociālo darbu Latvijā. Par

ikdienas darbu, par tā problemātiku, veiksmes stāstiem un arī kļūdām. Kā sacīja viens no diskusijas dalībniekiem Mārtiņš Moors – neiestrēgstot pagātnē, bet meklējot risinājumu: kā izdarīt labāk? Diskusijā piedalījās Latvijas Radio žurnālists Aidis Tomsons, supervizore un psihoterapijas speciāliste Ieva Ozola, Latvijas Sociālo darbinieku biedrības valdes priekšsēdētājas vietnieks Mārtiņš Moors. Diskusiju vadīja žurnāliste un šī raksta autore Inga Pape.

Ikdienas ziņās sabiedrība sociālos darbiniekus neredz vai ierauga salīdzinoši reti – sociālie darbinieki nepiketē un neveic unikālas, sarežģītas ķirurģiskās operācijas. Visbiežāk plašsaziņas līdzekļu gaismā viņi nonāk situācijās, kad ir notikusi traģēdija, kad sabiedrība jautā: vai un kur bija sociālie darbinieki? Šajās situācijās būtiska loma ir plašsaziņas līdzekļiem

1. Diskusija "Viņi bija sociālā dienesta redzes lokā", sarunu festivāls "Lampa", 2023. gada 10. jūnijā 16:00-17:00, rīkotājs Labklājības ministrija. Pieejams: <https://festivalslampa.lv/lv/programma/pasakumi/2341> un <https://www.facebook.com/events/924466298826212/>

un žurnālistiem – kā atspoguļot gan notikumu, gan pastāstīt, kāda loma šajā situācijā ir bijusi vai ir sociālajam darbam. Diemžēl sociālā darbinieka tēls tiek veidots, sasaistot viņa darbību ar vairāk vai mazāk negatīviem notikumiem, līdz ar to “nonākšana sociālā dienesta redzeslokā” automātiski tiek uztverta vai pārraidīta ar negatīvu konotāciju. Ieva Ozola uzsvēra, ka, pirmkārt, sociālais darbs ir profesija, kurai jārēķinās ar zināmu pozitīvas atgriezeniskās saites trūkumu, proti, cilvēki, kuri saņēmuši ļoti lielu atbalstu no sociālā darbinieka, izgājuši cauri lielām grūtībām, “neviens nekad mūžā neteiks, ka viņiem ir palīdzējis sociālais darbinieks”. Otrkārt, sociālais darbs atrodas, tēlaini sakot, ēnas pusē, jo sociālie darbinieki strādā ar problēmām, kuras sabiedrībai ir grūti pieņemt un par tām runāt. Virkne sociologu ir pētījuši sociālo problēmu rašanos un secinājuši, ka sabiedrības attieksme pret to vai citu sociālo problēmu ir saistīta ar sabiedrības vērtībām, kuras tā uzskata par prioritārām, un sociālajām grupām, kurām jāpalīdz prioritāri. Šādi veidojas arī attieksme pret sociālo darbu kā palīdzējo profesiju. “Kā piemēru es varu minēt Skandināvijas valstis, kurās iedzīvotāji lielākoties saprot sociālā darba vērtību, un tas ir cieši saistīts ar sabiedrības vērtībām – ja mēs nedomāsim par sociālo darbu un profesionāļiem, kuri strādā ar sociālajām problēmām, tad tās – nerisinātas un dziļākas – nāks mums atpakaļ,” sacīja Ieva Ozola. Runājot par Latvijas situāciju, tiek novērots, ka lielāka izpratne ir par to sociālo darbinieku paveikto, kuri strādā ar bērniem ar invaliditāti. Tas tiek uztverts kā misijas darbs un sociālo darbu parāda kā prestižu, savukārt darbs, piemēram,

ar bezpajumtniekiem vai ieslodzītajiem netiek pietiekami novērtēts.

Pētījumā², kas veikts pirms vairākiem gadiem un kurā iezīmējās sabiedrības attieksme pret sociālo darbu, secināts, ka kritiskāk tiek vērtēts sociālais darbs ar ģimeni un bērniem. Diskusijas dalībnieki secināja, ka iespējamais iemesls šādi attieksmei ir, pirmkārt, plašsaziņas līdzekļu veidots sociālā darba tēls, kas visbiežāk parādās tieši sociālo problēmu ģimenē (diemžēl – arī traģēdiju) kontekstā; tieši šādās situācijās plašsaziņas līdzekļi lūko pēc atbildīgā, un viena no šādām institūcijām ir sociālais dienests un sociālais darbinieks. Otrkārt, sabiedrībā ir lielas gaidas, lai kāds būtu izdarījis visu, nepieļaujot nekādas problēmsituācijas, vienlaikus neapzinoties, ka šis kāds ir arī paši līdzcivēki. Mārtiņš Moors trāpīgi secināja, ka mēs nereti veidojam savus secinājumus, nezinot pat niecīgu daļu no notikuma realitātes jeb patiesīguma. “Padomāsim par situāciju, kad sociālais darbinieks ir mācīts strādāt un strādā ar cilvēkiem, kuri nāk no alkoholiķu ģimenēm vairākās paaudzēs, vairākkārt sodīti, kur ir vardarbība un vēl dažādas problēmas, par kurām es pat iedomāties nevaru, un es, neko nezinot par šo situāciju, neko nezinot par sociālo darbu, izteikšu spriedumu tikai balstoties uz savu pieredzi vai televīzijā redzēto,” sacīja Mārtiņš Moors. Viņš uzskata, ka žurnālistiem lietas ir jāsauc īstajos vārdos, bet ir jājautā sociālā darbinieka viedoklis: kāda bija šī situācija, kādas bija problēmas, kādas bija grūtības un – svarīgākais – kā rīkoties turpmāk?

2. Pieejams: *LM_2017_gala_zinojums_Ex_ante_izvertejums_pasvaldibu_soc_dienestu_darbibas_efekt_novert.pdf* (mk.gov.lv)

Piekrītot, ka žurnālisti meklē problēmsituāciju iemeslus un vaino neizdarībā sociālos darbiniekus, žurnālists Aidis Tomsons uzsvēra, ka šāda attieksme nav tikai pret vienu konkrētu profesiju, jo atbildība par notikušo tiek prasīta no visām profesijām, piemēram, policistiem. “Kopumā man gan šķiet, ka absolūti lielākā sabiedrības daļa tomēr uz sociālo darbu raugās izprotoši, saredzot traģisku situāciju dažādās pusēs. No žurnālistu viedokļa rakstīt par sociālām problēmām un īpaši konkrētiem notikumiem ir emocionāli ļoti smags darbs. Taču, līdzīgi kā žurnālisti, kuri izvēlējušies šo profesiju, es domāju, arī sociālie darbinieki apzinās sava amata ēnas puses,” viedokli puda Aidis Tomsons. Žurnālists retoriski vaicāja, ko var “viens parasts sociālais darbinieks”, lai mainītu attieksmi un uzlabotu sabiedrības izpratni gan par sociālo darbu, gan par tā atspoguļojumu plašsaziņas līdzekļos? Iepriekš minētais pētījums arī parādīja, ka sociālos darbiniekus “atpazīst” un labi novērtē pēc zupas virtuves darba, izsniegtajām pārtikas pakām un materiālā atbalsta apmēra, taču tas nebūt nav sociālā darba pamatuzdevums.

Mārtiņš Moors ir pārliecināts, ka pilnīgi noteikti arī vienam cilvēkam var būt ļoti liela nozīme un ir iespējams panākt ļoti daudz. Jāatgādina, ka sociālais darbs nav parasta profesija. Tās “neparastumu” atklāj sociālā darba vērtības un ētiskie principi, piemēram, sociālais taisnīgums un integritāte. Tieši iestāšanās par šiem principiem var vairot sociālā darba prestižu. “Sociālo darbinieku pienākums ir veicināt sabiedrības kopumā un indivīdu sociālā taisnīguma ievērošanu [...] sociālie darbinieki vērš [...] politikas veidotāju, politiķu un sabiedrības uzmanību uz

situācijām, kurās esošās procedūras un resursi nav adekvāti, vai kurās politika un prakse ir apspiedoša, negodīga vai kaitīga [...]” Tā teikts Latvijas Sociālo darbinieku ētikas kodeksā³. Ciktāl sociālie darbinieki ir stipri izmantot darbā savu ētikas kodeksu, savu darba instrumentu, un kā šajā darbā var palīdzēt sabiedrotie – žurnālisti?

“Sociālā darba lauku raksturo problemātikas plašums un daudzās mērķgrupas, tāpēc ir ļoti grūti kādam no malas simtprocentīgi saprast, kas notiek sociālajā darbā ar klientu, jo šis darbs ir daudzšķautņains, īpaši, ja tas ir sociālais darbs ar ģimeni, kur katrs tās loceklis ir viena atsevišķa sistēma un vienlaikus plašākas – ģimenes – sistēmas sastāvdaļa,” norādīja Mārtiņš Moors. “Sociālais darbs var palīdzēt cilvēkam tikai tik tālu, cik cilvēks ir gatavs palīdzēt sev – to, manuprāt, ir svarīgi atcerēties, kad kritizējam sociālos darbiniekus.” Vienlaikus profesionāls sociālais darbinieks vienmēr savu darbu centīsies paveikt pēc labākas sirdsapziņas, dodot cilvēkam rokās visus iespējamus “instrumentus” problēmu risināšanai vai savienojot ar nepieciešamajiem sociālajiem pakalpojumiem. Šajā misijā, īpaši, ja sociālajam darbam ir pozitīvs iznākums, sociālais darbinieks nosacīti paliek neredzams, jo “cilvēks (lasi – klients) pats ir mainījis savu situāciju, pats izķepurojies”. Viena no iespējām ir izzināt sociālā darba klientu viedokli par sadarbību, atklājot arī sociālā darba profesijas aizkulises.

Diskusijā izgaismojās arī secinājums, ka sabiedrības gaidas no sociālā darba ir

3. Pieejams: <https://www.socialwork.lv/wp-content/uploads/2022/06/Latvijas-soci%C4%81lo-darbinieku-%C4%92tikas-kodekss.-Apstiprin%C4%81ts-28.05.2022.pdf>

ārkārtīgi lielas: sociālajam darbiniekam jāatrisina situācijas, ar kurām nevienš cits netiek galā! Un tajā ir arī liela daļa taisnības. Gan Covid-19 pandēmija, gan Krievijas uzsāktais karš Ukrainā parāda, ka krīzes situācijās lielāko slogu problēmu risināšanā uzņemas un veic tieši sociālie darbinieki un pašvaldību sociālie dienesti kopumā.

Vai vairot žurnālistu interesi par sociālo darbu kā profesiju? Ja jā, tad kā, ņemot vērā vienu no svarīgākajiem sociālā darba ētikas principiem – konfidencialitāti? "Sociālajam darbiniekam ir jāizstāsta savs stāsts, jo tikai tā var savu darbu un tā ideju aiznest sabiedrībai," sacīja žurnālists Aidis Tomsons. "Ņemot vērā, ka sliktie jaunumi vienmēr automātiski būs ziņu topā, līdzsvaram ir jāliek labās ziņas, un te ir vieta sociālā darbinieka stāstam. Jūs iedvesmojat cilvēku, lai viņš varētu pieņemt pareizo lēmumu savā dzīvē. Un par to ir jāpastāsta."

Diskusija jāva ieskatīties aiz rozā brīļļu

stikliem, kas mums visiem ne vienmēr ļauj ieraudzīt patieso ainu. Tomēr vēl vairāk saruna rosināja domāt par nākamajām diskusiju tēmām, kas aktuālas sociālajam darbiniekam, kā arī, protams, ieinteresētiem žurnālistiem: kā es, sociālais darbinieks, veidoju profesijas prestižu ikdienā? Vai man ir svarīgi, ko par mani domā sabiedrība? Kāda ir mana darba profesionālā ētika un kādi ir tās aspekti sadarbībā ar žurnālistiem un plašsaziņas līdzekļiem? Diskusijas par profesijā aktuālām tēmām ir viens no veidiem, kā, no vienas puses, padarīt sociālo darbu saprotamāku plašākai sabiedrībai un sadarbības partneriem, bet, no otras puses, attīstīt iekšējo diskusiju kultūru sociālo darbinieku vidū, spēju sociālajiem darbiniekiem reflektēt par savu praksi un veidot "sociālā darbinieka stāstu". Tāpēc kopā ar profesionālajām biedrībām un Labklājības ministriju arī žurnālisti, kas raksta par sociālajiem jautājumiem, ir gatavi būt turpmāko diskusiju dalībnieki.

Kas notiek Latvijas sociālajos dienestos? Iedzīvotāju un praktiķu vērtējumi



Inese Šūpule, Dr. sc. soc., nodibinājums "Baltic Institute of Social Sciences"

Labklājības ministrijas (turpmāk – LM) projekta "Profesionāla sociālā darba attīstība pašvaldībās" (turpmāk – Pro-

jekts) uzdevumā nodibinājums "Baltic Institute of Social Sciences" ir īstenojis vairākus *ex-post* pētījuma par pašvaldību sociālo dienestu darbības iz-

vērtējuma posmus. Lai gan pētījuma pilns noslēguma ziņojums plašākai sabiedrībai būs pieejams tikai 2023. gada rudenī, šajā rakstā ir sniegts ieskats pirmo divu pētījuma posmu rezultātos (šie ziņojumi jau šobrīd ir atrodamī LM mājas lapā: BISS, 2023a; BISS, 2023b). *Ex-post* pētījuma mērķis ir nodrošināt pierādījumos balstītu kvantitatīvu un kvalitatīvu informāciju par pašvaldību sociālo dienestu darbību, noslēdzot Projekta īstenošanu. Pētījuma priekšmets ir pašvaldību sociālo dienestu darbības efektivitātes izmaiņas Projekta ietvaros īstenoto aktivitāšu, tai skaitā profesionālās pilnveides pasākumu, rezultātā, kā arī ārēju strukturālu faktoru (administratīvi teritoriālā reforma, Covid-19 pandēmija, karš Ukrainā) ietekmē, salīdzinot ar 2017. gadā īstenotā *ex-ante* pētījuma rezultātiem. Šajā rakstā galvenā uzmanība ir pievērsta Latvijas iedzīvotāju, sociālo dienestu klientu un sociālā darba speciālistu vērtējumiem par sociālo dienestu darbu. Pētījuma metodoloģijas galvenā īpatnība un arī vērtība ir tā, ka tā paredz salīdzinošu pieeju, un 2022. gadā iegūtie dati ir salīdzināti ar 2017. gada *ex-ante* pētījuma rezultātiem. Lai gan pēdējos piecos gados pašvaldību sociālie dienesti strādā sarežģītos darba apstākļos, pētījuma dati liecina, ka sociālo dienestu darba vērtējums pēdējo piecu gadu laikā ir uzlabojies. Pētījums arī parāda, ka sociālie dienesti aktīvi ievieš jaunas darba metodes, attīsta dienesta darbinieku specializācijas darbu ar noteiktām klientu grupām, kā arī pilnveido sadarbību ar partneriem sociālo pakalpojumu sniegšanā.

Pētījuma dizains

Lai iegūtu Latvijas iedzīvotāju un sociālo dienestu klientu viedokli par sociālo

dienestu darbu, apmierinātības līmeni ar pašvaldības sociālo dienestu darbību un veiktu apmierinātības izmaiņu salīdzinājumu, tika veikta reprezentatīva Latvijas iedzīvotāju kvantitatīvā aptauja, aptaujājot gan sociālo dienestu klientus, gan pārējos Latvijas iedzīvotājus. Aptaujas metode bija tiešās intervijas respondentu dzīvesvietās. Izlases veids: nejaušā izlase, kas nodrošina reprezentativitāti attiecībā uz Latvijas pastāvīgajiem iedzīvotājiem vecumā no 18 līdz 75 gadiem. Izlase tika aprēķināta, balstoties uz statistikas datiem par Latvijas Republikas pastāvīgajiem iedzīvotājiem, izmantotā stratifikācijas pazīme: ģeogrāfiskā (administratīvi teritoriālā). Kopējais aptaujāto Latvijas iedzīvotāju skaits bija 3003 respondenti. No tiem 16% aptaujāto jeb 496 respondenti bija sociālo dienestu klienti (personas, kuras pašas vai kuru ģimenes locekļi pēdējo divu gadu laikā ir vērsušies vai sadarbojušies ar pašvaldības sociālo dienestu). Atbilstoši 2507 aptaujas dalībnieki pēdējo divu gadu laikā nav vērsušies sociālajā dienestā pēc palīdzības. Aptauja tika veikta laika posmā no 2022. gada 7. oktobra līdz 18. decembrim.

Sociālo dienestu vadītāju un sociālā darba speciālistu viedokļi par sociālā darba praksi pašvaldībās un to ietekmējošiem institucionāliem un profesionāliem faktoriem pētījumā tika noskaidroti, izmantojot gan kvantitatīvās, gan kvalitatīvās pētījumu metodes. Kvantitatīvajā aptaujā, kas tika organizēta ar interneta aptaujas metodes palīdzību, piedalījās 41 sociālā dienesta vadītājs (vai vadītāja vietas izpildītājs) un 705 sociālā darba speciālisti. Aptaujā piedalījās tikai tie sociālā darba speciālisti, kas strādā sociālajos dienestos. Kvalitatīvās izpētes ietvaros pētījumā tika veiktas 20 padziļinātās intervijas

ar sociālā darba speciālistiem un 15 padziļinātās intervijas ar sociālo dienestu vadītājiem. Padziļinātās intervijas ar sociālā darba speciālistiem un sociālā dienesta vadītājiem notika laika posmā no 2022. gada 17. oktobra līdz 16. decembrim.

Sociālo dienestu darba vērtējums pašvaldību iedzīvotāju un sociālo dienestu klientu skatījumā

Pašvaldību iedzīvotāju un sociālo dienestu klientu vērtējums 2022. gada aptaujā par to, cik labi vai slikti pašvaldības sociālais dienests pilda noteiktus uzdevumus, atklāj, ka pieci uzdevumi, kuru izpilde tiek vērtēta visaugstāk un par ko arī sabiedrība ir vislabāk informēta, ir:

- atbalsts ģimenēm ar bērniem, kurās ir nelabvēlīgi apstākļi (atbildes "ļoti labi" un "drīzāk labi": visi aptaujātie – 57%, sociālo dienestu klienti – 69%);
- pabalstu piešķiršana iedzīvotājiem (visi aptaujātie – 56%, sociālo dienestu klienti – 74%);
- zupas virtuves, pārtikas paku izdales un brīvpusdienu nodrošināšana (visi aptaujātie – 55%, sociālo dienestu klienti – 75%);
- atbalsts aizbildņiem un audžuģimenēm (visi aptaujātie – 54%, sociālo dienestu klienti – 66%);
- vecu cilvēku un personu ar invaliditāti aprūpe mājās (visi aptaujātie – 52%, sociālo dienestu klienti – 69%).

Pašvaldību sociālo dienestu uzdevumi, kuru izpilde iedzīvotāju un klientu skatījumā ir saņēmusi zemāko summāro vērtējumu "ļoti labi" un "drīzāk labi", ir:

- iedzīvotāju iesaistišana sabiedriskajās aktivitātēs (visi aptaujātie – 37%,

sociālo dienestu klienti – 40%);

- atbalsts no vardarbības cietušām personām (visi aptaujātie – 36%, sociālo dienestu klienti – 43%);
- palīdzība cilvēkiem iegūt patstāvīgai dzīvei nepieciešamās iemaņas (visi aptaujātie – 36%, sociālo dienestu klienti – 44%);
- pakalpojumi personām ar garīga rakstura traucējumiem (visi aptaujātie – 34%, sociālo dienestu klienti – 41%);
- atbalsts cilvēkiem ar atkarībām un viņu ģimenēm (visi aptaujātie – 34%, sociālo dienestu klienti – 42%).

Zemāk vērtētajiem uzdevumiem raksturīgs augsts "grūti pateikt" atbilžu rādītājs, kas parāda to, ka gan sabiedrībā kopumā, gan sociālo dienestu klientu vidū trūkst informācijas par sniegto atbalstu konkrētajos aspektos.

Salīdzinot sociālo dienestu darbības *ex ante* (2017. gadā) un *ex post* (2022. gadā) vērtējumu, redzama pozitīva tendence, ka piecu gadu laikā kopumā gan iedzīvotāju, gan sociālo dienestu klientu informētība par sociālo dienestu sniegtajiem atbalsta veidiem ir uzlabojusies. Par to liecina tas, ka samazinājies atbilžu "grūti pateikt" skaits. Kopumā ir palielinājies visu 16 pētījumā iekļauto sociālo dienestu veikto uzdevumu vērtējums, kā arī visos 16 aspektos ir paaugstinājies informētības līmenis. Pozitīvo vērtējumu skalā visbiežāk pieaugums ir vērtējumā, ka sociālie dienesti šo uzdevumu veic "drīzāk labi".

Sociālo dienestu klientu apmierinātība ar sniegto palīdzību

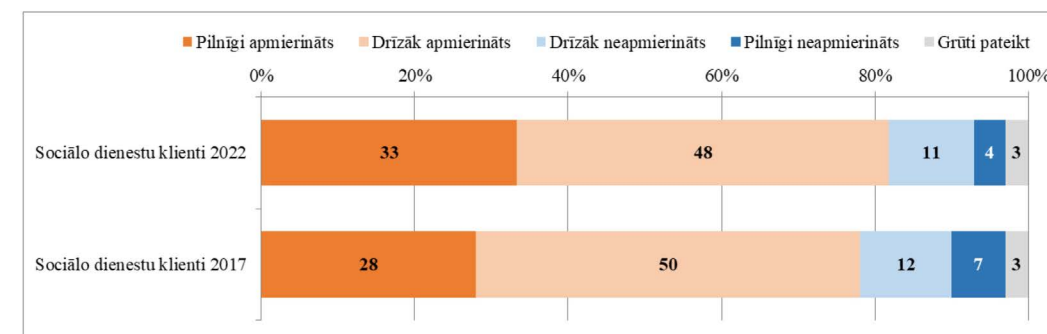
Sociālo dienestu klientu aptaujas summārais apmierinātības rādītājs (atbildes "pilnīgi apmierināts" un "drīzāk apmierināts") par sociālo dienestu sniegto palīdzību ir augsts un sasniedz 81%, kas ir augstāks rādītājs nekā 2017. gadā, kad tas bija 78%. Jānorāda, ka "Profesionāla sociālā darba attīstības pamatnostādnes 2014.–2020.gadam" noteiktā politikas rezultātīvā rādītāja "iedzīvotāju, kuriem identificēta sociālā problēma, apmierinātība ar sociālā dienesta sniegto atbalstu" plānotā vērtība bija 75%, tātad tā ir sasniegta un pārsniegta.

iedzīvotāju, kuriem identificēta sociālā problēma, apmierinātība ar sociālā dienesta sniegto atbalstu" plānotā vērtība bija 75%, tātad tā ir sasniegta un pārsniegta.

Nepieciešamie uzlabojumi klientu vērtējumā

Gan 2022. gada, gan 2017. gada aptaujā sociālo dienestu klienti sniedza savu vērtējumu par sociālā dienesta darbinieku profesionalitāti un apmierinātību ar to 16 dažādos aspektos. Aptaujas rezultāti parāda, ka aspekti, kuros sociālo darbinieku sniegumu ir nepieciešams uzlabot, jo tie saņēma zemāko vērtējumu, ir, pirmkārt, konfidencialitātes nodrošināšana: 18% sociālo dienestu klientu nepiekrīt apgalvojumam "es jutos droši, ka neviens

1. attēls. Apmierinātība ar sociālā dienesta sniegto palīdzību. 2017. un 2022. gads (%)



Bāze 2022: visi sociālo dienestu klienti 18-75 gadu vecumā, N=496.

Bāze 2017: visi sociālo dienestu klienti 18-74 gadu vecumā, N=683.

2017. un 2022. gada aptaujas datu salīdzinājums (1. attēls) parāda, ka kopumā pēdējo piecu gadu laikā ir nedaudz pieaudzis sociālo dienestu klientu skaits, kas ir pilnīgi apmierināti, un samazinājies to skaits, kas ir drīzāk neapmierināti vai pilnīgi neapmierināti ar sociālo dienestu sniegto palīdzību. Pilnīgi apmierināti ir 33% Latvijas iedzīvotāju, kuri paši vai kuru ģimenes locekļi ir pēdējo divu gadu laikā vērsušies sociālajā dienestā. Tas nozīmē, ka sociālo dienestu darbs un sniegtais atbalsts tiek vērtēts pozitīvi, taču ir arī daudz aspektu, ko iespējams uzlabot.

nedzird manu sarunu ar sociālo darbinieku", un 17% nepiekrīt tam, ka "jutos droši, ka sociālais darbinieks nestāstīs tālāk personīgo informāciju, ko esmu viņam uzticējies". Otrkārt, sociālajiem darbiniekiem lielāka uzmanība jāvelta, lai palīdzētu klientam saprast, kā viņš pats sev var labāk palīdzēt, jo 22% sociālo dienestu klientu nepiekrīt apgalvojumam, ka "saruna ar sociālo darbinieku ļāva man saprast, kā es pats sev varu labāk palīdzēt".

Jāuzsver, ka gan 2017. gadā, gan arī 2022. gadā sociālo dienestu klienti ko-

pumā pozitīvi vērtē sociālā dienesta darbinieku profesionalitāti un komunikāciju ar klientu. 2022. gada aptaujā pilnīgi visos 16 aspektos, ko lūdza izvērtēt, pozitīvais vērtējums pārsniedza 70%. Tātad vairāk nekā divas trešdaļas sociālo dienestu klientu ir apmierināti ar sociālo dienestu sociālo darbinieku profesionalitāti, kompetencēm un saskarsmes kultūru, turklāt pozitīvais vērtējums pēdējo piecu gadu laikā ir pieaudzis.

Sociālo dienestu darba atbilstība pašvaldības iedzīvotāju vajadzībām: praktiķu vērtējums

Sociālā darba speciālistu un dienestu vadītāju viedoklis lielā mērā sakrīt ar sociālo dienestu klientu sniegto vērtējumu. Gan sociālo dienestu vadītāji, gan sociālā darba speciālisti uzskata, ka kopumā sociālā dienesta darbs atbilst pašvaldības iedzīvotāju vajadzībām. 7% sociālo dienestu vadītāju uzskata, ka tas pilnīgi atbilst, bet 93% uzskata, ka tas drīzāk atbilst pašvaldības iedzīvotāju vajadzībām. 2017. gada aptaujā 14% sociālo dienestu vadītāju uzskatīja, ka tas pilnīgi atbilst, 82%, ka tas drīzāk atbilst pašvaldības iedzīvotāju vajadzībām, bet 4% uzskatīja, ka sociālo dienestu darbs drīzāk neatbilst iedzīvotāju vajadzībām. Līdzīgu vērtējumu kā dienestu vadītāji sniedza arī aptaujātie sociālā darba speciālisti: 18% uzskatīja, ka tas pilnīgi atbilst, 73% uzskatīja, ka tas drīzāk atbilst pašvaldības iedzīvotāju vajadzībām, bet 6% uzskatīja, ka dienesta darbs neatbilst iedzīvotāju vajadzībām. Atšķirības sociālā darba speciālistu atbildēs, salīdzinot ar 2017. gadu, nav vērojamas. Jāsecina, ka kopumā, salīdzinot ar 2017. gada aptaujas rezultātiem, ir uzlabojies sociālo dienestu vadītāju vērtējums,

bet sociālā darba speciālistu viedoklis ir palicis nemainīgs.

Vienlaikus jānorāda, ka padziļinātajās intervijās gan dienestu vadītāji, gan sociālā darba speciālisti atzīst, ka tikai atsevišķās pašvaldībās, biežāk lielajās pilsētās, ir veiktas iedzīvotāju aptaujas par to, vai un cik lielā mērā sociālā dienesta darbs dažādos aspektos atbilst pašvaldības iedzīvotāju vajadzībām. Līdz ar to padziļinātajās intervijās speciālisti uzsver, ka lielākoties sniedz savu subjektīvo viedokli, balstoties uz sarunām ar sociālā dienesta klientiem un to pieprasījumu pēc dažādiem sociālajiem pabalstiem un sociālajiem pakalpojumiem. Tie sociālā darba speciālisti, kuri uzskata, ka sociālā dienesta darbs atbilst iedzīvotāju vajadzībām, pamatā ir no valstspilsētu pašvaldībām un vidēji lielajām pašvaldībām. Šis viedoklis tiek pamatots ar to, ka:

- ir veikta iedzīvotāju vajadzību izpēte;
- sociālā dienesta darbs ir strukturēts nodaļās;
- sociālā darba speciālistu skaits atbilst likumā noteiktajām prasībām;
- sociālajā dienestā pieejami dažādi sociālie pabalsti un sociālie pakalpojumi;
- pamatojoties uz iedzīvotāju vajadzībām, tiek ieviesti jauni sociālie pakalpojumi.

Savukārt sociālā darba speciālisti, kuri uzskata, ka sociālā dienesta darbs pašvaldības iedzīvotāju vajadzībām atbilst daļēji vai nemaz, to pamato šādi:

- trūkst darbinieku, lai klientam nodrošinātu individuālu pieeju;
- lauku teritorijās sociālā darba speciālisti un sociālie pakalpojumi ir grūti sasniedzami;

- sociālie pakalpojumi ne vienmēr ir laikus pieejami un to apmērs ne vienmēr ir pietiekams;

- ir nepieciešams paplašināt sociālo pakalpojumu mērķa grupas un saņemšanas kritērijus (piemēram, ģimenes asistenta pakalpojumam, aprūpes mājās pakalpojumam u.tml.);

- sociālā dienesta darbs pamatā vērsts uz iedzīvotāju ar zemiem ienākumiem vajadzībām, taču ne sabiedrību kopumā, jauniešiem, jaunajām ģimenēm u.tml.

Lielā darba apjoma dēļ sociālā darba speciālisti nespēj veltīt pietiekami daudz uzmanības individuālajam darbam ar klientu, kā arī pēc administratīvi teritoriālās reformas (turpmāk – ATR) lauku teritorijās ir pasliktinājusies sociālā darba speciālistu un sociālo pakalpojumu pieejamība. Piemēram, viena no sociālā darba speciālistēm, kas kritiski izsakās par sociālā dienesta darba atbilstību iedzīvotāju vajadzībām, norāda, ka, lai arī iedzīvotājiem ir pieejami dažādi sociālie pabalsti, individuālais darbs ar klientu un sociālo pakalpojumu pieejamība lauku teritorijās pēc ATR ir ievērojami pasliktinājusies:

Domāju, ka tas ļoti maz atbilst [iedzīvotāju vajadzībām]. Pabalstu jomu mēs kaut kādā mērā nosedzam, pabalstus cilvēki saņem, kā tas pienākas, bet saistībā ar teritoriālo apvienošanu lauku cilvēkiem ir ļoti maza piekļuve vienkāršām konsultācijām, psiholoģiskajam atbalstam. Sociālie darbinieki kā tādi ir aizvien mazāk pieejami, jo nav pārklājuma. Transporta pieejamība ir arvien mazāka. Mazajos lauku novados bija iespēja piemērot transporta pakalpojumu tiem, kam ir tā attālinātā dzīves vieta, un pakalpojumi ir tālu. Tagad tā vairs gandrīz nav. Resursu trūkums.

Sociālā dienesta darba atbilstību pašvaldības iedzīvotāju vajadzībām mazina tas, ka sociālie pakalpojumi pamatā vērsti uz iedzīvotājiem ar zemiem ienākumiem, nevis iedzīvotājiem kopumā. Proti, lai arī pašvaldībā tiek nodrošināts konkrēts sociālais pakalpojums, tas visbiežāk ir pieejams šaurai iedzīvotāju mērķa grupai, kas atbilst noteiktajiem kritērijiem, nevis ikvienam, kam pēc būtības tas ir nepieciešams. Uz noteiktiem pakalpojumiem klientiem ir arī ilgi jāgaida rindā, un noteiktu sociālo pakalpojumu pieejamība ir nepietiekama.

Sociālo dienestu darbu raksturojošo rādītāju pašvērtējums

Izvērtējot dažādus sociālos dienestus raksturojošus rādītājus, līdzīgi kā 2017. gadā sociālo dienestu vadītāji vispārliedzinātākie ir par sociālo dienestu pieejamību, kuru raksturo, pirmkārt, sociālā dienesta izvietojums labi pieejamā vietā; otrkārt, ērti klientu pieņemšanas laiki; treškārt, iespēja iekļūt dienestā ģimenēm ar bērnu ratiņiem, cilvēkiem ar kustību traucējumiem un veciem cilvēkiem. Augsts novērtējums sociālo dienestu vadītāju vidū ir arī attiecībā uz rādītāju "sociālais dienests ievieš jaunas darba metodes" – 92% pilnīgi vai drīzāk piekrīt tam, ka dienests ievieš jaunas darba metodes. 2017. gada aptaujā šim apgalvojumam pilnīgi vai drīzāk piekrita 77% respondentu. Tas ļauj secināt, ka pēdējo piecu gadu laikā sociālie dienesti aktīvi ievieš jaunas darba metodes. Ņemot vērā ESF projekta "Profesionāla sociālā darba attīstība pašvaldībās" mērķi sniegt atbalstu sociālā darba metožu pilnveidošanā, ir pamats uzskatīt, ka šajā izteikumā atklājas projekta tiešā ietekme.

Vērtējot dienesta pieejamību un profesionalitāti, sociālā darba speciālisti

akcentē citus dienesta darba aspektus nekā sociālo dienestu vadītāji. Speciālistu vidū būtiski vairāk ir to, kas ir pārliecināti, ka sociālā dienesta darbinieki ir ieinteresēti sniegt atbalstu klientu problēmu risināšanā, kā arī, ka sociālā dienesta darbinieki labi pārzina savu darbu. Apgalvojumam, ka sociālais dienests ievieš jaunas darba metodes, pilnīgi vai drīzāk piekrīt 80% sociālā darba speciālistu (atšķirības speciālistu atbildēs, salīdzinot ar 2017. gada aptauju, nav vērojamas).

Dažādu sociālā atbalsta veidu snieguma pašvērtējums

Sniedzot pašnovērtējumu par 16 rādītājiem, cik labi viņu vadītie pašvaldību sociālie dienesti veic sociālā dienesta darba pamatuzdevumus, sociālo dienestu vadītāji visaugstāk ir novērtējuši sociālās palīdzības sniegšanu. Arī 2017. gada aptaujā tas bija visaugstāk vērtētais darba uzdevuma sniegums. Jāatzīmē, ka arī sociālā darba speciālisti par šo rādītāju sniedz visaugstāko vērtējumu. Vienlaikus kvalitatīvā izpētē rāda, ka sociālās palīdzības sniegšana un arī īstermiņa pasākumi, kuriem ir līdzīgs mērķis (piemēram, 2022./2023. gada ziemā īpaši aktuāli bija energoresursu cenu kāpumu kompensējošo pasākumu izpilde), rada sociālajiem dienestiem papildu administratīvo slogu, un rezultātā pietrūkst cilvēkresursu tiešajam sociālajam darbam, tai skaitā preventīvajam darbam.

Kopumā visu sociālo dienestu darba uzdevumu izpildes vērtējumā dominē pozitīvs novērtējums, lielākoties izvēloties "ļoti labi" un "drīzāk labi" atbildes. Salīdzinoši kritiskāku vērtējumu sociālo dienestu vadītāji sniedz par šādu pakalpojumu sniegšanu: pakalpojumi personām ar garīga rakstura traucējumiem,

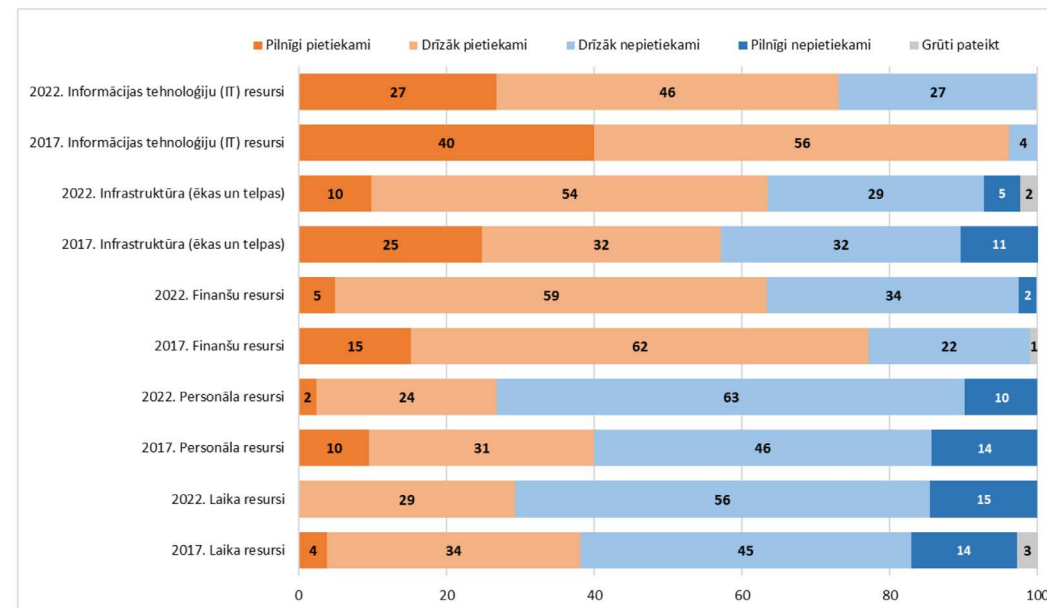
pansionātu un sociālo dzīvokļu nodrošinājums, patversmju un nakts patversmju darba nodrošinājums. Vienlaikus jāuzsver, ka 2022. gadā pakalpojumu personām ar garīga rakstura traucējumiem izpildes vērtējums, salīdzinot ar 2017. gadu, ir būtiski uzlabojies.

Sociālajiem dienestiem pieejamo resursu vērtējums

Vērtējot sociālajiem dienestiem pieejamos resursus un izvērtējot atsevišķi piecus dažādus resursu veidus (finanšu resursi, personāla resursi, laika resursi, infrastruktūra un informācijas tehnoloģiju (IT) resursi), redzams, ka līdzīgi kā 2017. gadā visaugstāk tiek vērtēti pieejamie IT risinājumi (2. attēls). Tos par drīzāk pietiekamiem uzskata gandrīz trīs ceturtdaļas sociālo dienestu vadītāju (73%). Līdzīgu vērtējumu sociālo dienestu vadītāji sniedz par infrastruktūras un finanšu resursiem, kurus kā drīzāk pietiekamus vērtē 64%. Viskritiskāk tiek vērtēti personāla resursi, kurus par pietiekamiem uzskata vien 26% sociālo dienestu vadītāju. Salīdzinot ar 2017. gadu, uzlabojumi ir vērojami infrastruktūras (ēkas un telpas) resursu vērtējumā, kur mazliet ir pieaudzis to vadītāju īpatsvars, kas sniedz pozitīvu vērtējumu. Savukārt finanšu, personāla un laika resursus sociālo dienestu vadītāji ievērojami biežāk vērtē kā drīzāk nepietiekamus.

2. attēls. Sociālajam dienestam pieejamo resursu vērtējums – sociālā dienesta vadītāju perspektīva (atbilžu sadalījums procentos)

pusgadu. Katastrofāls trūkums, alga nav motivācija. No Rīgas piesaistīt nevar, jo Rīga pacēla algas, un braukšanas ziņā mēs vairs neesam konkurētspējīgi. Līdz



Bāze: visi sociālā dienesta vadītāji, N=41

Jāuzsver, ka gan aptaujā, gan padziļinātājās intervijās dienestu vadītāji kā būtiskāko norāda cilvēkresursu trūkumu, no kura izriet citu resursu, piemēram, laika resursu, nepietiekamība. Daudzos sociālajos dienestos nav aizpildītas štata vietas, un tāpēc nav iespēju attīstīt dienesta darbu, piemēram, domāt par jaunu pakalpojumu ieviešanu. Dienestu vadītājiem aizvien biežāk arī nākas piesaistīt darbiniekus bez Sociālo pakalpojumu un sociālās palīdzības likumā noteiktās izglītības:

Profesionālu darbinieku pietrūkst. Mums gada sākumā pie apvienošanās bija brīvas piecas sociālā darbinieka vietas, mums tās ilgstoši neizdevās aizpildīt. Mums tās neizdevās aizpildīt vairāk nekā

ar to katastrofāli trūka darbinieku, un man nācās pieņemt ļoti neprofesionālu lēmumu - pieņemt darbiniekus pilnīgi bez sociālā darba izglītības. Bet es aiz izmisuma vienkārši neredzēju citu iespēju. [...] Mums darbi dzen darbus. Man jau darbinieki sāka iet prom tāpēc, ka viņiem uzliek divu, trīs darbinieku pienākumus. Viņas jau vairs nespēj normāli strādāt.

Secinājumi

Kopumā pētījuma rezultāti parāda, ka pēdējo piecu gadu laikā pašvaldību sociālajos dienestos ir veikti būtiski uzlabojumi, veicinot sociālo pakalpojumu piedāvājuma daudzveidību, darbinieku specializāciju darbā ar noteiktām klientu grupām, kā arī sociālajiem dienestiem

pieejamās infrastruktūras ziņā. Vienlaikus pēdējo piecu gadu laikā sociālo dienestu darbs ir bijis arī ļoti saspringts, un daudz izaicinājumu ir radījuši tādi faktori kā administratīvi teritoriālā reforma, Covid-19 pandēmija, kā arī karš Ukrainā. Minētie negatīvie faktori ir pastiprinājuši jau iepriekš vērojamo cilvēkresursu problēmu sociālajos dienestos. Tomēr, neraugoties uz šīm grūtībām, pašvaldību iedzīvotāju un sociālo dienestu klientu vērtējumā sociālo dienestu darbs, salīdzinot ar 2017. gadu, ir uzlabojies. Salīdzinoši kritiskāk savu darbu vērtē paši sociālā darba speciālisti un dienestu vadītāji. Tas liecina, ka sociālo dienestu vadītāji un sociālā darba speciālisti apzinās, ka noteiktus pakalpojumus ir iespējams vēl uzlabot, tikai šobrīd tam pietrūkst resursu, īpaši cilvēkresursu. Lai gan kopumā visu sociālo dienestu uzdevumu izpildes vērtējumā dominē "ļoti labi" un "drīzāk labi" atbildes, kritiskāk tiek vērtēta šādu pakalpojumu sniegšana: pakalpojumi personām ar garīga rakstura traucējumiem, pansionātu un sociālo dzīvokļu nodrošinājums, patversmju un nakts patversmju darba nodrošinājums.

Savukārt iedzīvotāju un sociālo dienestu klientu sniegtie vērtējumi ir pamats, lai apsvērtu šādus turpmākos darbības virzienus un rekomendācijas.

1) Joprojām aktuāls uzdevums ir paaugstināt pašvaldību sociālo dienestu tēlu plašākā sabiedrībā, jo tas, ka sociālo dienestu klientu vidū sociālo dienestu darba vērtējums ir augstāks nekā pārējā sabiedrībā, liecina, ka sociālo dienestu klientu vajadzības tiek nodrošinātas lielākā mērā, nekā tas ir zināms plašākā sabiedrībā. Izveidojies ne vienmēr pozitīvais sociālo dienestu tēls var atturēt cilvēkus no vērsšanās sociālajā

dienestā pēc palīdzības krīzes situācijā. Viens no risinājumiem šī uzdevuma īstenošanā varētu būt plašāka publicitāte un informēšana par sociālo dienestu pozitīvo darbu gan nacionālajos sabiedriskajos medijos, gan pašvaldību lokālajos plašsaziņas līdzekļos. Tāpat potenciālais plašākas informēšanas instruments ir sociālā darba kopienā attīstīšana, kura rezultātus būtu jāizjūt arī tiem iedzīvotājiem, kas paši sociālajā dienestā nav vērsušies.

2) Ņemot vērā gan sabiedrības kopumā, gan sociālo dienestu klientu zemo informētību par sociālo dienestu sniegto atbalstu noteiktos aspektos, nepieciešams paplašināt sabiedrības informētību par pozitīvo pieredzi šādos sociālo dienestu darbības virzienos: a) par gadījumiem, kad sociālais dienests iesaistījis iedzīvotājus sabiedriskajās aktivitātēs – potenciāli pozitīvi piemēri šajā jautājumā ir atsevišķu pašvaldību sociālo dienestu darbinieku ieguldījums Ukrainas civiliedzīvotāju atbalstīšanā un integrēšanā vietējā kopienā; b) atbalsts no vardarbības cietušām personām, informācija par pieejamā atbalsta veidiem un situācijām, kad jāvērsas pēc atbalsta; c) palīdzība cilvēkiem iegūt patstāvīgai dzīvei nepieciešamās iemaņas; d) pakalpojumi personām ar garīga rakstura traucējumiem; e) atbalsts cilvēkiem ar atkarībām un viņu ģimenēm. Plašāka publicitāte ieteicama, ņemot vērā arī to, ka dažādu LM īstenoto ESF projektu ietvaros ir īstenotas aktivitātes, kas vērstas uz minētā atbalsta sniegšanu.

3) Sociālo dienestu nesasniegtā potenciālo klientu daļa ir 6% aptaujāto Latvijas iedzīvotāju, kas uzskatāma par nelielu daļu, tomēr uzmanība ir jāpievērš iemesliem, kādēļ cilvēki nevēršas sociālajā dienestā. Saskaņā ar pētījuma

rezultātiem galvenie iemesli, kādēļ vajadzības gadījumā cilvēki nevēršas sociālajā dienestā, lai gan šāda iespēja ir apsvērtā, ir kauns un neērtības sajūta un informācijas trūkums. Tas norāda, ka joprojām nepieciešams mazināt sociālo dienestu klientu stigmatu, proti, priekšstatu, ka palīdzības lūgšana vajadzības gadījumā ir nosodāma.

4) Lai gan summāri pilnībā vai drīzāk apmierināti ar sociālā dienesta sniegto atbalstu ir 81% sociālo dienestu klientu, un šis rādītājs, salīdzinot ar 2017. gadu ir nedaudz pieaudzis, attīstot profesionālu sociālo darbu pašvaldībās, uzmanība jāpievērš tam, lai, saglabājot līdzšinējo rezultatīvā rādītāja vērtību, pilnīgi apmierināto klientu īpatsvars būtu augstāks par drīzāk apmierināto klientu īpatsvaru. Ņemot vērā sociālā dienesta darbinieku vērtējumu 16 dažādos aspektos, kas raksturo sociālā dienesta darbinieku profesionalitāti, kompetences un saskarsmes kultūru, jāsecina, ka sociālajos dienestos joprojām nepieciešams pilnveidot sociālo darbu ar klientu, jo īpaši klienta spēcīnāšanas rīcībspējai aspektā un konfidencialitātes nodrošināšanā.

Kopumā *ex-post* pētījuma dati parāda, ka, neraugoties uz pozitīvām tendencēm, kas vērojamas pēdējo piecu gadu laikā, joprojām ļoti svarīgi ir nodrošināt pieejamību informācijai par sociālo palīdzību un sociālajiem pakalpojumiem (veidiem un piešķiršanas nosacījumiem), kā arī būtiska ir sociālā dienesta darbinieku īstenotās komunikācijas un sniegto konsultāciju kvalitāte (atbalsts un iedrošināšana pārmaiņām).

Atsauces:

BISS (Nodibinājums "Baltic Institute of Social Sciences") (2023a). *Profesionāla*

sociālā darba attīstība pašvaldībās: ex-post pētījums. Starpziņojums par sabiedrības (pašvaldību iedzīvotāju) viedokli par pašvaldības sociālo dienestu, tā veikumu iedzīvotāju dzīves kvalitātes ietekmēšanā un tā reputāciju. Sociālo dienestu klientu apmierinātības ar sociālā darbinieka sniegto atbalstu sociālo problēmu risināšanā mērījumi un to novērtēšana. Pieejams: <https://www.lm.gov.lv/lv/media/22002/download> (skatīts 15.06.2023.).

BISS (Nodibinājums "Baltic Institute of Social Sciences") (2023b). *Profesionāla sociālā darba attīstība pašvaldībās: ex-post pētījums. Starpziņojums par sociālo dienestu vadītāju un sociālā darba speciālistu viedokļiem par sociālā darba praksi ietekmējošiem institucionāliem un profesionāliem faktoriem un to analīzi.* Pieejams: <https://www.lm.gov.lv/lv/media/22689/download> (skatīts 15.06.2023.).

Digitalizācija sociālajā darbā: lauku teritorijas perspektīva



Edvarts Pāvulēns, Mg. soc. d., Aizkraukles novada Sociālā dienesta vadītājs, Rīgas Stradiņa universitātes doktora studiju programmas "Sociālās zinātnes" apakšprogrammas "Sociālā antropoloģija, socioloģija, sociālais darbs" students.

Ievads

Digitalizācija jeb digitālā transformācija ir mainījusi daudzas nozares un sociālais darbs¹ nav izņēmums. Digitalizācija sniedz jaunas iespējas un risinājumus dažādās sarežģītās situācijās, kas var būt īpaši svarīgi lauku teritorijās. 2021. gadā Ministru kabinetā apstiprinātās "Digitālās transformācijas pamatnostādnes 2021.–2027. gadam" paredz vienotu valsts pārvaldes, tautsaimniecības un sabiedrības digitālās attīstības politiku plānošanas periodam līdz 2027. gadam, veidojot digitālas sabiedrības atvērtu ekosistēmu², kā arī paredz, ka digitalizācijas integrēšana nozaru politikās būs būtisks to attīstību veicinošs elements.³ Digitalizācija so-

ciālajā darbā jāuztver kā iespēja, taču tā vienlīdz ir jāuztver kritiski, neaizmirstot, ka sociālā darba pamatā ir sociālā darbinieka kā profesionāļa cieša mijiedarbība un veiksmīgas attiecības ar klientu. Īpaši būtiski tas ir sociālajā darbā lauku teritorijās, kur valsts un pašvaldību sniegtie pakalpojumi iedzīvotājiem ar katru gadu kļūst attālāki un pārsvarā sasniedzami noteiktās dienās vai tikai attālināti, taču vienlaikus Pašvaldību likums nosaka, ka pašvaldības autonomā funkcija ir nodrošināt iedzīvotājiem profesionālu atbalstu sociālo problēmu risināšanā, iespēju saņemt sociālo palīdzību un sociālos pakalpojumus. 2020. gadā aktualizētajos sociālo darbinieku profesijas standartos ir iekļauti punkti, kas paredz sociālā darbinieka atbildību veicināt digitālo tehnoloģiju integrāciju sociālo pakalpojumu organizācijas un pakalpojumu pieejamības pilnveidē, spēju izmantot un izvērtēt jaunāko informācijas komunikācijas tehnoloģiju pielietojumu. Šī raksta mērķis ir izvērtēt digitalizācijas priekšrocības, trūkumus, iespējas un riskus sociālajā darbā, apskatot tos no lauku teritoriju perspektīvas.

Digitālizācija: būtība un aktualitāte

Digitālizācijas pamatā ir procesa automatizēšana, informācijas tehnoloģiju

izmantošana un digitālo risinājumu ieviešana dažādās jomās. Tās mērķis ir uzlabot darba efektivitāti, padarot to ātrāku, vieglāku un pieejamāku. Digitalizācija ir aktuāla gan privātajā, gan publiskajā sektorā, jo tā ļauj optimizēt resursus, izveidot un sniegt jauna veida pakalpojumus. Līdz šim digitalizācija Latvijā ir notikusi fragmentēti – bez īpašas dažādu nozaru sadarbības un vienotas digitālās transformācijas politikas. Raugoties no sociālā darba perspektīvas, digitalizācija sniedz jaunas iespējas efektīvākai cilvēkresursu, īpaši akūti trūkstošo sociālā darba speciālistu, izmantošanai, informācijas apmaiņai un pakalpojumu sniegšanai. Digitalizāciju sociālā darba un sociālo pakalpojumu jomā Latvijā pēdējos gados veicinājuši vairāki apstākļi, bet kā īpaši nozīmīgi ir vērtējami turpmāk aprakstītie.

1) Administratīvi teritoriālā reforma (turpmāk – ATR) 2020.–2021. gadā, (Administratīvo teritoriju un apdzīvoto vietu likums, 2020), kā rezultātā, apvienojot teritorijas no 119 pašvaldībām, ir izveidotas 43 pašvaldības. Reformas mērķis bija līdz 2021. gadam apvienot pašvaldības ilgtspējīgākās un ekonomiski spēcīgākās vienībās, veidojot viendabīgāku pašvaldību iedalījumu visā valstī un gādājot par iedzīvotāju tiesībām saņemt salīdzināmas kvalitātes pakalpojumus neatkarīgi no viņu dzīvesvietas, kā arī nodrošināt efektīvu un lietderīgu publisko līdzekļu izmantošanu.⁴

Paplašinoties novadu teritorijām, paplašinās sociāli telpiskās robežas, ietekmējot sociālo pakalpojumu un sociālās palīdzības nodrošināšanas organizēšanu un loģistiku, kā arī sociālā darba

formas, atbilstot uz novada iedzīvotāju vajadzībām. Pašvaldību sociālie dienesti ir spiesti meklēt jaunas formas, kā nodrošināt iedzīvotājiem pakalpojumus, tādējādi ieviešot dažādus digitālus risinājumus.

2) Covid-19 ierobežojumu apstākļi būtiski ietekmēja sociālo pakalpojumu nodrošināšanu un sociālā darba raksturu kopumā:

- attīstījās alternatīvi un radoši pakalpojumu sniegšanas veidi;
- tiešās komunikācijas nomaīņa uz attālināto saziņu;
- izmainījās starpinstitūciju sadarbības formāts – attīstījās attālinātā saziņa, izmantojot jaunus IT rīkus un platformas⁵.

3) Energoresursu cenu ārkārtējais pieaugums 2022. gadā. Lai palīdzētu iedzīvotājiem energoresursu krīzē, klientu sniegtā informācija (informācija par mājāsaimniecības ienākumiem, izdevumiem, maksājumu apliecinājoši dokumenti pabalstu aprēķināšanai) sociālajam darbiniekam bija jāapstrādā manuāli, kas prasīja neskaitāmas cilvēkstundas. Jāņem vērā, ka ievērojams laiks bija jāvelta ne tikai sociālās palīdzības pabalstu aprēķināšanai, bet arī materiālās situācijas izvērtēšanai. Tas viss norādīja uz akūtu problēmu, jo trūkst risinājumu, lai savienotu dažādu publiskā sektora datubāzu informāciju, lai atvieglotu sociālā darba speciālistu ikdienas darbu. Līdz ar to netiek risināts jautājums par mērķētu palīdzību iedzīvotājiem. Turklāt šis apstāklis norāda

5. Višķere, A. Vertikālā un horizontālā starpinstitūciju sadarbība sociālā atbalsta pakalpojumu nodrošināšanā krīzes vadības apstākļos Covid-19 pandēmijas laikā. Maģistra darbs. Rīgas Stradiņa universitāte. 2021.

1. Šajā rakstā termins "sociālais darbs" ir visa veida profesionāla darbība, lai palīdzētu personām, ģimenēm, personu grupām un sabiedrībai kopumā veicināt vai atjaunot savu spēju sociāli funkcionēt, kā arī radīt šai funkcionēšanai labvēlīgus apstākļus (Definīcija no Sociālo pakalpojumu un sociālās palīdzības likuma)

2. Ministru kabineta 2021. gada 7. jūlija rīkojums Nr. 490 "Par Digitālās transformācijas pamatnostādņu 2021.–2027. gadam" [online]. Latvijas Vēstnesis. 2021. Pieejams: <https://likumi.lv/ta/id/324715>

3. Ministru kabineta 2021. gada 7. jūlija rīkojums Nr. 490 "Par Digitālās transformācijas pamatnostādņu 2021.–2027. gadam" [online]. Latvijas Vēstnesis. 2021. Pieejams: <https://likumi.lv/ta/id/324715>

4. Pirmajā lasījumā Saeima atbalsta virzību uz 39 pašvaldībām. Aģentūra LETA. 2019. Pieejams: <https://www.la.lv/pirmaja-lasijuma-saeima-atbalsta-virzibu-uz-39-pasvaldibam>

uz problēmu, ka trūkst sistēmu integrācijas, kas veicina preventīvā sociālā darba attīstību – lai jau laikus piedāvātu klientiem sociālos pakalpojumus un sociālo palīdzību atbilstoši konkrētam klienta statusam. Sociālā darba pakalpojumu digitalizācijai vajadzētu veicināt augstāku pašorganizācijas līmeni pakalpojumu nodrošināšanā gan no pakalpojuma sniedzēja, gan no klienta puses. Tāpēc ir jāveido tādi pakalpojumu pieejamības digitālie risinājumi, kas būtu lietojami arī pakalpojumu saņēmējiem – klientiem.

Digitalizācija sociālajā darbā lauku teritorijās

Pēc Centrālās statistikas pārvaldes datiem lauku teritorijā Latvijā dzīvo ap 32% no visiem iedzīvotājiem.⁶ Raugoties no sociālās jomas normatīvā regulējuma, sociālais darbs lauku teritorijās netiek atsevišķi regulēts, taču, ņemot vērā lauku teritoriju specifiku, tas ir izteikti atšķirīgs, piemēram, pieejamo pakalpojumu klāsta ziņā. Attālums, ierobežota infrastruktūra un mazāks pieejamo pakalpojumu klāsts ir tikai daži no faktoriem, kas veido izaicinājumus kvalitatīvai pakalpojumu sniegšanai. Pētījumā "Ex-ante izvērtējums pašvaldību sociālo dienestu darbības efektivitātes novērtēšanai" ir secināts, ka pilsētu sociālajos dienestos darbiniekiem ir nodalīti darba uzdevumi, lielāks iesniegumu un lietu skaits, ar ko viņi strādā. Pilsētās ir izveidotas atsevišķas nodaļas, kurās strādā darbinieki ar attiecīgu specializāciju darbā ar konkrētām klientu grupām. Mazo pilsētu un

pagastu sociālajiem darbiniekiem bieži vien nenosaka īpašu specializāciju, un viņi strādā ar visiem klientiem neatkarīgi no mērķa grupas specifikas.⁷ Sociālais darbs šajās teritorijās ir būtisks, jo tas palīdz uzlabot dzīves apstākļus, veicina iedzīvotāju sociālo integrāciju un koordinē sociālās aprūpes saņemšanu. Tieši sociālie darbinieki sniedz emocionālu atbalstu, konsultācijas un praktisko palīdzību iedzīvotājiem. Lauku teritorijās digitalizācija varētu dot ievērojamu ieguldījumu, atvieglojot un paplašinot sociālā darba spektru lauku kopienās.

Digitalizācijas trūkumus sociālajā darbā var aplūkot no vairākiem aspektiem, un daļa no būtiskiem aspektiem ir ietverti terminā "digitālā plaša"⁸.

– No vienas puses – digitalizācijas daudzsološās iespējas, bet no otras – nepietiekama pakalpojuma sniedzēja (sociālā darbinieka) digitālā prasība un personāla resursu kapacitāte.

– Pakalpojumu saņēmēju (klientu) zema digitālā prasība ierobežo iespējas iekļauties sociālo pakalpojumu "digitālajā ekosistēmā". Ja sociālajam darbiniekam ir jāveic darbības klienta vietā, klientu pašorganizācijas līmenis pakalpojumu nodrošināšanā nevis paaugstinās, bet gluži otrādi – pazeminās, palielinot sociālā darbinieka slodzi, kas ir pretrunā ar digitalizācijas būtību.

7. Pētījuma gala ziņojums "Pašvaldību sociālo dienestu un sociālā darba speciālistu darbības efektivitātes novērtēšanas rezultāti un to analīze" [online]. Labklājības ministrija. 2017. Pieejams: <https://www.lm.gov.lv/lv/media/3466/download?attachment>

8. Dažādu sabiedrības grupu vai arī valstu vidū sociālekonomisku iemeslu dēļ pastāvošas atšķirības informācijas tehnoloģiju pieejamībā. (Definīcija no: Latvijas nacionālā bibliotēka. Digitalizācija un sabiedrība. Rakstu krājums. 2021.)

– Iedzīvotāji ne vienmēr pietiekami orientējas pieejamo sociālo pakalpojumu un sociālās palīdzības specifiskajās. Tas apgrūtina iedzīvotāju patstāvīgu e-vides ("digitālās ekosistēmas") izmantošanu.

– Nepieciešamās digitālās infrastruktūras (programmatūras, iekārtas, tehniskā atbalsta dienesta) nodrošinājums pakalpojumu sniedzējiem – sociālajiem darbiniekiem – un klientiem lielā mērā ietekmē pakalpojumu digitalizāciju lauku teritorijās.⁹

Līdzīgi kā citās nozarēs, digitalizācija sociālajā darbā lauku teritorijās sniedz dažādas perspektīvas. Ņemot vērā, ka viena no lauku teritoriju pazīmēm ir lieli attālumi un mazs iedzīvotāju blīvums, sociālā darba speciālisti var izmantot attālinātās konsultāciju iespējas. Digitālās tehnoloģijas ļauj sociālajiem darbiniekiem sazināties ar klientiem attālināti, izmantojot videozvanus un tiešsaistes platformas, kopīgi ar klientu aizpildot iesniegumu vai veicot interaktīvu izvērtēšanu. Tas ir īpaši svarīgi lauku teritorijās, kur attālumi var būt lieli un piekļuve personīgai konsultācijai ir ierobežota. Šāda veida konsultācijas jau šobrīd tiek piedāvātas vienotajos valsts un pašvaldību klientu apkalpošanas centros, kur tiek nodrošināts pakalpojums "Attālinātais ierēdnis". Iedzīvotājiem ir pieejamas attālinātas un personalizētas konsultācijas ar Valsts sociālās apdrošināšanas aģentūras, Valsts ieņēmumu dienesta un Valsts zemes dienesta speciālistiem par vispieprasītākajām tēmām un jau-

9. Eiropas Parlamenta 2022. gada 13. decembra rezolūcija par digitālo plašu: digitalizācijas radītās sociālās atšķirības. Eiropas parlaments. Pieejams: https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/TA-9-2022-0438_LV.html

tājumiem.¹⁰ Jāņem vērā, ka šāda veida pakalpojums var ietaupīt resursus, taču sociālā darba speciālistiem būtiski ir komunicēt ar klientu klātienē apstākļos, nepieciešamības gadījumā veicot klienta apsekošanu dzīvesvietā.

Tieši modernas, efektīvas digitālās platformas un lietojumprogrammas ir viens no veidiem, kā sasniegt klientus, ierobežojot dažādas administratīvas procedūras. Izmantojot datu bāzes, var uzlabot informācijas apmaiņu un sadarbību starp sociālajiem darbiniekiem, organizācijām un citām iesaistītajām pusēm. Digitālās platformas, kas ir lietojamas ne tikai no sociālā darba speciālista puses, bet arī no klienta puses, var veicināt izpratni un pilsonisko līdzdalību, kā arī palīdzēt iedzīvotājiem pašiem atrast risinājumus savām vajadzībām. Elektroniskās dokumentācijas sistēmas, tiešsaistes iesniegumu iesniegšana un pieteikšanas pie sociālā darbinieka, kā arī e-pakalpojumi palīdz uzlabot administratīvo efektivitāti, ļaujot sociālajiem darbiniekiem vairāk laika veltīt tiešam kontaktam ar klientu, samazinot laiku, kas tiek veltīts administratīvu procesu veikšanai. Latvijā sociālajā darbā tiek izmantotas dažādas digitālas platformas: Pašvaldību sociālās palīdzības un sociālo pakalpojumu administrēšanas informācijas sistēma (SOPA), Aprūpes plānošanas sistēma (APSI), Viedās klientu uzraudzības sistēmas (VKUS). Piemēram, šobrīd tiek attīstīta iespēja iesniegt savus pieteikumus trūcīgas vai maznodrošinātas māsaimniecības statusa piešķiršanai attālināti portālā www.latvija.lv caur elektronisko pakalpojumu

10. Attālinātas iestāžu speciālistu konsultācijas [online]. VARAM. 2023. Pēdējais atjauninājums: 22.05.2023. Pieejams: <https://www.varam.gov.lv/lv/attalinatas-iestazu-specialistu-konsultacijas>

"Iztikas līdzekļu deklarācija", kas šobrīd ir pieejams tikai Rīgas valstspilsētas pašvaldības iedzīvotājiem.¹¹ Jau ilgstoši sociālo dienestu vidē izskan viedoklis, ka lietojumprogramma SOPA vairs nespēj nodrošināt tās vajadzības, kas nepieciešamas pilnvērtīgai sociālās palīdzības un sociālo pakalpojumu sniegšanai, un ir nepieciešams jauns, uzlabots risinājums sociālo pakalpojumu un sociālās palīdzības administrēšanai. Iespējams, ka tam jābūt lietojamam ne tikai no pakalpojuma sniedzēja puses, bet arī no klientu puses.

Būtisks ieguvums digitalizācijas ietekmē ir dažādi digitālo tehnoloģiju risinājumi. Lauku teritorijās tie var daļēji aizstāt cilvēku sniegtos pakalpojumus, tai skaitā efektīvizējot piekļuvi sociālai aprūpei un nodrošinot klienta sasniedzamību. Dažādi viedie risinājumi nodrošina drošību un sniedz preventīvu atbalstu, piemēram, drošības pogas pakalpojums, kas Latvijā jau zināms ilgāku laiku. Šobrīd drošības pogas pakalpojums jau transformējies un ir integrēts viedpulksteņos, mobilajos telefonos un citās ierīcēs.

Nākotnē daļēju klientu aprūpi varēs nodrošināt dažādas robotizētas iekārtas, kas ir vienīgais risinājums akūtā cilvēkresursu trūkumā. Dažādas robotizētas iekārtas sociālās aprūpes pakalpojumu nodrošināšanai jau šobrīd izmanto Zviedrijā. Piemēram, sociālais robotkaķis "Justocat", kas izmērā un svarā atgādina īstu kaķi, sniedz personām ar demenci socializācijas iespējas, mazina trauksmi un signalizē par

potenciālām insulta iespējām. Labākas ēšanas iekārta "Bestic" sniedz iespēju personai patstāvīgi ēst. Ierīce ir pilnībā programmējama, lai pielāgotos lietotāja vajadzībām.¹² Sociālais darbinieks var veikt preventīvas darbības arī sociālajos tīklos, īpaši pievēršot uzmanību depresīviem vai citādi negatīvi vērtējamiem ierakstiem, un tādējādi preventīvi sniegt atbalstu konkrētai personai. Iespējams, atlasīt šāda veida ierakstus nākotnē var palīdzēt dažādi mākslīgā intelekta risinājumi.

Tomēr ļoti būtiski ir uzsvērt arī trūkumus, ar ko digitalizācijas ietekmē var saskarties iedzīvotāji lauku teritorijās. Jāņem vērā, ka lauku teritorijās var būt ierobežota piekļuve tehnoloģijām un interneta savienojumam. 2022. gadā internets ir bijis pieejams 88% lauku mājāsaimniecību (kritums par 1,2 procentpunktiem, salīdzinot ar iepriekšējo gadu)¹³. Veidojot veiksmīgu digitalizāciju sociālajā darbā, ir jārisina šīs nevienlīdzības, lai nodrošinātu visu iedzīvotāju līdzdalību un piekļuvi digitālajām platformām. Īpaši būtisks faktors ir pakalpojumu saņēmēju (klientu) zemā digitālā prasme, kas ierobežo iespējas iekļauties sociālo pakalpojumu "digitālajā ekosistēmā".

Viens no trūkumiem, ar ko var saskarties digitālo risinājumu ieviešanā, ir cilvēciskās saskarsmes samazināšanās. Digitālās tehnoloģijas, lai gan nodro-

šina daudzas priekšrocības, var samazināt personiskās saskarsmes apjomu sociālajā darbā. Ir svarīgi rast līdzsvaru starp digitālajiem risinājumiem un cilvēciskajām attiecībām, jo tieša saskarsme un empātija ir būtiska sociālā darba veikšanai. Veiksmīgas digitalizācijas īstenošanai sociālo pakalpojumu saturā un sociālo dienestu darba organizācijā kā uzdevumu nepieciešams ieviest klientu digitālo prasmju apmācību un klientu iepazīstināšanu ar iespējām rast risinājumus digitālajā ekosistēmā, tai skaitā veikt digitālās atstumtības risku analīzi, lai identificētu, kuras klientu grupas nespēj izmantot digitālos risinājumus vai kuru spēja ir būtiski ierobežota fizisko, psihisko vai materiālo apsvērumu dēļ. Tāpat sociālo pakalpojumu sniedzējiem ir pienākums identificēt mērķa grupas un situācijas, kurās digitālā komunikācija nav pieļaujama, un rast samērīgu līdzsvaru starp digitālo un tiešo komunikāciju.

Aizvien pieaugošie digitālie risinājumi rada arī dažādas tehniskās problēmas un aktualizē drošības jautājumus, tai skaitā pieprasa no sociālā darba speciālista papildu prasmes un IT kompetenci. Tādēļ ir svarīgi veikt nepieciešamos pasākumus, lai aizsargātu klientu privātumu un novērstu tehniskas kļūmes vai datu noplūdes. Lai panāktu sociālā darba pakalpojumu digitalizāciju, ir nepieciešama arī sociālo darbinieku spēja strādāt digitālā vidē. Tehnoloģiju prasību paredz 2020. gadā aktualizētie profesiju standarti sociālajā darbā.

Sociālā darbinieka profesijas standarta¹⁴ 5.6. punkts "Lietot digitālās tehnoloģi-

jas" paredz zināšanas, prasmes un kompetenci, kas nodrošina pārliecinošu un drošu tehnoloģiju pielietojumu profesionālajā darbībā, tajā skaitā pētniecības, izglītības un informēšanas nolūkos.

Savukārt, Vadošā sociālā darbinieka profesijas standarta¹⁵ 5.6. punkts paredz veicināt digitālo tehnoloģiju integrāciju sociālo pakalpojumu organizācijas un pakalpojumu pieejamības pilnveidē un spēju izmantot un izvērtēt jaunāko informācijas komunikācijas tehnoloģiju pielietojumu sociālā darba un sociālās labklājības nozarē atbilstoši klientu vajadzībām, kā arī spēju atbildīgi veikt informācijas analīzi un interpretāciju. Lai nodrošinātu, ka šīs prasmes, zināšanas un kompetences ir iespējams īstenot praksē, sociālā darba speciālistu izglītotājiem būtu nepieciešams iekļaut studiju programmās atbilstošus kursus, kā arī īstenot tālākizglītības programmas un cita veida apmācības jau esošajiem speciālistiem.

Digitālo tehnoloģiju ieviešana un uzturēšana prasa ieguldījumus, it īpaši attiecībā uz infrastruktūru, programmatūru un aparatūru. Tomēr tas attiecas arī uz personāla resursiem, jo nepieciešamas regulāras apmācības un tehniskā atbalsta personas. Lauku teritorijās, kur resursi var būt ierobežoti, šie ieguldījumi var radīt nesamērīgas finansiālas un cilvēkresursu grūtības, ierobežojot digitālo attīstību sociālajā darbā.

Lai sekmīgi īstenotu digitālās transformācijas pamatnostādnēs paredzētos mērķus sociālajā darbā, ir jāveic priekšdarbi. Visa pamatā ir jānodrošina stabila interneta savienojuma pieejamība

11. Tiesību akta projekta "Grozījumi Energoresursu cenu ārkārtēja pieauguma samazinājuma pasākumu likumā" sākotnējās ietekmes (ex-ante) novērtējuma ziņojums (anotācija) [online]. Ministru kabinets. 2022. Pieejams: <https://tapportals.mk.gov.lv/annotation/9776674b-ec2-4e9e-82e2-6d424841595f>

12. Johansson-Pajala, R. Gustafsson, C. Significant challenges when introducing care robots in Swedish elder care. *Disability and Rehabilitation: Assistive Technology*. 2022. 17:2, 166-176.

13. Regulāro interneta lietotāju īpatsvars sasniedzis 90 %. [online]. Oficiālais statistikas portāls. 2022. Pēdējais atjauninājums: 04.11.2022. Pieejams: <https://stat.gov.lv/lv/statistikas-temas/informacijas-tehn/interneta-lietosana/preses-relizes/8195-iedzivotaju-interneta>

14. Sociāla darbinieka profesijas standarts [online]. Labklājības ministrija. 2020. Pēdējais atjauninājums: 23.10.2020. Pieejams: <https://www.lm.gov.lv/lv/sociala-darbinieka-profesijas-standarts>

15. Vadošā sociālā darbinieka profesijas standarts [online]. Valsts izglītības un satura centrs. 2021. Pieejams: <https://registri.visc.gov.lv/profizglitiba/dokumenti/standarti/2017/PS-171.pdf>

lauku teritorijās. Tāpat ir jānodrošina sociālo darbinieku un iedzīvotāju digitālo prasmju attīstība, kas ir būtiska, lai nodrošinātu iekļaušanos digitālajā ekosistēmā.

Svarīga ir arī sadarbība un partnerība – valsts un pašvaldību organizācijas un nevalstiskā sektora organizācijas var veidot partnerības, lai kopīgi risinātu digitālizācijas jautājumus, vai arī publiskā sektora organizācijas var iegādāties nevalstiskā sektora jau izstrādātos digitālos risinājumus. Sadarbība ļauj izmantot resursus, zināšanas un pieredzi, lai efektīvi attīstītu un īstenotu digitālos risinājumus sociālajā darbā lauku teritorijās. Viens no būtiskiem priekšdarbiem ir sociālās vides izvērtējums, lai izzinātu aktuālās iedzīvotāju vajadzības, prasmes, tehnisko nodrošinājumu. Sprotams, ka nav vērts ieviest risinājumus, kurus iedzīvotājs nespēj (neprot) izmantot. Lai gan digitālizācija sociālajā darbā lauku teritorijās ir sarežģīts un daudzpusējs process, kas piedāvā gan iespējas, gan izaicinājumus, jāuzsver, ka būtiskākais ieguvums ir iespēja paplašināt sociālā darba pieejamību, efektivitāti un kvalitāti lauku teritorijās. Sekmīgai digitalizācijas ieviešanai nepieciešama rūpīga plānošana, politikas izstrāde un ilgtermiņa investīcijas.

Lai panāktu veiksmīgu digitālo transformāciju:

- 1) ir nepieciešama gan digitālās prasības un resursu kapacitātes stiprināšana sociālajiem darbiniekiem, gan arī klientu digitālās prasības uzlabošana;
- 2) jānovērš vai jāmazina riski, kas pastāv lauku teritorijās – ierobežota infrastruktūra un pieejamo pakalpojumu klāsts;

3) nepieciešama valsts un pašvaldību atbalsta politika, kas veicina digitālās infrastruktūras attīstību un digitālo prasmju pilnveidošanu sociālajā darbā;

4) jārod līdzsvars starp digitālo un personisko mijiedarbību, lai nodrošinātu klientu vajadzību apmierināšanu un efektīvu pakalpojumu sniegšanu.

Tikai šādi, veicinot digitālās pārmaiņas un rūpējoties par kvalitatīvu sociālo darbu, varēs izmantot digitalizācijas potenciālu labumam gan sociālajiem darbiniekiem, gan arī klientiem lauku teritorijās.

Izmantotās literatūras saraksts

1. *Attālinātas iestāžu speciālistu konsultācijas* [online]. VARAM. 2023. Pēdējais atjauninājums: 22.05.2023. Pieejams: <https://www.varam.gov.lv/lv/attalinatas-iestazu-specialistu-konsultācijas>
2. *Digitalizācija un sabiedrība. Rakstu krājums*. Latvijas Nacionālā bibliotēka. 2021.
3. *Eiropas Parlamenta 2022. gada 13. decembra rezolūcija par digitālo plaisu: digitalizācijas radītās sociālās atšķirības*. Eiropas parlaments. Pieejams: https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/TA-9-2022-0438_LV.html
4. *Iedzīvotāji laukos un pilsētās pēc dzimuma gada sākumā 1935 – 2022*. Oficiālais statistikas portāls. Pieejams: https://data.stat.gov.lv/pxweb/lv/OSP_PUB/START__POP__IR__IRD/IRD070/table/tableViewLayout1/
5. Johansson-Pajala, R. Gustafsson, C. Significant challenges when introducing care robots in Swedish elder care. *Di-*

sability and Rehabilitation: Assistive Technology. 2022. 17:2, 166-176.

6. Ministru kabineta 2021. gada 7. jūlija rīkojums Nr. 490 "Par Digitālās transformācijas pamatnostādņem 2021.–2027. gadam" [online]. *Latvijas Vēstnesis*. 2021. Pieejams: <https://likumi.lv/ta/id/324715>

7. *Pētījuma gala ziņojums "Pašvaldību sociālo dienestu un sociālā darba speciālistu darbības efektivitātes novērtēšanas rezultāti un to analīze"* [online]. Labklājības ministrija. 2017. Pieejams: <https://www.lm.gov.lv/lv/media/3466/download?attachment>

8. *Pirmajā lasījumā Saeima atbalsta virzību uz 39 pašvaldībām*. Aģentūra LETA. 2019. Pieejams: <https://www.la.lv/pirmaja-lasijuma-saeima-atbalsta-virzibu-uz-39-pasvaldibam>

9. *Regulāro interneta lietotāju īpatsvars sasniedzis 90 %*. [online]. Oficiālais statistikas portāls. 2022. Pēdējais atjauninājums: 04.11.2022. Pieejams: <https://stat.gov.lv/lv/statistikas-temas/informācijas-tehn/interneta-lietosana/preses-relizes/8195-iedzivotaju-interneta>

10. *Sociāla darbinieka profesijas standarts* [online]. Labklājības minis-

trijs. 2020. Pēdējais atjauninājums: 23.10.2020. Pieejams: <https://www.lm.gov.lv/lv/sociala-darbinieka-profesijas-standarts>

11. *Sociālo pakalpojumu un sociālās palīdzības likums* [online]. *Latvijas Vēstnesis*. 2002. Pieejams: <https://likumi.lv/ta/id/68488-socialo-pakalpojumu-un-socialas-palidzibas-likums>

12. *Tiesību akta projekta "Grozījumi Energoresursu cenu ārkārtēja pieauguma samazinājuma pasākumu likumā" sākotnējās ietekmes (ex-ante) novērtējuma ziņojums (anotācija)* [online]. Ministru kabinets. 2022. Pieejams: <https://tapportals.mk.gov.lv/annotation/9776674b-ece2-4e9e-82e2-6d424841595f>

13. *Vadošā sociālā darbinieka profesijas standarts* [online]. Valsts izglītības un satura centrs. 2021. Pieejams: <https://registri.visc.gov.lv/profizglitiba/dokumenti/standarti/2017/PS-171.pdf>

14. Višķere, A. *Vertikālā un horizontālā starpinstītūciju sadarbība sociālā atbalsta pakalpojumu nodrošināšanā krīzes vadības apstākļos Covid-19 pandēmijas laikā*. Maģistra darbs. Rīgas Stradiņa universitāte. 2021.

Metodika “Sociālais darbs ar jauniešiem”: varoņa ceļojums



Aiga Romāne-Meiere, LU Sociālā darba bakalaurs programmas studiju direktore, metodikas ekspertu komandas pārstāve



Kārlis Viša, Mg. ceo., Bc. soc. d. un soc. paed., supervizors, pieaugušo neformālās izglītības eksperts, metodikas ekspertu grupas vadītājs

Labklājības ministrijas projekta Nr. 9.2.1.1/15/I/001 “Profesionāla sociālā darba attīstība pašvaldībās” ietvaros izstrādātā metodika “Sociālais darbs ar jauniešiem” ir īpaša ar to, ka rosina pārdomas par sociālā darba sistēmu un darba ar jauniešiem sistēmu kopumā, kā arī par sociālo darbu ārpus ierastā sociālā darbinieka kabineta. Īpašs ir arī laika posms, kad tiek izstrādāta metodika – jauniešu tēma tiek aktualizēta plašsaziņas līdzekļos, sociālā darba konferencēs un semināros. Izmaiņas ir ievērojami dinamiskākas nekā tās bija vērojamas pirms pāris gadiem. Piemēram, ir slēgta sociālās korekcijas izglītības iestāde “Nauksēni”, Tieslietu ministrija virza ieceri izveidot terapeitisko iestādi bērniem ar smagām uzvedības problēmām, notiek mentora pakalpojuma attīstīšana Latvijas pašvaldībās. Metodiku “Sociālais darbs ar jauniešiem” izstrādā nodibinājums “C Modulis” sadarbībā ar Tukuma novada pašvaldības iestādi “Tukuma novada Sociālais dienests”, biedrību “Palēciens Tev” un biedrību “Resiliences centrs”^{1,2}. Meto-

dikas izstrāde uzsākta 2021. gada novembrī un tiks pabeigta ar klātienes mācību īstenošanu divām sociālo darbinieku grupām 2023. gada novembrī. Metodiskā materiāla drukātā versija (tipogrāfiski iespiesta) būs pieejama ap 2023. gada 3. ceturksni. Metodikas izstrādes procesa rezultāts: 1) veikta izpēte – anketēšana, fokusgrupas, ekspertu pieredze, ārvalstu pieredze; 2) metodikas izstrādes aprobācija, kurā piedalījās Latvijas pašvaldību sociālo dienestu 16 sociālie darbinieki darbā ar jauniešiem; 3) metodikas aprobācija, kas ietvēra prakses modeļa izpēti un aprobēšanu Tukuma novada Sociālajā dienestā; 4) metodiskais materiāls ar pielikumiem; 5) klātienes mācību programma; 6) e-mācību programma, t.sk. e-lekcijas, 7) mācību filmas; 7) audio

1. Biedrība “Resiliences centrs” metodikas “Sociālais darbs ar jauniešiem” izstrādē piedalījās līdz 01.09.2022.

2. Plašāka informācija par organizācijām pieejama: <https://www.tnsd.lv/>, <https://www.tnsd.lv/atbalsta-un-pasizausmes-programma-jaunie-siem-tukuma-novada>, <http://resilience.lv/>

grāmata; 8) divu grupu klātienes mācības, kas tiks īstenotas no 2023. gada 1. jūlija līdz 2023. gada 30. novembrim.

Šī raksta³ mērķis ir iepazīstināt lasītājus ar metodikas izstrādes procesa galvenajām atziņām. Raksta struktūra ir veidota, izmantojot amerikāņu mitologa Džozefa Kempbela (Joseph Campbell) varoņa ceļojuma stadijas, ko piedzīvoja gan metodikas autori un aprobācijas grupas dalībnieki, gan arī ikdienā nereti piedzīvo jaunieši: Sadzirdi aicinājumu! Dodies ceļā! Sastopi dēmonus! Mācies jeb uzmeclē skolotājus! Transformē dēmonus! Atgriezies mājās!

SADZIRDI AICINĀJUMU!

Sākotnējais aicinājums un uzdevums bija izcelt, strukturēti apkopot un pilnveidot jau esošo praksi sociālajā darbā ar jauniešiem. Pieejamie pētījumi, iepriekš izstrādātie materiāli un diskusijas ar kolēģiem ļāva ekspertiem situācijas izpētes sākuma punktā būt optimistiskiem, jo radās priekšstats, ka Latvijā pastāv daudz un dažādi labās prakses piemēri. Tomēr rūpīga iedziļināšanās atklāja, ka sociālais darbs ar jauniešiem ir grūti izbrienami džungļi. Par laimi, jauniešu enerģija palīdz iemīlēt provokācijas un izaicinājumus – dzīvi vai miruši, bet savu panāksim!

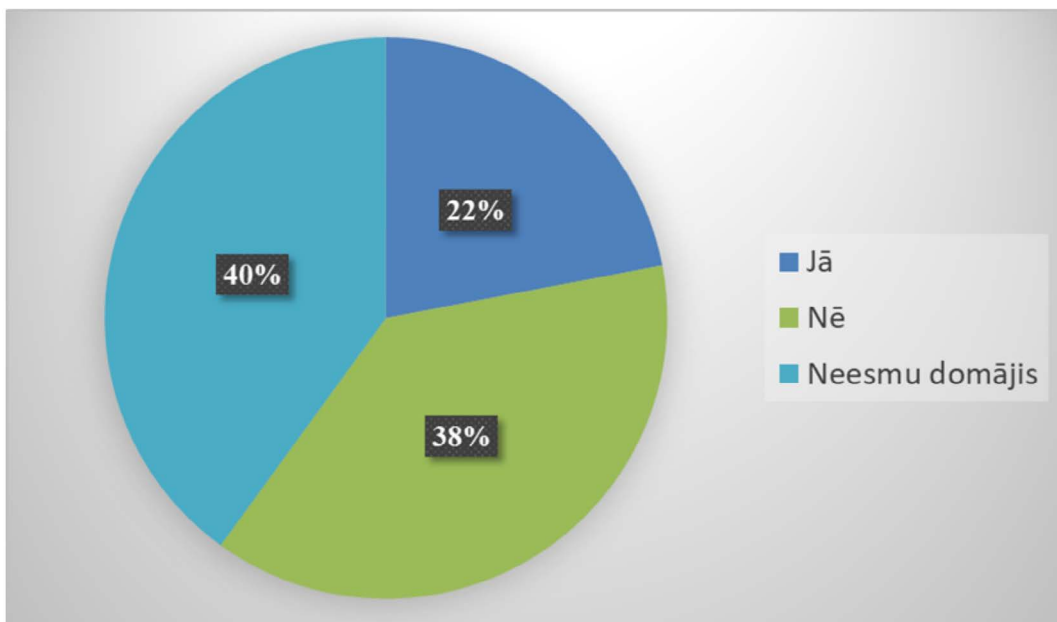
Lai noskaidrotu, kāda ir faktiskā realitāte sociālajā darbā ar jauniešiem, veicām sociālo darbinieku anketēšanu (elektroniski tika saņemta 101 atbilde uz 38 jautājumiem), organizējām piecas fokusgrupas diskusijas ar nozares ekspertiem (ar sociālo dienestu vadītājiem, Rīgas Sociālā dienesta darbi-

3. Raksts ir veidots pēc metodikas ekspertu grupas izstrādātajiem materiāliem. Ekspertu grupa: A. Latišenko, I. Balgalve, A. Romāne-Meiere, D. Blaževica, L. Henzele, M. Bērziņa, K. Viša.

niekiem, izglītības jomas pārstāvjiem, jauniešu likumpārkāpumu prevences jomas ekspertiem, vispārējo nozaru ekspertiem), sociālo gadījumu izpētē padziļināti analizējām sociālo darbu ar jauniešiem Tukuma novada Sociālajā dienestā, kā arī metodikas aprobācijas mācībās iepazīnāmies ar dalībnieku refleksijām par savu ikdienas pieredzi. Turpmāk būtiskākie izpētes atklājumi.

- No visiem anketētajiem respondentiem pieci sociālie darbinieki strādā tikai ar jauniešiem. Pārējie lielākoties veic sociālo darbu ar ģimenēm vai arī ir vispārīgās prakses sociālie darbinieki. Tas lielā mērā izskaidro, kāpēc 59% sociālie darbinieki ir atbildējuši, ka jauniešu lieta netiek atsevišķi izdalīta, un līdz ar to arī nav attīstīts metodoloģiskais instrumentārijs darbam ar jauniešiem. Jāpiebilst, ka tajos gadījumos, kad ir atbildēts, ka tiek iekārtota jaunieša lieta, tā parasti ir profilakses lieta vai ārpusģimenes aprūpes jaunieša lieta. Tātad ikdienas praksē jaunietis līdz šim nav ieraudzīts kā klients, kurš atrodas specifiskā vecumposmā un kuram būtu nepieciešama atšķirīga klienta lietas dokumentācija, atšķirīgas pieejas un metodes. Lielākajā daļā Latvijas sociālo dienestu „jaunietis” nav identificēts kā atsevišķa mērķa grupa, kam piesaistīts sociālais darbinieks ar specializāciju „darbā ar jauniešiem”. Nav arī identificēts atšķirīgs sociālā darba process, sociālo pakalpojumu un citu atbalsta pakalpojumu grozs.

- 22% sociālo darbinieku izvērtē, vai citu institūciju nosūtītais jaunietis atbilst klienta mērķa grupai, savukārt 40% par to nav domājuši (1. attēls). Līdz ar to veidojas situācijas, kad izvērtēšanas posms ir formāls vai faktiski tas tiek izlaists, un sociālais darbinieks īs-



1. attēls. Atbildes uz jautājumu "Vai Jūsu praksē tiek veikta izvērtēšana, vai nosūtītais jauniešis atbilst sociālā darba ar jauniešiem mērķa grupai?"

teno citu institūciju pasūtījumu. Klienta lietu izpētē tika pamanītas absurdas situācijas, kad administratīvās komisijas lēmumā kā sods tiek noteiktas sociālā darbinieka konsultācijas. Par ko jaunieši Latvijā var tikt pie šāda soda? Izrādās, par "saltiņu" pīpēšanu, braukšanu ar mopēdu bez ķiveres, ceļu satiksmes noteikumu neievērošanu, Covid-19 pandēmijas laikā par uzturēšanos publiskās vietās bez maskas utt.

- Sākotnējos pieņēmumos balstīto optimismu spējām saglabāt, pateicoties tiem sociālajiem darbiniekiem, kuri intervijās atklāja savu apzināšanos, ka sistēmas problēmu dēļ tomēr ir pazaudējuši savu profesionālo identitāti. Tas nozīmē, ka tiek izpildīts citu institūciju (piemēram, skola, policija) pasūtījums, pazaudējot vissvarīgāko – jauniešu interešu aizstāvību un nereti arī pašu jauniešu. Vēl viens secinājums: nav skaidras profesionālās robežas, kad un kur sākas

vai beidzas gadījuma vadīšana, atbalsta pakalpojumi, konsultatīvais darbs, sociālo pakalpojumu piešķiršana. Robežas ir saplūdušas arī ar citu profesionāļu darbu, piemēram, pašvaldības policijas, skolas sociāli pedagoģiskajām vai atbalsta komandu funkcijām.

- Metodikas mērķa grupa ir jaunieši vecumā no 13 līdz 24 gadiem. Bet no kāda vecuma jauniešis var saņemt sociālo atbalstu, sociālos pakalpojumus un sociālo palīdzību kā indivīds nevis ģimene? Sociālo pakalpojumu un sociālās palīdzības likumā jauniešis kā indivīds nav minēts. Praktiski ir bieži piedzīvojuši situācijas, kad nezināšanas dēļ ir grūtības piešķirt jauniešiem kādu no pakalpojumiem, jo nav saņemts vecāku iesniegums par pakalpojuma piešķiršanu. Likuma "Par sociālo drošību" 17. pantā par sociālo rīcībspēju ir noteikts, ka jaunieši no 15 gadu vecuma var saņemt sociālos pakalpojumus, tai skaitā

sociālā darba pakalpojumus (gadījuma vadīšanu, individuālā atbalsta programmas un citus sociālā darba atbalsta pakalpojumus) bez vecāku piekrišanas. Sociālo pakalpojumu sniedzējs paziņo vecākiem, aizbildnim vai aizgādņam par pieprasījuma saņemšanu un pakalpojuma sniegšanu.⁴

- Kopējais metodikas izstrādes process liek secināt, ka izpratne par jauniešu vecumposma specifiku ir nepietiekama. Piemēram, kā visbiežāk pieminētais šķērslis sociālajā darbā ar jauniešiem ir norādīta jaunieša nevēlēšanās sadarbīties (anketēšanā 67 reizes) jeb "nemotivētie jaunieši". Piemirstot, ka lielai daļai jauniešu, ar kuriem ikdienā sastopas sociālais darbinieks, izvairīšanās no sadarbības ir saistīta ar bailēm, negatīvu pieredzi saskarsmē ar pieaugušajiem vai arī ar tik būtisku saskarsmes prasmju trūkumu, ka komunikācija ar sociālo darbinieku rada grūti pārvaldāmu trauksmi.

"Viss ir pārāk institucionāls!!!! Darbā ar jauniešiem neder "baltas" un "glancētas" sienas!"⁵ Šī citāta vēstījumu apzinoties, sociālie darbinieki nereti iekrīt nākamajās lamatās, kad vērojama pārsteidzīga pakalpojumu piešķiršana bez izvērtēšanas posma, reizēm pat nesatiekot pašus jauniešus (uz vecāku iesnieguma pamata). Lai tuvotos izpratnei par jauniešu mērķgrupu, viens no aprobācijas mācību moduļiem tika organizēts kā vairāku dienu ilgs pieredžu izglītības pasākums kopā ar jauniešiem (2. attēls). Tā bija ne tikai simboliska, bet arī pavisam praktiska došanās ceļā, lai piedzīvotu klātesamību ar jauniešiem.

4. Likums "Par sociālo drošību" (1995). Pieejams: <https://likumi.lv/ta/id/36850-par-socialo-drosibu>
5. Pilotprojekta dalībnieka viedoklis.



2. attēls. Pieredžu izglītības pasākums.

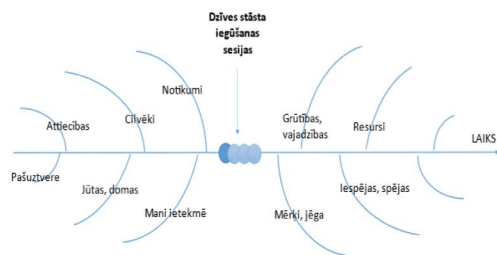
DODIES CEĻĀ!

Kā neierasts ir jāizceļ metodikas klātienē mācību otrais modulis, kurā notika aprobācijas dalībnieku un jauniešu satikšanās – aprobācijas grupa tika sadalīta līdz trīs cilvēku grupās (astoņas grupas), kas piedalījās 2–3 dienu pieredžu izglītības pasākumos (izbraukuma treniņi, nometnes) kopā ar jauniešiem. Modulis tika īstenots sadarbībā ar programmu „Dari”, „Palēciens”, „Palēciens Tev”⁶ darbiniekiem un dalībniekiem. Dalībniekiem tā bija līdzvērtīgās attiecībās balstīta vairāku dienu kopā dzīvošana ar jauniešiem – kopīga maltīšu gatavošana dabā, gulēšana teltīs, kopīga airēšana laivās, iesaistīšanās grupu darbos, grupas saliedēšanas uzdevumos utt. Paralēli attiecību veidošanai un praktiskām sadzīves iemaņām dalībnieki turpināja pilnveidot profesionālo kompetenci –

6. Rīgas pilsētas sociālās rehabilitācijas programmas pusaudžiem "Palēciens" (biedrība "Latvijas Samariešu apvienība") un "DARI" (biedrība "Resiliences centrs"), kā arī biedrības "Palēciens Tev" programma Tukumā. Profesionāļu vidū bieži tiek minētas kā labās prakses piemēri, jo programmas atbilst jauniešu vajadzībām. Informācija par programmām pieejama: <https://samariesi.lv/lv/pakalpojumi/jauniesu-socialas-rehabilitacijas-un-atbalsta-nodala>; <http://resilience.lv/>; <https://www.tnsd.lv/atbalsta-un-pasizaugsmes-programma-jauniesiem-tukuma-novada>

aprobēt izvērtēšanas procesam piedāvāto dzīvesstāsta metodi.⁷

Dzīvesstāsta metode paredz padziļinātu intervēšanu nepiespiestas sarunas formā vairākās konsultācijās un dažādās jaunieša sociālajās vidēs (piemēram, viņa dzīvesvietā, skolā, parkā u.c.). Viens no metodes uzdevumiem ir izziņāt paša jaunieša personisko redzējumu par pašreizējo situāciju un par iespējamiem nākotnes plāniem, mērķiem un problēmu risinājumiem. Metode liek sociālajiem darbiniekiem atgriezties pie profesijas pamatiem – atcerēties par attiecību veidošanu, uzticēšanos, pieņemšanu attieksmi, jaunieša drošo vidi, jaunieša redzējumu par savu dzīves situāciju. *"Mēs varam kļūt ļoti virspusēji, ja nepielietojam dzīvesstāsta metodi. To izmantojot, mēs izziņām lietas dziļāk".⁸* Ja mēs nepievēršam uzmanību 3. attēla atslēgas vārdiem jeb tēmām, mēs paliekam pusceļā uz satikšanos ar jauniešu.



3. attēls. Dzīvesstāsta metodes shēma

Dalībnieku atziņas pēc pieredžu izglītības pasākumiem: *"Svarīga ir savstarpējā saruna un atgriezeniskā saite; ne-*

7. Dzīvesstāsta metode – viena no sociālā darba metodēm, kas pielietojama darbā ar jauniešiem, kuriem ir sarežģīta dzīves pieredze jeb multiplu problēmu pieredze. Metode strukturētas sarunas veidā palīdz darbiniekam un pašam jauniešim noskaidrot un izprast dzīves notikumus.

8. Pilotprojekta dalībnieka viedoklis.

darbojas universāla pieeja, centrā ir jaunieši, katram jauniešim ir nepieciešama cita pieeja; piedzīvots sociālo prasmju iztrūkums; svarīga ir situācijas pieņemšana konkrētajā brīdī un jauniešu dzīvesstila saprašana; kļūdu piedzīvošana kā vērtība; noteikumi, kurus grupa pieņem un ievēro." Ekspertu un dalībnieku komandai nostiprinājās pārliecība, ka **izšķiroši svarīgi ir "ie-raudzīt" katru jauniešu, izprast viņa situāciju un veidot uzticēšanās attiecības**. Pretējā gadījumā praksē turpinās formāla lietu iekārtošana un mēģinājumi vienoties par konsultācijām ar "nemotivētajiem jauniešiem".

Metodikā liels uzsvars ir likts uz jauniešu "dabiskās vides" konceptu. Efektīvs un jēgpilns sociālais darbs ar jauniešiem ir grūti iedomājams kabinetā sociālajā dienestā. Jau pašlaik Latvijā ir sociālie darbinieki, kuri satikšanos ar jauniešiem organizē publiskajā ārtelpā vai jauniešu centros. Tas rada nākamo jautājumu – vai tiešām visos gadījumos un visiem sociālajiem darbiniekiem, kas strādā ar jauniešiem, darbs būtu jāveic jauniešu vidē? Skaidrs, ka vienkāršota viennozīmīga atbilde nav iespējama. Dažādi jautājumi un šaubas parasti ir daļa no attīstības, taču ik pa laikam neskaidrības aprobācijas grupas dalībnieki uztvēra kā dēmonus, kas neļauj saprast, kā strādāt tālāk. *"Ko tad man darīt ar profilakses lietām?"* – šis bija viens no izaicinošākajiem jautājumiem. Atšķirībā no jauniešiem, kuri ar dēmoniņiem saprot iekšējus vai ārējus grūti pārvaldāmus procesus, mēs – metodikas autori – ar dēmoniņiem simboliski saprotam sistēmas problemātiskos jautājumus, kas ir risināmi starpdisciplināri, jo bez sistēmiskām izmaiņām metodiku iedzīvināt praksē var tikai daļēji.



4. attēls. Pieredžu izglītības pasākums.

SASTOPI DĒMONUS!

Nebūtu korekti prakses grūtības izskaidrot tikai ar pašu sociālo darbinieku profesionalitātes nepilnībām. Sociālie darbinieki ir novērojuši, ka pastāv vairākas iestādes, kas vērstas uz bērnu tiesību aizsardzību un darbu ar bērniem un jauniešiem, bet daudzas funkcijas tiek pārdresētas uz sociālo dienestu. Vai tam tā ir jābūt? Neskaidrības par atbildību, sadarbību un robežām starp institūcijām ļauj dēmoniņiem izvērsties. Vienkāršākais ir vainot citas institūcijas, piemēram, anketās minēts, ka ir *"būtiskas problēmas ar Valsts probācijas dienestu, kas arī vada gadījumu, bet nav saprotams, pēc kādas metodikas!!!!!! Piemēram, spiež bērnam izmantot vienlaicīgi daudz pakalpojumu, maina uzdevumus, neņemot vērā sociālā dienesta viedokli un bērna spējas"*.⁹ Tomēr tas nav produktīvi, jo īpaši tāpēc, ka arī paši sociālie darbinieki neredz un ikdienas praksē neievēro horizontālo sadarbības principu ar citām institūcijām.

9. Citāts no jomas izpēti aptaujas.

Attiecības starp dažādu institūciju un profesionāļu pienākumiem un atbildībām ir nesakārtotas. Ir grūti atrast veiksmīgi funkcionējošus un uz jauniešu vajadzībām vērstus sadarbības modeļus. Arī nozares ekspertu fokusgrupu diskusijās iezīmējās atšķirīgais līmenis pašu ekspertu kompetencē un izpratnē par jauniešu vajadzībām, vienprātības un vienota redzējuma trūkums, kā arī labās prakses piemēru trūkums starpnozaru sadarbībā (makro un mezo līmenī). Dēmonus provocējošs jautājums ir par to, kurš, kad un kā sakārtos vienlīdzīgo sadarbības partneru attiecības tā, lai to darbība patiesi būtu vērstā uz katra jauniešu vajadzībām.

MĀCIES JEB UZMEKLĒ SKOLOTĀJUS!

Aprobācijas grupai šī stadija nozīmēja virkni grupu darbu, diskusiju, mācīšanos nākamajos moduļos un atbildi meklēšanu uz saviem neskaidrajiem jautājumiem. Mācību procesā tika izmantotas interaktīvas mācību metodes, kas vienlaikus darbojas uz kognitīviem, emocionālās pieredzes, sociālo attiecību un pašanalīzes procesiem. Process nebija vienkāršs, jo prasa gan aktīvu katra dalībnieka līdzdalību, gan augstas refleksijas prasmes, gan arī spēju kopīgi radīt atziņas pārnest uz savu sociālā darba praksi. Dažas no varoņa ceļojuma atziņām: *"Noteikti vēlētos attīstīt objektīvo domāšanu, jo reizēm mans pirmais iespaids ir maldīgs un tā rezultātā izdaru pārsteidzīgus spriedumus. Saprotu, ka vajag pārskatīt vērtības un attieksmes, jo, strādājot sociālajā dienestā, reizēm institucionālais ietvars pārņem visu pārējo. Mācību laikā mainījās redzējums un struktūra sociālajā darbā ar jauniešiem (gadījuma lieta, atbalsta lieta, pakalpojumi, programmas)."*

Viena no metodikas izstrādes laikā izpētītām labajām ārvalstu praksēm (sastopama Vācijā, Somijā, Lielbritānijā), ko vajadzētu ieviest Latvijā kā obligātu pašvaldībā nodrošināmo sociālo pakalpojumu, ir jauniešu atbalsta dzīvokļi (t.sk. terapeitiskie dzīvokļi vai jauniešu mājas). Berlīnē atbalsta dzīvokļos jaunieši dzīvo pa vienam vai pa diviem, un viens speciālists strādā ar trim līdz četriem jauniešiem. Atbalsts tiek sniegts jauniešiem no 15 gadu vecuma līdz 18 gadu vecumam un, ja nepieciešams, atbalstu var saņemt līdz 22 gadu vecumam. Pakalpojumam ir izdalīti atšķirīgi atbalsta intensitātes līmeņi: 1) visintensīvākais atbalsts ir līdz 15 stundām nedēļā; 2) vidējas intensitātes atbalsts ir 12 stundas nedēļā; 3) vājas intensitātes atbalsts – līdz 9 stundām nedēļā. Pakalpojuma saturs ietver dzīvesvietas nodrošinājumu, individuālo atbalstu, atbalstu izglītības iegūšanā, grupu aktivitātes. Pieredzes apmaiņas vizītes Vācijā un Somijā sniedza ieskatu par sociālo pakalpojumu jauniešiem sniegšanas pamatprincipiem, piemēram:

- pakalpojums necenšas aizstāt vecākus vai pildīt vecāku lomu – tiek novērtēta vecāku loma sava bērna dzīvē, vecāki ir darījuši labāko, ko savā dzīvē ir spējuši;
- privātuma respektēšana – bez jaunieša piekrišanas darbinieki neiet viņa dzīvoklī (izņemot gadījumus, ja ir aizdomas par nelikumīgām darbībām);
- ja pakalpojums cieš neveiksmi – darbinieki pieņem, ka nav izveidojusies sadarbība ar jauniem un atgriežas sākuma punktā pie mērķu izvirzīšanas. Iespējams, atbalsta dzīvoklis nav piemērotākais pakalpojums.

Darbā ar jauniešiem ar dažādām problēmām darbiniekiem vienmēr ir jāpieņem, ka nevis jauniešis nav pakļāvis pakalpojuma noteikumiem, bet gan jāveic darbības, lai pielāgotu pakalpojumu jauniešiem – jāmēģina vēlreiz un vēlreiz, izdarot secinājumus un adaptējot risinājumus jaunieša individuālajām vajadzībām.

TRANSFORMĒ DĒMONUS!

Viens no dēmonu transformēšanas veidiem ir skaidrības un struktūras ieviešana. Skaidrība sākas ar precizēšanu, ko mēs saprotam ar vārdu "jauniešis". Jaunatnes likumā ir noteikts, ka jauniešis ir jebkura persona vecumā no 13 līdz 25 gadu vecumam. Pašvaldību sociālajos dienestos un sociālo pakalpojumu jomā ierasti līdz 18 gadiem jauniešis atrodas "bērna statusā", un tiek nodrošināts sociālais darbs ar ģimenēm ar bērniem. Savukārt no 18 gadiem jauniešis nonāk "pieaugušā statusā", un ar viņu tiek nodrošināts sociālais darbs kā ar pieaugušo personu (izņemot jauniešus ārpusģimenes aprūpē). Taču te arī jāuzsver, ka pamata uzdevums darbā ar jauniešiem ir sniegt atbalstu, lai viņi iekļautos sabiedrībā un veselīgā veidā sasniegtu **sociālo briedumu**, kas bieži vien nesakrīt ar bioloģisko vecumu. Tāpēc metodiku caurvij tieši sociālā brieduma komponenta akcentēšana.

Pārejot uz jauniešiem šajā ceļojuma posmā, jāatgriežas pie klienta mērķgrupas identificēšanas. Klienta mērķgrupa nosakāma pēc trīs galvenajiem kritērijiem, kur jauniešiem jāatbilst vismaz vienai pazīmei no katra turpmāk aprakstītā kritērija.

1. kritērijs: **vecums**. Klientu mērķgrupa ir jaunieši vecumā no 13 līdz 24 gadiem.

2. kritērijs: **problemātikas konteksts**.

- Jauniešis nāk no ģimenes ar ilgstošām multiplām problēmām, ar kuru jau ir strādāts sociālajā dienestā, visbiežāk sociālajā darbā ģimenēm ar bērniem.

- Jauniešis, kurš nonācis resursu un atbalsta trūkumā, un ģimenei nav pietiekams resursu apjoms šo pamatvajadzību nodrošināšanai. Jauniešiem nav atbalsta un resursu dabiskajā vidē, lai nodrošinātu jaunieša tiesību īstenošanu (bērnu tiesību aizsardzības kontekstā). Tā var būt prognozējama nabadzība, sociālā izslēgtība, būtisks resursu trūkums izglītības un veselības nodrošināšanai.

- Jaunieši, kuri ir vai bija ārpusģimenes aprūpē un kuriem ir nepieciešams atbalsts patstāvīgās dzīves uzsākšanai, attiecību veidošanai starp jauniem un viņu ekoloģiju, un dabisko vidi, t.sk. bioloģiskajiem vecākiem.

- Jaunieši, ar kuriem strādāt par pienākumu sociālajam darbiniekam darbā ar jauniešiem uzliek tiesību aktu normas (ārpusģimenes aprūpes gadījumos, pēc ieslodzījuma vai sociālās korekcijas izglītības iestādēm, bērna tiesību pārkāpumu procesu ietvaros un kriminālprocesa ietvaros).

3. kritērijs: **jaunieša individuālās vajadzības, izaicinājumi un grūtības**.

- Jaunieši, kuriem ir grūtības pārstāvēt sevi un nav pietiekams ģimenes un dabiskās vides atbalsts. Jaunieši augsta riska zonā, kad dabiskajā vidē nav resursu jaunieša atbalstam, t.sk. ielu jaunieši.

- Jaunieši, kuri ir psihoaktīvo vielu lietotāji (problēmlietotāji) un kuru lietošanas paradumi sāk ietekmēt būtiskas jauniešu labklājības jomas.

- Jaunieši, kuriem ir grūtības uzsākt

patstāvīgu dzīvi.

Lai tiktu pie atbildes uz jautājumu **"Vai šis jauniešis ir sociālā darba klients?"**, jāņem vērā arī citi apsvērumi, piemēram:

- vai problemātika un/vai grūtības, ar kurām jauniešis ir saskāries, pieder sociālā darba laukumam;

- kāda ir pašas ģimenes (vai aprūpētāja) pieejamība resursiem un spējas tos izmantot;

- citu profesionāļu atbalsts jauniešiem, t.sk. novēršot resursu un funkciju dublēšanos, u.c.

Pastāv iespēja, ka jauniešis ir sociālā dienesta klients kā daļa no ģimenes (gadījuma vadīšanas konteksts) vai klients deinstitutionalizācijas procesa ietvaros, vai arī darbā ar personu ar invaliditāti un citu sociālo pakalpojumu ietvaros, bet šim jauniešiem nav nepieciešams nodrošināt sociālo darbu ar jauniem kā specifisku mērķa grupu.

Grūtības ieviest sakārtotību uztur Latvijas praksē sastopamie "hibrīdi", kas savukārt rada sajukumu gan pašiem sociālajiem darbiniekiem, gan sadarbības partneriem, gan arī jauniešiem. Piemēram:

- Sociālais darbinieks strādā ar policijas un Valsts probācijas dienesta klientiem (jauniešiem), veicot tos pašus pienākumus, ko vajadzētu darīt šīs jomas pārstāvjiem – faktiski tiek nodrošināta uzraudzība, nevis atbalsts, kas ir pretrunā profesijas būtībai.

- Izglītības iestādes vietā (pēc izglītības iestādes pasūtījuma) sociālais darbinieks strādā ar jauniešu motivāciju apmeklēt izglītības iestādi, kaut sociālais darbinieks nav bijis klāt un neorganizē izglītības procesu. Tā vietā, lai pārlie-

cinātos, vai mācību process tiek organizēts atbilstoši jaunieša individuālajām vajadzībām un spējām, sociālais darbinieks meklē veidus, kā pielāgot jauniešu izglītības iestādes vajadzībām.

- Sociālais darbinieks piedalās pašvaldības administratīvajā komisijā un lemj par soda piemērošanu savam klientam jauniešiem, kas pēc būtības ir sociālā darbinieka lomai un vērtībām neatbilstošs uzdevums.
- Bērnu tiesību aizsardzības likuma 58. panta redakcija par profilakses un korekcijas lietām ienes neskaidrību un profesionālu apjukumu atbildībās, funkcijās, metodēs, pieejās un uz bērnu (jauniešu) vērstās pieejas izmantošanā praksē, ko nosaka sociālā darbinieka profesionālās lomas.

Kamēr sociālajā darbā turpināsies pieņemtas un citas ierastās “ne-prakses”, pārredzama un sistēmiska struktūra ir iespējama tikai periodiski un fragmentāri. Metodikas autori ir pārliecināti, ka struktūras ieviešana ir uzsākama ar atgriešanos pie profesionāla sociālā darba pamatiem – misijas, vērtībām, uzdevumiem un starpprofesionālo robežu pārkāpšanas situāciju identificēšanas. Sociālā darbinieka pienākums ir novērst situācijas, kad viņa rīcība kaitē jauniešiem, kad darbiniekam nav iespējas pārstāvēt jauniešu intereses.

Lielāku struktūru un skaidrību ienes arī metodikas piedāvātais sociālā darba ar jauniešiem dalījums: 1) darbs ar gadījumu (atbalsta lieta), 2) gadījuma vadīšana; 3) pakalpojumi un atbalsta programmas (1. tabula).¹⁰

1. tabula. Metodikā izmantotais darba ar gadījumu, gadījuma vadīšanas un pakalpojumu un atbalsta programmu dalījums

Pamatmetodes darbā ar gadījumu		Pakalpojumi un atbalsta programmas
Darbs ar gadījumu (atbalsta lieta)	Gadījuma vadīšana (gadījuma vadīšanas lieta)	
• sociālais darbs kā pamata pakalpojums; • izmanto individuālā darba un grupu darba metodes; • izmanto izglītošanu un psihosociālo konsultēšanu; • starpniecība un atbalsts, lai piekļūtu citiem resursiem, t.sk. pakalpojumiem; • patstāvīgās dzīves un sociālā brieduma veicināšanas pasākumi un pakalpojumi; • individuālā budžeta līdzekļu izmantošana; • interešu pārstāvniecība un starpniecība u.c.	• specifiski nodefinēta klienta mērķgrupa – darbs ar individuālu gadījumu; • pielietots gadījuma vadīšanas process, izmantojot zināšanas par mērķgrupas specifiku; • izmanto psihosociālās konsultēšanas metodes; • organizē un vada starpprofesionālās komandas darbu; • pakalpojumu izvēle, balstoties uz jauniešu individuālām vajadzībām, pakalpojumu monitorings u.c.	• mikro līmeņa atbalsta pakalpojumu un programmu izveide (individuāli un grupai); • mezo un makro līmeņa pakalpojumu un programmu piesaiste un izmantošana atbilstoši individuālām vai grupas vajadzībām.

Skaidrības un struktūras ieviešanai labi noder arī metodikas piedāvātie instrumenti. Metodika piedāvā praksē aprobētu dokumentāciju atbilstoši pilnam sociālā darba procesa ciklam – sākot ar izvērtēšanu un noslēdzot ar novērtēšanu. Daļa no dokumentācijas ir saskaņota ar metodikas “Sociālais darbs ar ģimenēm ar bērniem” dokumentāciju, daļa attiecināma tieši uz šo metodiku, piemēram, jaunieša funkcionālo spēju izvērtējuma tabula, garastāvokļa izvērtējums, individuālais attīstības plāns. Lai veiksmīgāk aprakstītu prakses modeli, metodikas autori ir izstrādājuši praksē balstītas gadījumu sarežģītības pakāpes, kas palīdz klasificēt gadījuma vadīšanas intensitāti, sociālā darbinieka noslodzi un izmantojamās metodes.

- Viegļākie gadījumi, kad nav nepieciešams uzsākt gadījuma vadīšanu un klienta lietas veidošanu; pietiek ar sociālā darbinieka atbalsta konsultācijām. Piemēram, jauniešu ilgstoši neapmeklē skolu (vairāk kā mēnesi), ģimenei ir resursi un gatavība palīdzēt jauniešiem personiskajā krīzē.
- Sarežģītāki gadījumi, kad nepieciešama padziļināta un paplašināta izvērtēšana, kā arī sadarbības plāna izstrāde. Piemēram, jauniešu vairākkārt nonācis policijas redzeslokā par klaiņošanu, novērojama neregulāra atkarību izraisītu vielu lietošana un uzvedības izmaiņas.
- Daudz sarežģītāki gadījumi ar ilgstošāku problemātiku un vairāku jomu profesionāļu iesaisti. Nepieciešami īpaši

10. Izstrādātā metodika ir paredzēta mikro līmenim – darbam ar gadījumu pašvaldību sociālajos dienestos, tomēr liela daļa no metodikas nodaļām ir izmantojama arī tiem darbiniekiem, kuri strādā ar jauniešu grupām, veic darbu ar jauniešiem dažādu pakalpojumu ietvaros vai arī strādā ar jauniešiem kopienas līmenī.

sociālie, atbalsta, ārstniecības pakalpojumi. Piemēram, jauniešu vairākkārt ir nonācis policijas redzeslokā, novērojamas ilgstošas atkarību izraisītu vielu lietošanas problēmas, novērojamas uzvedības izmaiņas, ģimene nav tiešs atbalsts, sastopamas vardarbības cikla epizodes, deviantas uzvedības iezīmes, nabadzība u.c.

- Smagi gadījumi, kad nepieciešams ilgstošs atbalsts un sociālais darbs. Piemēram, viss iepriekš minētais, kā arī personības mentālās veselības traucējumi, garīgās attīstības traucējumi, atkārtoti kriminālnoziegi.
- Vissmagākie gadījumi, kad nepieciešama stacionāra, ilgstoša mentālās veselības ārstēšana un/vai nonācšana iestādē.

Metodikā tiek piedāvāts arī sociālā darba ar jauniešiem kvalitātes izvērtēšanas instruments ar kritēriju blokiem (piemēram, materiāli tehniskais nodrošinājums, pakalpojuma pieejamība, konfidencialitātes ievērošana, metodika u.c.), kas palīdz gan sociālajam darbiniekam, gan sociālā dienesta vadītājam izvērtēt esošo situāciju, faktiskās iespējas un aspektus, kas pilnveidojami.

ATGRIEZIES MĀJĀS!

Mācību laikā dalībnieki treniņu nolūkos mazajās grupās izstrādāja programmas, kas būtu atbilstošas konkrētām jauniešu mērķa grupām. Lielākoties pašvaldībās pakalpojumu un programmu pieejamība nav pietiekama, tāpēc paša sociālā darbinieka spēja izstrādāt individuālas, grupu vai pakalpojumu programmas jauniešiem var būt izšķiroši svarīga. Ir liels gandarījums redzēt, ka daļa metodikas aprobācijas dalībnieku pēc atgriešanās no mācībām savās prakses vietās jau ir publiskojuši uzsaukumus izstrādātajām jauniešu programmām. Piemē-

ram, Cēsīs sociālā darbiniece Kristīne Ratniece ir izveidojusi atbalsta programmu jauniešiem, kuri saskārušies ar atkarību izraisīto vielu lietošanu.

Lai vēl vairāk izceltu profesijas simbolisko "atgriešanos mājās" un tieši pašu jauniešu, metodikā ir izmantota **uz jauniešu centrēta pieeja**, kas akcentē attiecību, individualizācijas un personības nozīmi darbā un veselīgas atbalsta vides nozīmi jauniešu attīstībā un izaugsmē. Pieveca ietver visu jauniešu būtību, tostarp viņa attīstības, attiecību, izglītības, ģimenes, draugu, dabīgās un sociālās (t.sk. digitālās) vides un citus aspektus. Tā ir pieeja, kuras centrā ir jauniešs, bet ne viņa grūtības. Tas nozīmē, ka jauniešs ir savas situācijas un dzīves eksperts, kuram bieži vajag atbalstu, lai zināšanas par savu dzīvi pieaugtu. Uz jauniešu centrētā pieeja nosaka, ka jauniešs ir primārais klients, un viņa dabīgā vide ir resurss viņa attīstībā. Tas ir attiecību, klausīšanās un atbalsta veids, kur izmantojam jauniešu stiprās puses, spējas, iespējas, centienus un vēlmi pieņemt lēmumus personiskās dzīves attīstībā. **Uz jauniešu centrētas pieejas nostiprināšanās sociālā darba praksē veido stabilus pamatus specializācijai "Sociālais darbs ar jauniešiem".**



5. attēls. Metodikas aprobācijas grupas metožu darbnīcas.

Atgriešanās mājās ietver arī tālāku sociālā darba ar jauniešiem attīstību. Raksta sākuma daļā pieminētajā anketēšanā 82% no sociālajiem darbiniekiem ir atbildējuši, ka sociālais darbs ar jauniešiem ir atsevišķa specializācija sociālajā dienestā. Šim viedoklim pievienojas arī aprobācijas grupas dalībnieki. Citi svarīgākie jautājumi, kuriem jāpievēršas:

- garantētā pašvaldības un valsts sociālo pakalpojumu groza noteikšana un nodrošināšana;
- izmaiņas likumā "Par sociālo drošību", paredzot, ka sociālajam dienestam nav obligāts pienākums paziņot vecākiem vai aizbildņiem par jauniešu iesniegumu sociālās palīdzības vai sociālo pakalpojumu saņemšanai;
- dabīgās vides resursu apzināšana un aktivizēšana (t.sk. pakalpojumu sniegšana jauniešu dabīgajā vidē);
- sadarbības attīstīšana starp profesionāļiem, kas veic jaunatnes darbu un sociālo darbu ar jauniešiem, lai veidotu pilnībā noklātu atbalsta sistēmu sarežģītiem jauniešiem, kuras mērķis būtu attīstīt, sociāli iekļaut un atbalstīt, pretēji dominējošai sistēmai sodīt, izslēgt un stigmatizēt.

Uzsākot prakses modeļa „Sociālais darbs ar jauniešiem” attīstību, pieļaujam, ka tas ietekmēs valsts un pašvaldības policijas, skolas, Valsts probācijas dienesta un citu institūciju darbu ar jauniešiem, tāpēc nozīmīga ir metodikas izstrādes laikā uzsāktu diskusiju turpināšana. Raksta noslēgumā vēlamies atgādināt, ka sociālā darbinieka ar jauniešiem uzdevumu esence ir – **būt jauniešu atbalsta personai viņa varoņa ceļojumā!**

Mēs esam, lai sniegtu atbalstu – sociālie pakalpojumi cilvēkiem ar garīga rakstura traucējumiem



Saruna ar **Ievu Krustu**, Bc. paed., veselības mācības un sporta skolotāja kvalifikācija (iegūta LU Pedagoģijas un psiholoģijas fakultātē) un sociālā darbinieka kvalifikācija (iegūta LU Sociālo zinātņu fakultātē). Sarunu vadīja un apkopoja **Vita Roga-Vailza**.

Kā motivētu, radošu, mērķtiecīgu un zinošu sociālās jomas speciālisti Ievu iepazinu jau pirms 16 gadiem, kad viņa uzsāka studijas Latvijas Universitātes Sociālo zinātņu fakultātes Sociālā darba studiju programmā. Tāpēc ar nepacietību gaidīju mūsu atkalredzēšanos pēc daudziem gadiem. Saruna notiek dienas aprūpes centra „Cerību ligzda” telpās. Ievu izdodas satikt, iepriekš vienojoties par tikšanās laiku, jo viņas darba dienas ir ļoti saspringtas un noslogotas – viņa ir biedrības „Rīgas pilsētas „Rūpju bērns”” (turpmāk – Biedrība) izpilddirektore. Dažādās Biedrības struktūrvienībās Ieva darbojas jau kopš 1998. gada. Kopumā Biedrība aptver 14 struktūrvienības, kas nodrošina dažādus sociālos pakalpojumus cilvēkiem ar garīga rakstura traucējumiem (turpmāk tekstā – GRT): dienas aprūpes centrus, specializētās darbnīcas, grupu dzīvokļus, grupu mājās, individuālās sociālās rehabilitācijas programmas u.c. Labklājības ministrijas projekta „Profesionāla sociālā darba attīstība pašvaldībās” ietvaros Ieva apguvusi AIS (Atbalsta intensitātes skala) metodes lietošanu individuālā atbalsta vajadzību izvērtē-

šanā pilngadīgām personām ar GRT.¹

Pagājušajā gadā Ieva tika izvirzīta kā pretendente Labklājības ministrijas rīkotajā konkursā un saņēma balvu nominācijā „Žūrijas speciālā balva sociālajā darbā 2022”.

Vita. Ieva, pastāsti īsumā par savu ienākšanu sociālajā darbā, un kāpēc tieši cilvēki ar garīga rakstura traucējumiem? Šī sociālā darba specializācija nav no tām vieglākajām.

Ieva. Par ienākšanu sociālajā darbā var teikt, ka tā ir dažādu apstākļu sakritība. Beidzot vidusskolu, tobrīd svarīgākā likās iespēja savas profesionālās gaitas apvienot ar sportošanu. Līdz ar to mana pirmā augstākā izglītība ir veselības mācības un sporta skolotāja. Studēju un paralēli sportoju². Tajā laikā, pateicoties savām zviedru valodas zināšanām, tiku uzaicināta viena projekta vasaras nometnē speciālajām skolām

1. American Association on Intellectual and Developmental Disabilities. Supports Intensity Scale, <https://www.aaid.org/sis>

2. Ievas sirdslieta, aizraušanās un nopietnais sporta veids ir ķērings. (Autores piezīme.)

braucienā uz Zviedriju. Tā bija mana pirmā sastapšanās ar jauniešiem ar GRT. Beidzot augstskolu, man joprojām bija saglabājušies kontakti ar "Velku fondu"³ (Ivaru un Liānu Velkiem). Viņi man ieteica aiziet uz darba interviju, kad Balvu ielā tika atvērts dienas aprūpes centrs „Cerību ligzda”. Tā es esmu šeit kopš 1998. gada, un Rūpju bērns⁴ ir mana pirmā un vienīgā darba vieta – protams, neskaitot īsus vasaras darbus jaunībā vai piestrādāšanu kaut kur citur.



Autors - Ansis Klucis

Vita. Ieva, jāatzīst, ka tas ir milzīgs darba stāžs. Ja skaitām ilgos gadus tādā vienkāršā rutīnas darbā, tad jau tas ir daudz. Bet te ir specifiska mērķa grupa, darbs, kas prasa ieguldīt no sevis tik daudz! Saki – kā tu neesi sadegusi, kā tev izdodas saglabāt „sevi pašu”?

Ieva. Pirmkārt, tā ir dažādība. Visus šos gadus, kopš strādāju sociālajā jomā un Biedrībā, man ir bijuši dažādi amati dažādos pakalpojumos. Sāku dienas

aprūpes centrā „Cerību ligzda” kā profesionāls sociālais pedagogs, jo man nebija sociālā darbinieka izglītība, tikai pedagoģiskā. Pēc tam es kļuva par dienas aprūpes centra vadītāju, vēlāk bija iespēja strādāt grupu dzīvokļos, un tad pamazām nonācu līdz Biedrības administratīvajam darbam. Kopš 2011. gada esmu Biedrības izpilddirektore. Otrkārt, es visu šo laiku paralēli nodarbojos ar sportu, piedalos treniņos, sacensībās, kam absolūti nav nekādas saistības ar sociālo jomu. Tas ir bijis un joprojām ir mans akumulators, mana iespēja uzlādēt savas „baterijas”. Tā ir mana iespēja atpūsties, relaksēties, izvēdināt galvu. Tā ir tāda kā paralēlā dzīve.

Vita. Sociālais darbs kopumā un sociālie pakalpojumi ir vērsti uz to, lai palīdzētu noteiktām sabiedrības daļām izmantot viņu potenciālu un uzlabot labklājību. Kādas ir būtiskākās vajadzības, kuru apmierināšanai strādā Biedrība?

Ieva. Mūsu mērķa grupai, kā jau visām citām, īpaši jauniešiem, izteikta vajadzība ir atbalstīt aktīvas dzīves turpināšanu pēc skolas beigšanas, nevis būt izolētiem mājās, pie saviem vecākiem, ieslēgtiem četrās sienās. Lai cik tas dīvaini nebūtu, arī Rīgā, kur ir tik daudz sociālo pakalpojumu, joprojām saņemam zvanus no ģimenēm, kuras tikko uzzinājušas par mūsu pakalpojumu. Izrādās, viņu bērns jau 10 gadus pēc skolas beigšanas sēž mājās un viņam nav bijusi iespēja iesaistīties aktivitātēs. Liekas, ka gan mēs paši, gan sabiedrība kopumā daudz runā par pakalpojumu iespējām, bet joprojām atrodas cilvēki, kam informācijas trūkst.

Vita. Tātad vajadzība turpināt socializēties apkārtējā vidē un informācijas trūkums kā vajadzība. Bet varbūt viņi nemaz nemeklē šo informāciju?



Autors - Ansis Klucis

Ieva. Var jau būt, ka tā ir. Droši vien, esot skolā, nav bijusi iespēja šādu informāciju uzzināt. Gadu gaitā mums ir izveidojusies laba sadarbība ar vairākām Rīgas speciālajām skolām (tagad pamatskolām), kas ar savām skolas beidzēju klasēm un vecākiem nāk pie mums iepazīties, uzzināt iespējas, redzēt, ko mēs darām, vai arī aicina mūsu pārstāvjus uz tikšanās reizēm skolā. Tas mums liekas ļoti svarīgi – vecākiem saņemt izsmeļošu informāciju, lai nepaliktu vieni ar savām problēmām.

Vita. Pēdējā laikā ļoti aktuāls kļūst jautājums par emocionālā atbalsta trūkumu – ne tikai cilvēkiem ar GRT, bet arī viņu neformālajiem aprūpētājiem. Ko saka tavu klientu ģimenes – kā viņi jūtas, kā tiek pieņemti un saprasti, kā vērtē sabiedrības attieksmi?

Ieva. Noteikti liela daļa vecāku jūtas nesaprasti un nesadzirdēti, sevišķie tie, kuriem bērni dzima padomju laikā, kuri uzdrošinājās nostāties pret sistēmu un paturēt savu bērnu mājās, nesūtīt uz pansionātu pēc skolas beigšanas. Viņi ir uzņēmušies rūpes par savu mūžīgo bērnu līdz sava mūža beigām, bet jūtas pilnībā nesadzirdēti un neatbalstīti. Ilgu laiku strādājot ar šīm ģimenēm, es varbūt atšķirību nemanu, bet, kad mums pievienojās kolēģe, kura strādāja spe-

ciālās izglītības sistēmā, viņa novērtēja, cik liela atšķirība ir redzama starp jaunās paaudzes⁵ vecākiem. Viņos vēl ir dzirkstele, vēlme un neatlaidība darīt visu iespējamo sava bērna labā, lai viņš attīstītu savas spējas labāk un vairāk. Bet tiem vecākiem, kam bērni jau pieauguši⁶, vērojama tik liela bezcerība un nespēcība, viņi ir tik noguruši, ka rūpes par savu bērnu velk kā „vezumu” ar pienākumiem. Tāpēc ļoti svarīga ir tāda organizācija kā mēs, kas atbalsta ar praktisku pakalpojumu. Vecāki zina, ka var nākt katru dienu uz centru, specializēto darbnīcu vai saņemt grupu dzīvokļa pakalpojumu. Viņiem ir vajadzīgs praktiskais nodrošinājums. Esam aicinājuši arī uz atbalsta grupām. Vecāka gadagājuma cilvēkiem to ir grūti pieņemt, jo liekas, ka tā ir tukša runāšana, viņiem vajag konkrētas lietas.



Autors - Ansis Klucis

Vita. Tāda ir cilvēka uztvere, ka nevar vienkārši cilvēku pārslēgt vai iemācīt domāt. Runājot par vecākiem nepieciešamo informāciju, man radās jautājums. Es zinu, ka piedalījies pasākumā „Lampa” Cēsīs. Vai tur bija iespēja „vienkāršam” cilvēkam, kas nav sociālās jomas profesionālis, uzzināt par pakalpojumiem cilvēkiem ar GRT?

5. Vecāki, kuru bērni vēl iet skolā.

6. Dzimuši padomju laikā.

3. „Velku biedrība” (iepriekš – „Velku fonds”) ir nevalstiska organizācija, kas darbojas ar mērķi piedāvāt attīstības iespējas ģimenēm, kurās aug bērni ar smagiem garīgās attīstības un citiem funkcionāliem traucējumiem, kā arī rūpēties par bērniem, kas dzīvo nabadzībā (plašāka informācija šeit: <https://velki2016.wixsite.com/velki>)

4. Ieva šo apzīmējumu lieto, runājot par biedrību „Rīgas pilsētas „Rūpju bērns””.

Ieva. Es piedalījos mūsu diskusijā „Es = Viņi”, kur runājām vairāk par dzīvi sabiedrībā pēc institūcijas. Mēs informējam arī par pieejamo pakalpojumu klāstu, kā tas attīstās DI⁷ projekta ietvaros. Grūti pateikt, cik liela daļa no klausītājiem varēja būt tādi, kas nestrādā sociālajā jomā, bet noteikti tādi bija.

Vita. *Kuras klientu vajadzības ir visgrūtāk apmierināt un piepildīt? Kas prasa vislielāko atdevi, resursus no jūsu kā pakalpojuma sniedzēja puses?*

Ieva. Ikdienā strādājam ar klienta pašaprūpes prasmēm, patstāvības attīstīšanu, sociālo prasmju pilnveidošanu. Priecājamies par katru sīku lietu, ko jaunietim izdodas iemācīt un nostiprināt. Visbiežāk ar vienu un to pašu prasmi ir jāstrādā atkal un atkal no jauna piecu, desmit vai piecpadsmit gadu garumā. Kad mūsu jaunietis sasniedz pieaugušā vecumu⁸, tad sākam runāt par šo prasmju un spēju saglabāšanu, lai regress neiestātos tik ātri. Tomēr pēc 15 vai 20 gadiem redzam, kā jaunieša spējas pasliktinās. Visgrūtāk ir nodrošināt pakalpojumu apjomu – joprojām nepietiek grupu dzīvokļu jauniešiem ar smagiem traucējumiem un dienas aprūpes centru cilvēkiem ar smagiem GRT. Rindas, ko administrē Rīgas Sociālais dienests (turpmāk tekstā – RSD), ir garas. Pēc pēdējās informācijas rindā gaida aptuveni 30 cilvēku. Mums bija viens klients, kurš pakalpojumu gaidīja septiņus gadus. Šo vajadzību var apmierināt, tikai veidojot jaunus pakalpojumus, citādi būs situācija, kad daļa cilvēku savu pakalpo-

jumu tā arī nesagaida. Jaunieši, kam ir vieglāka rakstura GRT, ir patstāvīgāki, un viņiem ir vieglāk iekļauties dienas centru aktivitātēs un specializētajās darbnīcās, retāk – sociālo uzņēmumu darbībā un subsidētajās darba vietās. Daži pat atrod darbu atvērtajā darba tirgū. Par šo jautājumu esam runājuši Biedrībā un saprotam, ka mūsu mērķa grupas vajadzību apjoms tikai pieaugs, atbalsts būs vajadzīgs arvien lielāks, jo pakalpojumi būs nepieciešami arvien vairāk personām ar smagākiem GRT.

Vita. *Jūsu sniegtie sociālie pakalpojumi – gan dienas centrs, gan specializētā darbnīca – sniedz atbalstu un nodrošina aprūpi dienas laikā, bet lielākais smagums joprojām paliek ģimenei vai konkrētam cilvēkam, kurš ir neformālais aprūpētājs savam bērnam. Manuprāt, jūs esat tādi kā ģimenes locekļi viens otram. Kā un vai vispār ir iespējams sniegt atbalstu arī viņiem?*

Ieva. Protams, sniedzam psihoemocionālu atbalstu. Ģimene nāk pie mums, stāsta savu situāciju, konkrētu problēmu, savukārt mēs skatāmies, kas ir mūsu kompetencē, kā varam atbalstīt – vai pietiek tikai uzklaut un konsultēt, vai palīdzam saprast darbības virzienu. Dodam arī sociālā dienesta kontaktus – pati iepazīnos ar sociālo darbinieku un informēju, ka nāks konkrēts cilvēks. Ja redzam, ka situācija ir kritiska, piemēram, ir aizdomas par aprūpes nepietiekamību, paši uzreiz vērsamies sociālajā dienestā, lūdzam apmeklēt klientu mājas vizītē un pārliecināties par apstākļiem mājās.

Vita. *Tāpat jums ir arī izveidojusies stabila sadarbība ar sociālajiem dienestiem?*



Autors - Ansis Klucis

Ieva. Ja skatāmies plašā mērogā, tad Biedrības un sociālā dienesta sadarbība ir laba. Mums ir paveicies, ka esam ielākoties Rīgā, kur mums ir saprotošs un domājošs dienests, kā arī Labklājības departaments. Mums vairs nav jācīnās un jāpierāda, ka pakalpojumi ir nepieciešami. Mēs jau runājam par to, kā tos uzlabot un pilnveidot, kādi vēl ir nepieciešami no jauna – mūsdienīgāki, ar individuālu pieeju. Protams, mums ir savi strīdi, diskusijas, viedokļi, bet tas ir normāls darba process.

Vita. *Vai ir arī kāds, kas pērk jūsu pakalpojumus ārpus Rīgas?*

Ieva. Ir pašvaldības Pierīgā un arī ārpus Rīgas, kas pērk dienas aprūpes centra un specializētās darbnīcas pakalpojumus.

Vita. *Ko tev deva pieredze darbā ar AIS⁹ instrumentu projekta „Profesionāla sociālā darba attīstība pašvaldībās” laikā? Vai citiem profesionāļiem tu to ieteiktu?*

Ieva. AIS ir no ASV iepirkta cilvēku ar GRT atbalsta vajadzību izvērtēšanas metode, kur ir vairāk kā 80 jautājumu, pēc kuriem tiek novērtēts, kāds

9. Atbalsta intensitātes skala (angļu val. – *Support Intensity Scale*) koncentrējas uz prasmēm un spējām, kuras cilvēkam ir, un novērtē atbalstu, kāds cilvēkam ir nepieciešams, lai dzīvotu neatkarīgu dzīvi. Skala ir orientēta uz to, lai veicinātu personu ar garīga rakstura traucējumiem līdzdalību, dzīves kvalitāti un pašnoteikšanos.

atbalsts cilvēkam ir nepieciešams, lai viņš spētu funkcionēt sabiedrībā tāpat kā es vai tu. Ar skalas palīdzību tiek fiksēts, kāds atbalsts ir nepieciešams, lai nodrošinātu personas veselības aprūpes vajadzības, specifiskas uzvedības atbalsta vajadzības, lai īstenotu sadzīves aktivitātes – ievērotu personīgo higiēnu, gatavotu ēdienu, apģērbtos, uzkoptu savu dzīves vietu u.c., lai iesaistītos sabiedriskās dzīves aktivitātēs – apmeklētu brīvā laika pasākumus, izmantotu sabiedriskos pakalpojumus, iepirktos u.c., lai iesaistītos mūžizglītībā, nodarbinātībā, lai socializētos, lai nodrošinātu savu drošību un pašaisardzību. Tiek vērtēts, vai cilvēks var visu paveikt pats, vai viņam ir nepieciešama uzraudzība kāda procesa īstenošanā, mutisks atgādinājums, daļēja vai pilnīga fiziska palīdzība. Tiek noteikts, cik bieži konkrētā atbalsta veids ir nepieciešams, t.i., katru stundu, dienu, nedēļu, mēnesi vai retāk, kā arī, cik ilgi – dažas minūtes vai vairāku stundu garumā. Ir speciāla jautājumu veidlapa, ko mēs izmantojam DI kontekstā, lai novērtētu atbalsta vajadzību apjomu un saprastu, kāda veida pakalpojums klientam ir vajadzīgs. **Galvenais, ko man šī metode iemācīja – uz jebkuru cilvēku ir attiecināmas visas dzīves jomas.** Tas nav noslēpums, ka, strādājot ar cilvēkiem ar smagākiem traucējumiem, mēs kādreiz domājam – nu kāda tur nodarbinātība, kāda mūžizglītība, tas taču uz viņu neattiecas. Veicot intervijas, bieži redzēju, ka arī vecākiem bija tādi „aha!”¹⁰ mirkļi: „Vai tiešām? Šī joma attiecināma arī uz manu bērnu?” Tāpat es drīkstu uzdrīkstēties domāt! Es pati arī esmu sevi pieķērusi domājot – šis jautājums nav attieci-

10. Ievas stāstā tie ir domāti kā atklāsmes mirkļi. (Autors piezīme.)

7. Deinstitutionalizācija (DI) ir pakalpojumu sistēmas izveide, kas sniedz personai, kurai ir ierobežotas spējas sevi aprūpēt, nepieciešamo atbalstu, lai tā spētu dzīvot mājās vai ģimeniskā vidē.

8. Aptuveni 40 gadu vecums, bet Biedrībā viņi joprojām tiek saukti par jauniešiem. (Ievas piebilde.)

nāms uz konkrēto jaunieti, bet jautājumu nedrīkst neuzdot. Un tad atklājas tādas lietas, par kurām man pat nebija nojausmas. Piemēram, intervējot puisi ar Dauna sindromu¹¹, uzzināju, ka viņam ikdienā jāelpo papildu skābeklis caur masku. Cits piemērs – pēc izskata ļoti mīlīgam un jaukam puisim aktuāla ir zagšana (lietu ielikšana kabatā), un māte ar to cīnās jau gadiem. Man kā profesionālim arī ir risks ieslīgt stereotipos un pieņemt, kurš jautājums būs vai nebūs attiecināms uz cilvēku, bet man ir jājautā visi.

Vita. Vai tu ieteiktu citiem izmantot šo metodi?

Ieva. Man liekas, ka šobrīd Latvijā šī metode tiek izmantota maz un mēs to lietojam tikai individuālā līmenī. Metodi būtu iespējams izmantot plašāk, piemēram, institūcijas, pašvaldības un pat valsts ietvarā, jo to iespējams sasaistīt ar konkrētam cilvēkam nepieciešamo līdzekļu jeb individuālā budžeta apjoma noteikšanu. Latvijā to nedara, un mēs arī neesam apmācīti, kā to darīt. Vēl to var izmantot organizācijā, ja nāk jauns klients un ir nepieciešams noteikt viņam paredzēto līdzekļu apjomu vajadzību nodrošināšanai.

Vita. Vai es pareizi saprotu, ka metode būtu efektīva ne tikai mikro, bet arī mezo un makro līmenī?

11. Dauna sindroms (angļu val. – Down syndrome) ir ģenētiska rakstura traucējums. Dauna sindroms ietekmē cilvēka kognitīvās spējas un fizisko attīstību, izraisot vieglus vai mērenus attīstības traucējumus. Visbiežāk traucējumi skar īslaicīgo atmiņu un valodu, cilvēkam iespējams augstāks dažādu veselības traucējumu risks. Bērni ar Dauna sindromu atpaliek attīstībā no saviem vienaudžiem, piemēram, viņiem var būt kavēta runas un smalkās motorikas attīstība (plašāka informācija: Down's Syndrome Association, vairāk informācijas <https://www.downsyndrome.org.uk/>)

Ieva. Jā, tā tas varētu būt. Piemēram, ASV tā notiek vairākos štatos, un ar metodes palīdzību tiek noteikts personas individuālā pakalpojuma grozs, individuālais budžets.

Vita. Vai metode būtu lietderīga, ja mēs ilgtermiņā plānotu kādu sociālo pakalpojumu? Vai arī attīstot esošos pakalpojumus, jo izmaksas taču tikai pieaug? Un tad ir svarīgi saprast, kādās pozīcijās izmaksas pieaug, un kā tieši tas ietekmē sociālās pārmaiņas konkrētai mērķa grupai?

Ieva. Jā, tieši tā. Bet tas, kas šobrīd Latvijā tiek uztverts kā metodes mīnuss, – tā nedrīkst būt brīvi pieejama, to nevar, piemēram, pievienot Ministru kabineta noteikumiem kā pielikumu. Metodi drīkst lietot tikai speciāli apmācīti cilvēki – intervētāji. Bet, no otras puses, tas ir kā pluss, ka šie intervētāji ir profesionāli sagatavoti un viņi var veikt objektīvu cilvēka izvērtējumu. Šobrīd palikušo aktīvo intervētāju skaits ir apmēram pieci, bet mācības uzsākām 40 cilvēku grupa.



Vita. Kāds ir iemesls šādam skaita kritumam?

Ieva. DI projektā izvērtēšanas process bija ļoti smags – liels izvērtējamo personu skaits īsā laika posmā, arī tehniskas problēmas, jo iegūtā informācija bija jāievada nesen izstrādātā sistēmā,

dažreiz dati pazuda, un tas bija ļoti apgrūtināts. Liela daļa intervētāju paralēli turpināja strādāt savu ikdienas darbu sociālajā dienestā, un šāda apvienošana bija ļoti liela slodze. Es arī tagad palīdzu Kurzemes plānošanas reģionam veikt izvērtēšanu, kas beidzas jūnijā, un jūtu, cik man grūti to darīt paralēli savam darbam Biedrībā. Izvērtēšana vienam klientam ilgst apmēram 2–2,5 stundas. Ir gadījumi, kad nepieciešama papildu saruna ar kādu speciālistu, tad šī informācija ir rakstiski jāapkopo, jā-sagatavo atbalsta plāns. Varu teikt, ka man tas aizņem vismaz pusotru dienu, ja es visu gribu izdarīt tā „glīti”.

Vita. Tātad var teikt, ka minēto problēmu dēļ arī intervētāju skaits ir tā sarucis? Vai, tavuprāt, tas būtu organizējams kā atsevišķs darbs – AIS izvērtētājs?

Ieva. Kādā brīdī bija tāda doma, ka varētu nodrošināt ārpakalpojumā „izvērtētāju brigādi”. Jo arī teorētiski, saskaņā ar metodikas lietošanas norādījumiem, lai saglabātu intervētāja profesionālo līmeni, gada laikā jāveic vismaz 100 personu izvērtēšana. Šobrīd mēs to nevaram nodrošināt. Taču, lai saglabātu kvalifikāciju, ir nepieciešamas arī regulāras mācības kompetences pilnveidei vismaz vienu reizi gadā. Ja Latvija vēlētos izmantot šo metodi ilgtermiņā, tad jābūt kādai noteiktai sistēmai, kā to darīt. Piemēram, sagatavojot treneri, skolotāju, speciālistu, kas Latvijā uz vietas vadītu kompetences pilnveides seminārus. Līdz šim mums visas mācības nodrošināja aicinātie speciālisti no ASV.

Vita. Skala ir ļoti daudzpusīga, un intervētājam jāpārziņda dažādas nozares – psiholoģija, medicīna, speciālā pedagogija u.c. Komunikācijas prasmēm jābūt izcilām, jo intervija ir process ne tikai

tev, bet arī cilvēkam, ar kuru tu runā.

Ieva. Tā tas noteikti ir, jo intervija notiek ar pašu klientu, bet svarīgi, lai piedalītos viens vai divi cilvēki, kas viņu pazīst, ir strādājuši ar viņu vismaz trīs mēnešus, vai arī kāds no ģimenes locekļiem – tad informāciju iegūst pēc iespējas objektīvāku.

Vita. Tu esi sertificēta AIS izvērtētāja. Ko tev pašai deva un dod šī pieredze kā profesionālim?

Ieva. Kā jau iepriekš minēju, savā profesionalitātē palikt atvērtai visu laiku, aiz savām zināšanām un pieredzes neieslīgt profesionālos stereotipos. Būt gatavai uz katru cilvēku raudzīties un uztvert viņu kā unikālu, redzēt viņa spējas un attiecināt uz viņu visas dzīves jomas, neizdarīt pārlieku ātrus secinājumus.

Vita. Lūdzu, padalies, ar kādiem datiem ikdienā tu strādā, ko šie dati tev dod, vai saskati kādas problēmas datu lietošanā vai to nepietiekamībā?

Ieva. Pirmā atbilde šķietami būtu, ka es vispār nekādus datus neizmantoju. Padomājot vairāk, es tomēr paskatos datus, kas saistīti ar manu organizāciju, piemēram, klientu skaits, apmeklējums, finanšu rādītāji. Tie ir dati, kam es ikdienā sekoju līdz, un skatos, kur mēs esam. Teikšu godīgi, ka neko citu neizmantoju, un citādi pagaidām to neredzu.

Vita. Tagad tāds mazliet izaicinošs jautājums – ja tev būtu teikšana par sociālās politikas attīstību Latvijā, tad kāds būtu tavs virziens, tava vīzija, ko tu darītu?

Ieva. Man ir skaidrs, ka es politikā nebūtu, jo esmu sapratusi, ka tāda politikas „bīdīšana”, aizkulišu spēles nepavisam nav mana lieta. Man patīk praktiskā darba veikšana, konkrēta mērķa re-

dzēšana, rīcības plāna izstrāde un sa-
sniegšana. Tas ir MANS. Bet, ja varētu
ietekmēt sociālo politiku, es noteikti
domātu par manu mērķa grupu, tiem
uzdevumiem, kas jau ir iesākti DI pro-
jekta ietvaros – institucionālās aprūpes
mazināšana, vietu skaita samazināšana
lielajās aprūpes institūcijās, dažādu sa-
biedrībā balstītu pakalpojumu izveido-
šana, nodarbinātības iespēju paplaši-
nāšana cilvēkiem ar GRT, specializēto
darbnieku izveidošana ar iespēju nopel-
nīt savu naudu. Nākamais solis būtu
sociālo uzņēmumu attīstīšana, atbalstī-
tais darbs, ko savulaik bija uzsākusi
Irina Rulle biedrībā „Saule”. Šobrīd tā
vairs nenotiek. Subsidētās darba vie-
tas tomēr nav tas pats, kas atbalstītais
darbs, jo tur atbalsts ar laiku samazinās
un beigās tiek ņemts pavisam, bet
lielai daļai mūsu mērķa grupas cilvēku
tāds ir un būs nepieciešams vienmēr.

Vita. Paldies, Ieva. Manuprāt, mūsu
sarunā ir iegūts liels un noderīgs in-
formācijas apjoms. Bet pēdējais jautā-

*jums par sociālā darbinieka izglītību. Ja
tev būtu jāaicina cilvēki studēt sociālo
darbu, ko tu viņiem teiktu?*

Ieva. Svarīgs ir darbs ar pievienoto vē-
rtību, tas, ka es ar savu darbu varu kā-
dam palīdzēt, darīt pasauli labāku. Un,
ja cilvēks patiešām izjūt tādu vēlmi un
viņam tas ir svarīgi, tad sociālā joma ir
vislabākā vieta, kur to var darīt struk-
turēti un profesionāli. **Mācīties palī-
dzēt un iemācīties saudzēt sevi. So-
ciālais darbs sākas ar cilvēku un
viņa vērtībām.**



Autors - Ansis Klucis

Atbildība, izturētspēja un laipnība: uz risinājumu vērsts sociālais darbs



Labklājības ministrijas projekta "Profesionāla un mūsdienīga sociālā darba at-
tīstība" vecākās ekspertes **Liesmas Oses** saruna ar **Krisu Aivesonu** (Chris
Iveson), uz risinājumu vērstās īslaicīgās pieejas teorētiķi un sociālā darba
praktiķi no Lielbritānijas.

"Ja tev nav cerību, tu nevari palīdzēt klientam."
K. Aivesons

Ar Krisu mani kopā saveda Saša Pav-
lovskā, maģistrantūras absolvente savu-

laik sociālā darba un vadības augstskolā
"Attīstība". 2022. gada martā, mani sa-

zvanot atvaļinājuma laikā Parīzē, kad
mazā kafejnīcā lietus laikā abas ar meitu
Lindu malkojām kafiju, Saša teica ap-
mēram tā: "Liesma, ir iespēja Latvijas
sociālajiem darbiniekiem sniegt atbal-
stu Ukrainas iedzīvotājiem, kuri kopš
marta sākuma bēgļa gaitās nonāk Rīgā
un citās Latvijas pilsētās. To piedāvā
"Uz risinājumu vērstās īslaicīgās tera-
pijas asociācija" (The Solution-Focused
Brief Therapy Association)¹, ar kuras
biedriem mēs "Pusaudžu resursu cen-
trā"² sadarbojamies."

Pēc atgriešanās darbā marta vidū ar
projekta toreizējo vadītāju Ilzi Kurmi ap-
spriedām iespēju un – paldies Ilzei! – to
garām nelaidām. Kopdarbā ar Ilzi, pro-
jekta vadītājas asistenti Ilonu Laškovu,
koordinatori Naulu Dannenbergu, kā arī
ar laipnu vadības eksperta Daiņa Locāna
organizatorisko un tehnisko atbalstu
tapa tiešsaistes mācību mikroprojekts
projekta "Profesionāla sociālā darba at-
tīstība pašvaldībās" ietvaros. Mācības ar
vairāku pazīstamu nodarbību vadītāju
iesaisti noritēja no aprīļa sākuma līdz
maija beigām. Tajās piedalījās ap 200
sociālā darba praktiķu, psihologu, psi-
hoterapeitu no visas valsts. Bet Krisa
nodarbības bija īpašas: to atzina vairā-
kums dalībnieku, kurus aicināju sniegt
atgriezenisko saiti. Dažas atsauksmes:

*Kriss ir praktiķis un labi prot dalīties ar
savu pieredzi. Visvērtīgākā atziņa: ne-
vienam cilvēkam neuzlikt savu stereo-
tipu zīmogu, pat šķietami bezcerīgam
gadījumam – tas mūsu sistēmā vēl tik
ļoti jāmainās, ka katrs cilvēks ir vērtība.*

1. "The Solution-Focused Brief Therapy Asso-
ciation" vietne internetā: <https://www.sfbta.org/who-we-are/mission/>

2. Informācija par "Pusaudžu resursus centru"
pieejama: <https://pusaudzucentrs.lv/>

*Krisa Aivesona lekcijas "Uz risinājumu
vērsta īslaicīgā terapija" būtu vēlama
apgūt sociālajiem darbiniekiem darbam
ar ģimeni ar bērniem, jo tas paaugsti-
nātu darbinieku kvalifikāciju un gadī-
jumu vadīšana notiktu profesionālāk.
Īpaši lietderīgi to būtu darīt sasaistē,
pēc metodikas "Sociālais darbs ģime-
nēm ar bērniem" apgūšanas. Praksē
ne vienmēr ir vērojamas prasmes, ka
gadījuma vadītājs spēj profesionāli un
mērķtiecīgi vadīt sarunu ar personu un
ģimeni risinājuma sasniegšanai.*

Kriss pašreiz Lielbritānijā vada uz risinā-
jumu vērstas īslaicīgas prakses centru,
kurš dibināts 1994. gadā. Iepriekš viņš
25 gadus strādājis sociālā darba jomā,
organizējot pakalpojumus kopienās ģi-
meņu ar bērniem un senioru atbalstam.
Kriss kopā ar kolēģiem Hārviju Ratneru
(Harvy Ratner) un Evanu Džordžu (Evan
George) sarakstījis vienu no pasaulē
pazīstamākajām terapijas grāmatām
"Solution Focused Brief Therapy: 100
Key Points and Techniques" ("Uz risi-
nājumu vērsta īslaicīga terapija: 100
pamatprincipi un metodes").

Liesma Ose

Liesma. Kā jūs atceraties savu iesais-
tīšanos Latvijas sociālo darbinieku, kuri
pērn palīdzēja Ukrainas bēgļiem, izglī-
tošanā? Kāpēc to darījāt? Kādu piered-
zi pats ieguvāt savu tiešsaistes se-
siju laikā?

Kriss. Daudzi no mums Apvienotajā
Karalistē jutās ļoti bezpalīdzīgi, ņemot
vērā Ukrainā notiekošo krīzi, tāpēc ie-
spēja piedāvāt palīdzību jebkādā veidā
bija ļoti apsveicama. Lai gan šī palīdzība
nebija tieša, man bija patīkami strādāt
ar cilvēkiem no valsts, kura tik daudz
piedāvāja saviem nelaimē nonākušā-
jiem kaimiņiem.

Es guvu apstiprinājumu, ka sociālajiem darbiniekiem, lai kur mēs būtu, ir daudz kopīga. Esmu mācījis sociālos darbiniekus no daudzām valstīm un kultūrām un, tiekoties ar saviem Latvijas kolēģiem, vēlreiz pārliecinājos, ka mums ir kopīgas vērtības un mēs darām savu darbu ar vienādu atdevi.

Darba dzīves laikā esmu satīcis sociālos darbiniekus no visas pasaules, un jāatzīst, ka tie izskatās līdzīgi, ir līdzīgi ģērbti, risina līdzīgas problēmas. Atceros, kad kļuva par sociālo darbinieku komandas vadītāju, mani nosūtīja mācīties. Viena no mācību dalībniecēm bija no attālas salas Skotijā, pašā Lielbritānijas ziemeļu nostūrī. Tur visi pazina visus. Pat ja viņa atnāca izņemt bērnus no ģimenes, cilvēki, pie kuriem viņa ieradās, vispirms pajautāja – kā iet tavai ģimenei, tavam tēvam, tavai mātai. Līdzīgi tas notiek arī Londonas centrā.

Domāju, ka sociālo darbinieku darbs tagad ir grūtāks, nekā tad, kad es vēl biju ierindas sociālais darbinieks (pagājušā gadsimta 80.–90.gados – *Autores piezīme*). Sūdzības par to, ka trūkst resursu, bija toreiz un ir joprojām, bet 1970. un 1980. gados bija daudz sliktāk. Trūcīgi mēs bijām resursu ziņā, tomēr bija sajūta, ka to pietiek. Toreiz bija jāpilda daudz mazāk papīru. Mazāk birokrātijas. Tagadējie sociālie darbinieki man atgādina manu agrīno karjeru: ļoti iesaistīti, darbam nodevušies, ieinteresēti cilvēki.

Liesma. Paldies! Sarunā pārejot uz jūsu ieguldījumu Latvijas sociālo darbinieku profesionālajā pilnveidē – lūdzu, nosauciet trīs lietas, kas uz risinājumu vērsto īslaicīgo terapiju padara efektīvu konkrētajā sociālā darba kontekstā?

Kriss. Vissvarīgākais elements ir tas, ka šo pieeju organizē saskaņā ar klienta

dienaskārtību, un tā atzīst, ka visnoderīgākās zināšanas sniedz klients, nevis profesionālis. Šādu principu ievērošana ir viens no lielākajiem uzdevumiem, lai palīdzētu profesionāļiem izprast klientu.

Otrkārt, pieeja ir vērsta uz rezultātiem – mēs raugāmies uz klienta vēlamā nākotni, un, lai gan apstākļi var ierobežot tūlītējas iespējas to sasniegt, sarunas starp klientu un sociālo darbinieku balstās uz cerībām.

Treškārt, uz risinājumu vērsta īslaicīgā pieeja ir laba pieeja. Sociālajiem darbiniekiem nav jāanalizē klientu sāpes – mēs atzīstam sāpes, vienlaikus koncentrējoties uz stiprajām pusēm un iespējām.

Es domāju, ka mūsu profesiju raksturo laipnība (*kindness*). Es domāju, ka ir vieglāk strādāt un dzīvot, ja sociālais darbinieks ir laipns pret cilvēkiem. Tas ietekmē tevi pašu tādējādi, ka tu, visticamāk, neizdegsi. Būt laipnam pret klientu nozīmē būt laipnam arī pret sevi. Ir daudz pētījumu, kuri apliecina, ka uz risinājumu vērsta īslaicīgā pieeja labvēlīgi ietekmē gan klientu, gan pašu sociālo darbinieku.³

Liesma. Latvijas sociālie darbinieki pašlaik izmanto jūsu ieteikumus, it īpaši dialoga uzsākšanas un uzturēšanas prasmes, izvērtējot klienta situāciju un veicot klientu novērtēšanu. Viņi ziņo, ka daudzas ukraiņu ģimenes saskaras ar sekundāru krīzi: tās ir pārcietušas grūtības pēc ierašanās, tagad ir apmetušās uz dzīvi pie mums un strādā, bet

3. Skatīt, piemēram, jaunāko: Franklin, C., Ding, X., Kim, J., Zhang, A., Hai, A. H., Jones, K., Nachbaur, M., & O'Connor, A. Solution-Focused Brief Therapy in Community-Based Services: A Meta-Analysis of Randomized Controlled Studies. *Research on Social Work Practice*. 2023. 0(0). <https://doi.org/10.1177/10497315231162611>

viņu dzīves kvalitāte joprojām ir zemāka par to, kāda tā viņiem bija dzimtenē. Neapmierinātība pieaug. Daudzi jūtas nepiederīgi, jo sākotnējās solidaritātes vietā viņi sastop arī atšķirīgu attieksmi, neiecietību. Līdz ar to sociālo darbinieku atbalsta lomas var būt divējādas: vai nu atbalstīt imigrantu un viņu ģimeņu iesakņošanās, vai palīdzēt doties atpakaļ uz dzimteni, ja vien tur iespējams justies relatīvi droši. Kādi ir jūsu komentāri? Cik noderīga šāda veida situācijās ir uz risinājumu vērsta pieeja? Sociālais konteksts pie mums pašreiz ir pretrunīgs: kopīgs atbalsts un solidaritāte Ukrainai un Ukrainas iedzīvotājiem apvienojumā ar izplatītu, normalizētu un bieži vien individuāli neatpazītu ksenofobiju un tolerances trūkumu attiecībā uz svešiniekiem.

Kriss. Nopietns sociālo darbinieku uzdevums ir saglabāt cerību. Kā jau minējāt, daudzi bēgļi var zaudēt cerību, jūtot, ka ir pārāk daudz sociālu un ekonomisku šķēršļu. Viņiem ir pamats zaudēt cerības. Ja arī sociālais darbinieks zaudēs cerības, viņš vairs nevarēs palīdzēt. Tā vietā sociālajiem darbiniekiem ir jāapzinās un jāatzīst savu ukraiņu klientu nelaimju postošais apmērs, kā arī jāuzticas cilvēka garam un mūsu apbrīnojamajai spējai pārdzīvot likstas. Izmantojiet šo brīdi, lai izprastu, kā jūsu klienti spēj smagajos apstākļos turpināt dzīvot – strādāt, mīlēt un cerēt, un kā viņi cer dzīvi turpināt par spīti grūtiem laikiem.

Jūsos klausoties, domāju, ka, iespējams, esat pieņemošāki nekā daudzi ļaudis Lielbritānijā. Kaut sabiedrībā ir daudz labas gribas un vēlme palīdzēt ukraiņiem, vēroju naidīguma pieaugumu sabiedrībā: rasisms, antisemitisms, islamofobija.

Liesma. Mēs projektā⁴ ieviešam cilvēku un kultūru dažādības metodiku un piedāvājam dažādības piedzīvošanas treniņus sociālajiem darbiniekiem, lai viņi sekmīgāk strādātu ar klientiem no diskriminācijas un sociālas atstumtības riskam pakļautām grupām, to starpā bēgļiem un patvēruma meklētājiem. Esam gan paša ceļa sākumā, un nevar apgalvot, ka mācības vienmēr sasniedz un atver dalībnieku sirdis un prātus. Bet apņēmīgi turpinām, jo ticam, ka labu lietu esam uzsākuši.

Kriss. Reizēm sociālie darbinieki zaudē cerību. Atceros, kad biju sociālo darbinieku komandas līderis, bija reize, kad kāda no darbiniecēm, strādājot ar klienti, bija zaudējusi cerību. Tad no mainījām gadījuma vadītāju. Ja tā notiek, palīdz kolēģu iesaiste. Jo, ja tev nav cerību, tu nevari palīdzēt klientam.

Liesma. Kā jūs vērtējat sociālo darbinieku prasmju pilnveidošanu? Esat ievērojuši progresu savā auditorijā, ņemot vērā interaktīvās mācības, kuras izmantojat? Pēc savas klātbūtnes jūsu sesijā atceros, ka sākumā es biju neveikla sarunu vedēja, uzdodot jautājumus ar abstraktu pieeju. Cerams, ka mani kolēģi ir paveikuši labāku darbu.

Kriss. Neveiklībai nav nozīmes. Mūsu uzdevums ir uzdot jautājumus par klienta sasniegumiem, stiprajām pusēm, veiksmīgiem izaicinājumiem un viņa nākotnes cerībām – gan rīt, gan ilgtermiņā. Kamēr jautājums tiek uzdots – gludi vai neveikli –, tu saņem atbildi, kura dara darbu (cilvēks pārdomā nepieciešamās izmaiņas un labākas nākotnes vārdā tām kaut kādā sev iespējamā apjomā sekos. – *Auto-*

4. Domāts Labklājības ministrijas projekts "Profesionāla sociālā darba attīstība pašvaldībās".

res piezīme). Mūsu uzdevums ir palīdzēt klientiem būt savai labākajai versijai šajā krīzes laikā, lai viņi, kad beidzot būs tikuši klāt atrisinājumam, varētu uz sevi atskatīties ar lepnumu.

Un vēl kas svarīgi – tu nevari īstenot uz risinājumu vērsto īslaicīgo pieeju, ja klientiem piekarini “birkas”. Piemēram – manipulatīvs klients. Manā izpratnē tas ir *nevārds*. Tu taču vari atrast pozitīvas “birkas”. Savās izglītojošajās sesijās esmu izmantojis kādu vingrinājumu: aicināju katru dalībnieku apkopot visus negatīvos vārdus, kādi tiek attiecināti uz klientu, un katrā no negācijām atrast spēku. Piemēram, ja nosauc “manipulatīvs”, tad jāmeklē kāds pozitīvs aspekts manipulēšanai. Ja nosauc pretestību, tad jāatrod pozitīvs veids, kā raudzīties uz pretestību. Redzēt lietas otru, gaišo, pusi.

Tas viss ir uz risinājumu vērsta pieejā. Esmu laimīgs, ka savulaik iemīlējos tajā.

Liesma. Tas, ka savās nodarbībās uzsverāt sociālo darbinieku pašaprūpes⁵ vērtību, arī ir starp jums adresētiem tiešsaistes mācību dalībnieku komplimentiem. Lūdzu, dalieties savā pašaprūpes pieredzē!

Kriss. Ir veikti nozīmīgi pētījumi, kas apliecina, ka uz risinājumu vērsta prakse

5. Anglisko *self-care* esmu latviskojusi kā pašaprūpi. Tā ietver rūpes gan par savu mentālo, gan fizisko veselību un labsajūtu. – *Autores piezīme*.

6. Peter Sundman. Solution-focused ideas in social work. *Journal of Family Therapy*. 1997. 19: 159–172; The Association for Family Therapy and Systemic Practice 1997. Published by Blackwell Publishers, 108 Cowley Road, Oxford, OX4 1JF, UK and 350 Main Street, Malden, MA 02148, USA; Antonio Medina & Mark Beyebach. *The Impact of Solution-focused Training on Professionals' Beliefs, Practices and Burnout of Child Protection Workers in Tenerife Island, Child Care in Practice*. 2014. 20:1, 7–36, DOI: 10.1080/13575279.2013.847058

tikpat labi palīdz sociālā darba praktikim, kā klientam (*Sundman, 1997, Medina and Beyebach, 2014*)⁶. Koncentrēšanās uz klientu stiprajām pusēm palīdz mums redzēt labāko mūsu klientos un sasniegt labāko, uz ko esam spējīgi paši. Tas mums palīdz saglabāt cerību, un bez cerībām mēs nevaram darīt savu darbu.

Liesma. Saprotu, ka pati uz risinājumu vērsta prakse, kuru izmantojat darbā un dzīvē, jums ir lieliska ikdienas pašaprūpes pieredze. Paldies jums par iespēju mācīties un ceru uz turpmāku sadarbību!

Kulturogramma kā instruments ģimeņu kultūras daudzveidības novērtēšanai



Marika Lotko, Rīgas Stradiņa universitātes lektore

Raksta mērķis ir iepazīstināt lasītāju ar ģimeņu novērtēšanas instrumentu kulturogrammu, kas ļauj sociālajam darbiniekam izprast kultūras ietekmi uz ģimeni kā sistēmu. Instrumentu var izmantot darbā ar imigrantu un patvēruma meklētāju ģimenēm, kas ļauj paplašinātā veidā iegūt izpratni par ģimenes pieredzi, izaicinājumiem, grūtībām un struktūrām. Kulturogrammu var izmantot kopā ar spēka perspektīvu, kas ļauj fokusēties uz klienta spēkiem, lai to iedrošinātu un stiprinātu, kā arī vajadzības gadījumā risinātu sociālās problēmas. Rakstā sniegts pārskats par 10 izpētes laukiem, kas izvērtējami, izmantojot kulturogrammu kā instrumentu.

Viena no kompetencēm, kura iekļauta profesijas “Sociālais darbinieks” standartā Latvijā, ir spēja komunicēt, veidot pozitīvu saskarsmi un sadarbības, cienot cilvēku dažādību. Nepieciešamas zināšanas par starpkultūru komunikāciju multikulturālā vidē, komunikācijas atšķirībām dažādās kultūrās un dažādu kultūru iezīmju pārzināšana. Komunikācijas nodrošināšanai profesijas standarts paredz divu svešvalodu pārzināšanu¹, kas varētu veicināt saskarsmi ar

dažādu kultūru pārstāvjiem noteiktās situācijās. Starptautiskā sociālo darbinieku federācija apkopojusi ētikas principus sociālajā darbā. Viens no tiem ir cieņa pret dažādību, kas paredz tādu iekļaujošu kopienu stiprināšanu, kuras ciena etniskās un kultūras atšķirības, ņemot vērā individuālās, ģimeņu, grupu un kopienas atšķirības.²

Kulturogramma ir ģimeņu izvērtēšanas instruments, ko 20. gs. 90. gados³ sociālajiem darbiniekiem izstrādāja sociālā darba profesore no ASV Elēna Kongresa (*Elaine Congress*)⁴ ar mērķi labāk izprast ģimenes ar dažādu kultūras izcelsmi. Saskaņā ar Kongresas pausto kulturogramma ļauj sociālajam darbiniekam novērtēt kultūras ietekmi uz ģimeni, individualizēt etniski līdzīgas ģimenes, kļūt empātiskākam, ņemot vērā kultūras atšķirības, kā arī iedrošināt kultūras ziņā atšķirīgus indivīdus un ģimenes. Instruments īpaši paredzēts

2. Global Social Work Statement of Ethical Principles. Pieejams: <https://www.ifsw.org/global-social-work-statement-of-ethical-principles/>, skatīts 14.06.2023.

3. Congress, E. P. The Use of Culturograms to Assess and Empower Culturally Diverse Families. *Families in Society*. 1994. 75(9), 531–540. <https://doi.org/10.1177/104438949407500901>

1. Profesijas “Sociālais darbinieks” standarts. Pieejams: <https://www.lm.gov.lv/lv/sociala-darbinieka-profesijas-standarts>, skatīts 14.06.2023.

imigrantu ģimeņu un patvēruma meklētāju konsultēšanai to pašreizējā situācijā mērķa valstī, kuru raksturo tādi apstākļi kā sociālās sistēmas, sociālās attiecības un robežas starp tām, kā arī sociālās prakses (piemēram, rituāli un svētku aktivitātes: piedzimšanas, bērnu rituāli; uzturs, tradicionālie sporta veidi u.tml.). Kulturogramma atšķirībā no citiem novērtēšanas instrumentiem, t.i., genogrammas un ekokartes, piedāvā

Latvijā kopš 2022. gada 24. februāra, ir no Krievijas izraisītā kara zonām bēgošie Ukrainas civiliedzīvotāji. 2023. gada 6. jūnijā pasaulē tika reģistrēti 6 280 000 Ukrainas kara bēgļi, no kuriem 5 935 300 reģistrēti Eiropā.⁵ Nenoliedzami, ka piespiedu migrācijas rezultātā Latvijā ieceļojuši arī citu valstu patvēruma meklētāji, kuru skaits ar katru gadu pakāpeniski pieaug (skatīt 1. tabulu).

1. tabula

Patvēruma meklētāju skaits Latvijā (2019.–2022. gads)⁶

GADS	PATVĒRUMA MEKLĒTĀJU SKAITS	IEGŪTS BĒGLA STATUSS	IEGŪTS ALTERNATĪVAIS STATUSS
2019	178	37	14
2020	147	8	17
2021	582	80	25
2022	546	216	27

specifisku fokusu uz kultūras analīzi. Kopš instrumenta izstrādes tas ticis pilnveidots, balstoties uz pašas Kongresas darba pieredzi, un iekļauj 10 izpētes laukus, kur centrā ir minēts katrs atsevišķs ģimenes indivīds. Novērtējot katru no izpētes laukiem, sociālajam darbiniekam iespējams identificēt risināmās problēmkonas, nepieciešamo intervenci un piesaistāmos pakalpojumus, izprast attiecības ģimenes locekļu starpā u.tml.

Šis instruments Latvijā īpaši aktualizējams ir laikā, kad viena no skaitliski lielām mērķa grupām, kura ieceļojusi

Kulturogramma ļauj fokusēties ne tikai uz problēmas negatīvo seku izskaušanu vai mazināšanu. To var izmantot arī kā preventīvu instrumentu darbā ar ģimenēm, kurās nav sociālu problēmu vai ekonomisku grūtību, bet šis instruments būtu orientēts uz ģimenes veiksmīgāku iekļaušanu vietējā kopienā.

5. Operational Data portal. Ukraine Refugee Situation. Pieejams: <https://data.unhcr.org/en/situations/ukraine>, skatīts 14.06.2023.

6. Patvēruma meklētāju statistika līdz 2023. gadam. Pieejams: <https://www.pmlp.gov.lv/lv/patveruma-mekletaju-statistika-lidz-2023-gadam>, skatīts 15.06.2023.

Nereaugoties uz to, ka dažādu kultūru pārstāvjiem ir vienotas iezīmes, piemēram, tradīcijas, kulturogramma ļauj izprast ģimenes locekļu specifisko un unikālo redzējumu par tās kultūru. Kulturogramma kā instruments ir apvienojama ar spēka perspektīvu, kur fokuss ir uz kultūras unikalitātes identificēšanu, klienta iedrošināšanu un stiprināšanu.

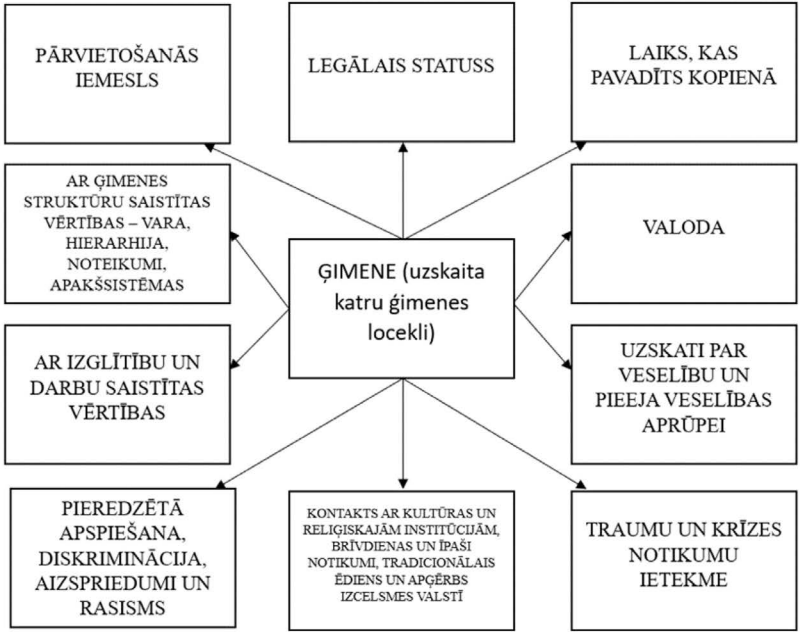
Kulturogrammu var izmantot, lai iniciētu sarunu ar klientu, mērķtiecīgi apspriežot dažādus funkcionēšanas aspektus, kas saistīti ar 10 izpētes laukiem. Lai veiksmīgi izmantotu šo instrumentu, sociālie darbinieki jau iepriekš var sagatavot tādu jautājumu sarakstu, kurus varētu uzdot dažādiem klientiem. Tas ļautu gan mērķtiecīgi sagatavoties sarunai, gan iegūt vajadzīgo informāciju katrā no izpētes

laukiem. Instrumenta izmantošanas laikā var novērot arī klienta, kas šajā gadījumā ir ģimene, personu savstarpējās attiecības.

Kulturogrammas 10 izpētes lauki (skatīt 1. attēlu): 1) pārvietošanās iemesls; 2) legālais statuss; 3) laiks, kas pavadīts kopienā; 4) valoda; 5) uzskati par veselību un pieeja veselības aprūpei; 6) traumu un krīzes notikumu ietekme; 7) kontakts ar kultūras un reliģiskajām institūcijām, brīvdienas un īpaši notikumi, tradicionālais ēdiens un apģērbs izcelsmes valstī; 8) pieredzētā apspiešana, diskriminācija, aizspriedumi un rasisms; 9) ar izglītību un darbu saistītas vērtības; 10) ar ģimenes struktūru saistītas vērtības – vara, hierarhija, noteikumi, apakšsistēmas.⁷

1. attēls

Kulturogrammas grafisks attēlojums⁸



7. Congress, E. P. The Use of Culturagrams to Assess and Empower Culturally Diverse Families. Families in Society. 1994. 75(9), 531–540. <https://doi.org/10.1177/104438949407500901>

8. Congress, E. P. The use of culturagrams to assess and empower culturally diverse families. Families in Society. 1994. 75(9), 531. <https://doi.org/10.1177/104438949407500901>

Turpmāk aprakstītā refleksija par katru no analīzes laukiem balstīta Kongresas izklāstā⁹ par katru no laukiem.

Pārvietošanās iemesls – dzīvesvietas maiņai var būt ļoti atšķirīgi cēloņi: karadarbība izcelsmes valstī (piemēram, pilna mēroga karadarbība Ukrainā kopš 2022. gada 24. februāra), dabas katastrofas, ekonomiskās krīzes, kad izceļo no valsts darba trūkuma dēļ (piemēram, ekonomiskā krīze Latvijā 2008.–2009. gadā, kas veicināja cilvēku emigrāciju¹⁰) un citi. Pārvietošanās iemesli ietekmē arī ģimenes sagatavotību ceļam, materiālo nodrošinājumu, mērķa valsts valodas pārzināšanu, izglītības un nodarbinātības iespējas. Ja salīdzina ģimeni, kura uz Latviju atceļojusi tāpēc, ka izcelsmes valstī notiek karadarbība, un ģimeni, kura ceļojusi uz Latviju, lai iekļautos darba tirgū, tad šī pārvietošanās pieredze, visticamāk, būtiski atšķirsies. Dažādi faktori ietekmēs indivīda spēju veiksmīgi adaptēties mērķa valstī, piemēram, indivīda iespēja ceļot uz savu izcelsmes valsti, kur brīvprātīgas migrācijas rezultātā lielākais paredzamais ierobežojums varētu būt finansiālās iespējas, savukārt piespiedu migrācijas gadījumā indivīdam būs ļoti ierobežotas iespējas vai pat neiespējami ceļot uz savu izcelsmes valsti dažādu apsvērumu dēļ (karš, dzīvības apdraudējums u.tml.). Kā vēl viens aspekts

9. Congress, E. P. Cultural and ethical issues in working with culturally diverse patients and their families: the use of the culturagram to promote cultural competent practice in health care settings. *Social Work in Health Care*. 2004. 39(3–4), 249–262. https://doi-org.db.rsu.lv/10.1300/j010v39n03_03

10. Šūpule, I. *Latvijas augsti izglītotie emigranti: izglītības un darba pieredze Latvijā un ārvalstīs*. – LU Akadēmiskais apgāds, 2020. 116. lpp.

minams tas, vai indivīds mērķa valstī atrodas viens pats vai ar ģimenes locekļiem, kas var būt nozīmīgs resurss atbalsta sniegšanā viens otram. Kādam, kurš apzinās, ka atgriešanās mājās izcelsmes valstī nebūs iespējama (piemēram, patvēruma meklētājs, kurš nevar atgriezties izcelsmes valstī nāves draudu dēļ), pasaules uztvere un interpretācija atšķirsies no tāda indivīda, kurš var brīvi atgriezties savā izcelsmes valstī jebkurā brīdī. Kara bēgļiem pārvietošanās saistīsies ar virkni pārdzīvojumu, piemēram, raizēm par ģimenes locekļiem, kuri palikuši izcelsmes valstī, piedalās karadarbībā vai gājuši bojā. Ja kāds no ģimenes locekļiem jebkādu motīvu vadīts aizceļo labprātīgi, tas var negatīvi ietekmēt vecāka un bērna attiecības, kur bērns, piemēram, uzskata, ka vecāks to ir pametis.

Legālais statuss – tas ietekmē gan visu ģimeni kopumā, gan atsevišķus indivīdus. Vienas ģimenes ietvaros var izveidoties situācija, ka vienam vai vairākiem ģimenes locekļiem ir iegūts statuss, lai legāli uzturētos valstī, savukārt citiem šāda statusa nav. Interesantas diskusijas raisījušās Zviedrijā, kur sociālie darbinieki, kuri pārstāv Zviedrijas sociālo darbinieku arodbiedrību, kritizējuši valdības centienus mainīt normatīvos aktus, kas paredz sociālajiem un veselības aprūpes speciālistiem obligāti ziņot par jebkuru Zviedrijā dzīvojošu personu, kurai nav atļaujas uzturēties valstī, norādot uz negatīvajām sekām, kas ietekmēs cilvēku iespējas pieprasīt un saņemt dažādus pakalpojumus, profesionāļu un klientu savstarpējās attiecības, veicinās klientu noslēgšanos un viesīs bailes no speciālistiem pa-

līdzības saņemšanā.¹¹ Tāpat centieni nelegāli iekļūt valstī saistās ar virkni risku, īpaši, kad tiek izmantoti trešo personu pakalpojumi. 2019. gadā Latvijā bija 2142 ārzemnieki, kuri pārkāpuši uzturēšanās atļauju nosacījumus, 78 ārzemnieki izraidīti piespiedu kārtā, 1798 ārzemnieki nebija izpildījuši ieeļošanas noteikumus.¹² Kopš situācijas saasināšanās uz Latvijas–Baltkrievijas robežas 2021. gada augustā cilvēku skaits, kuri cenšas nelegāli iekļūt valstī, tikai pieaug. Šādas situācijas var veicināt ģimenes noslēgšanos no apkārtējiem, jo tajā ir noslēpums, kurš jāslēp. Cilvēku kontrabanda nereti saistāma arī ar cilvēku tirdzniecību. Cita situācija būs tām ģimenēm, kurām ir legāls uzturēšanās statuss valstī, – tās varēs izmantot dažādus atbalsta mehānismus, attīstīt piederību kopienai; ģimenes locekli nebūs spiesti strādāt nelegāli utt.

Laiks, kas pavadīts kopienā – katram ģimenes loceklim šis laika posms var atšķirties atkarībā no tā laika, kurā viņš valstī iecēlojis. Laiks, kas pavadīts kopienā, ietekmēs arī spēju adaptēties vietējā kultūrā, iepazīties ar mērķa valsts iekārtu, likumdošanu, integrēties dažādās vidēs: darba vietā, izglītības iestādē u.tml. Ja vērtē Ukrainas kara bēgļus, tad var runāt par sievietēm un bērniem, kuri iecēlo valstī, kā arī, iespējams, citiem ģimenes locekļiem: vecākiem, māsām,

11. Swedish Social Workers Take a Stand Against Mandatory Reporting. Pieejams: https://www.ifsw.org/swedish-social-workers-take-a-stand-against-mandatory-reporting/?utm_source=News+signup&utm_campaign=671fb8c2b5-RSS_EMAIL_NEWS&utm_medium=email&utm_term=0_f1659bc18d-671fb8c2b5-81717781, skatīts 09.06.2023

12. Valsts robežsardzes darbība. Pieejams: <https://www.fm.gov.lv/lv/100000-valsts-robezsardzes-darbiba-3>, skatīts 15.06.2023.

brāļiem. Šai piespiedu migrācijai raksturīgā iezīme ir tā, ka ģimenes vīrieši pilngadīgā vecumā, ja vien nav kādi izņēmuma gadījumi, paliek Ukrainā. Nenoliedzami, ka tas ietekmē ģimenes attiecības dažādos attiecību līmeņos: vecāku un bērnu attiecības, vecāku savstarpējās attiecības, attiecības ar citiem ģimenes locekļiem. Situācijās, kad vecāks jebkādu iemeslu dēļ tiek šķirts no bērna tā agrīnā vecumā, var radīt situāciju, ka bērns nespēs pazīt savu vecāku atkalapvienošanās brīdī. Valsts imigrācijas politikai šādos gadījumos ir liela ietekme uz indivīdu dzīvēm. Tas spilgti iezīmējies ASV prezidenta Donalda Trampa prezidentūras laikā, kad 2018. gadā pieņēma “nulles tolerances” imigrācijas politiku.¹³ Politika noteica, ka visi nelegālie imigranti, ieskaitot patvēruma meklētājus, kas nelegāli iecēlojuši valstī, tiek nodoti ASV Tieslietu departamentam. Patvēruma meklētāji tika ieslodzīti, un to bērni līdz 18 gadu vecumam nodoti ASV Veselības un sociālo pakalpojumu (*human services*) departamentam, kas bērnus izvietoja pa dažādām aprūpes iestādēm visā valstī. Starp šiem bērniem bija arī zīdaiņi un bērni, kuri tikko sākuši staigāt. Lai gan, iespējams, indivīds ilgstoši atrodas valstī, šī pieredze var būt traumatiska, radīt krīzes un citas negatīvas sekas, tāpēc svarīgi būtu sociālajam darbiniekam spēt analizēt makro līmenī pieņemtos lēmumus, lai vērtētu to ietekmi uz indivīdu dzīvēm. Latvijas gadījumā šobrīd tas ir attiecināms uz nelegālo imigrāciju pie Latvijas–Baltkrievijas robežas, kas izsauc diskusijas gan par valsts drošību, gan cilvēktiesību ievērošanu.

13. Family Separation – a Timeline. Pieejams: <https://www.splcenter.org/news/2022/03/23/family-separation-timeline>, skatīts 26.06.2023.

Valoda, kurā runā mājās un kopienā. Valoda ir svarīgs līdzeklis cilvēku savstarpējai saziņai gan ģimenes ietvaros, gan sistēmās, kurās cilvēki mijiedarbojas. Arī noteiktas valodas zināšanas vienas ģimenes ietvaros katram ģimenes loceklim var būt atšķirīgas. Atšķiras arī tas, cik ātri katrs ģimenes loceklis spēj apgūt mērķa valsts valodu, lai iekļautos dažādās sistēmās. Nereti kāds no ģimenes locekļiem var kļūt par tulkus starp valsts vai pašvaldību institūcijām un ģimeni dažādu jautājumu risināšanai. Valoda ietekmēs arī ģimenes spēju sazināties ar radniekiem izcelsmes valstī, ja, piemēram, bērns nebūs apguvis savu vecāku dzimto valodu. Tajās valstīs, kurās ir lielas dažādu citu valstu un etnisko grupu iedzīvotāju kopienas, novērtējama ir sociālo darbinieku spēja sazināties ar imigrantu un patvēruma meklētāju dzimtajā valodā vai valodā, kuru pārzina gan sociālais darbinieks, gan imigrants un patvēruma meklētājs. Kāda ģimenes locekļa ierobežotās iespējas sazināties ar sociālo darbinieku var radīt situāciju, ka citam ģimenes loceklim jāpiedalās kā tulkam starp sociālo darbinieku un attiecīgo ģimenes locekli. Tas var ietekmēt pārtulkotās informācijas apjomu un kvalitāti, kā rezultātā sociālais darbinieks nesaņems precīzu informāciju, kā arī var radīt situāciju, ka indivīds neatklāj savas bažas un pārdzīvojumus, jo kautrējas, ka to dzirdēs cits ģimenes loceklis, kas piedalās kā tulks.

Traumu un krīzes notikumu ietekme – atkarībā no tā, kādu iemeslu dēļ ģimene pārceļo, tā var piedzīvot dažādus traumatiskus notikumus ceļojuma laikā. Arī izcelsmes valstī var būt piedzīvotas traumas un krīzes. Izpratne par bērnu audzināšanu, vecāku pienākumiem un ierobežojumiem dažādās valstīs var atšķirties, kas iebraucējiem

var radīt nepatīkamas situācijas mērķa valstī (atsevišķas ārstniecības metodes, kas izmantotas mājas apstākļos, dažādās valstīs var raisīt neizpratni un pat tikt uztvertas kā vardarbība pret bērnu, kas rezultējas ar bērna izņemšanu no ģimenes). Traumas var tikt iegūtas arī ceļā uz mērķa valsti: bēgļu nometnēs, sastopoties ar krāpniecību ģimenes pārvadāšanas laikā, uzbrukumī vai nāves draudi izcelsmes valstī.

Kontakts ar kultūras un reliģiskajām institūcijām, brīvdienas un īpaši notikumi, tradicionālais ēdiens un apģērbs izcelsmes valstī. Parasti ģimenei kā sistēmai ir izkoptas savas ģimenes tradīcijas, īpaši notikumi, kuri tiek godināti: laulības, bērna kristīšana, dzimšanas un vārda dienu svinības, svinības, kas saistās ar kādu īpašu panākumu. Kā citu īpašu notikumu var minēt valstī noteiktās svētku dienas, kas saistās gan ar reliģiskiem uzskatiem, gan pagānu tradīcijām, gan atspoguļo svarīgus politiskus notikumus: Ziemassvētki, Lieldienas, Jāņi, Miķeļdiena, Latvijas Republikas proklamēšanas diena, Latvijas Republikas neatkarības atjaunošanas diena u.tml. Sociālais darbinieks, pārzinot šīs īpašās svētku dienas, var iedrošināt ģimeni tās svinēt. Kā vēl viens resurss pieminamas dažādas kultūras vietas, kas nodrošina atbalstu un dažādas aktivitātes noteiktas kopienas iedzīvotājiem. Spilgts piemērs Rīgā ir atbalsta centrs Ukrainas iedzīvotājiem "Common Ground".¹⁴ Katrai kultūrai ir sava unikālā virtuve, nacionālie ēdieni un uzturs, ko ierasts lietot ikdienā. Arī apģērbs dažādās valstīs var būtiski atšķirties, un tas var radīt dažādus izai-

14. Ukrainu bēgļu kopienas centrs "Common Ground". Pieejams: <https://www.youtube.com/watch?v=n5ThanTp5-U>, skatīts 15.06.2023.

cinājumus mērķa valstī, piemēram, parrandžas nēsāšana, kas sabiedrībā, kura nav radusi redzēt šādi ģērbtas sievietes, var izsaukt sašutumu, pievērst pastiprinātu uzmanību un skatienus. Iebraucēju ģimenei var būt svarīgs gan ierastais uzturs, gan iespējas savus paradumus realizēt mērķa valstī, piemēram, iegādāties produktus, kas bija pieejami izcelsmes valstī.

Pieredzētā apspiešana, diskriminācija, aizspriedumi un rasisms – nereti apspiešanas pieredze izcelsmes valstī var kalpot kā izceļošanas iemesls. Diskriminācija arī var būt migrāciju veicinošs faktors. Iespējams, ka izcelsmes valstī nav piedzīvots rasisms un aizspriedumi, bet, pārceļojot uz mērķa valsti, cilvēki ar to sastopas, piemēram, ādas krāsas, reliģiskās piederības, ģērbšanās stila un citu iemeslu dēļ.

Ar izglītību un darbu saistītās vērtības – kultūra kā ietekmes faktors vērtību veidošanā attiecībā uz nodarbinātību un izglītību. Piemēram, ģimenē, kurā sagaida, ka vecākie brāļi un māsas rūpēsies par jaunākajiem, izglītības iegūšana noteiktos līmeņos var nebūt prioritāte. Dzimsumam var būt nozīme ģimenes locekļu izpratnē par izglītības iegūšanu, piemēram, Latīņamerikas valstīs meiteņiem vairāk tiks iedrošinātas pieskatīt brāļus un māsas, palīdzēt mājāsaimniecības darbos, kamēr puikas tiek vairāk atbalstīti izglītības iegūšanā. Tāpat arī jāņem vērā, ka sociālais darbinieks sastapsies ar personas analfabētismu, kam var būt dažādi iemesli. Piemēram, patvēruma meklētāja no Afganistānas, kur meiteņiem iegūt izglītību kļūst arvien grūtāk, pat pamatprasmju līmenī. Nodarbinātības iespējas mērķa valstī saistīsies ar to, vai izcelsmes valstī iegūtā izglītība tiek atzīta un ir piemērojama mērķa val-

stī. Ģimenes locekļu savstarpējās lomas var radīt grūtības adaptēties pārmaiņām tajos gadījumos, kad ierastās lomas, kuras tika realizētas izcelsmes valstī, tiek ietekmētas vai mainās, atrodoties mērķa valstī. Piemēram, vecākam izcelsmes valstī bijis labs darbs (tas var saistīties gan ar nodarbinātības prestižu, gan ienākumu līmeni), bet mērķa valstī nodarbinātībā nav iespējams realizēties atbilstošā profesionālajā statusā, kas nozīmē, ka ģimenes apgādnieka loma vairs nav izpildāma tādā apjomā un kvalitātē, kā tas bijis izcelsmes valstī.

Ar ģimenes struktūru saistītās vērtības: vara, hierarhija, noteikumi, apakšsistēmas – katrai ģimenei ir unikāla struktūra, lomu sadalījums, robežas, kā arī dažādu attiecību nozīmīgums ģimenes sistēmā un ārpus tās. Šīs ģimenes attiecības sociālajam darbiniekam jāvērtē ģimenes kultūras kontekstā. Piemēram, nozīme ir tam, kāda ir paplašinātās ģimenes locekļu (tie var būt pašu vecāki vai pat brālēni un māsīcas) loma ģimenes lēmumu pieņemšanā. Varas un hierarhijas attiecības ģimenē var izpausties kā pienākumu sadalījums, kas var saistīties arī ar dzimumu lomām, piemēram, kuram jāuzņemas rūpes par mājāsaimniecību un bērnu aprūpi, kuram ģimene jānodrošina materiāli. Vecāku un bērnu attiecības, bērnu un vecvecāku attiecības var atspoguļot šīs varas un hierarhijas attiecības lēmumu pieņemšanā. Piemēram, uzskats, ka bērniem bez ierunām ir jāklausa vecāki, jāpakļaujas to gribai un lēmumiem, nekādas diskusijas ar bērniem par lēmumu pieņemšanu nav iespējamās. Vai cits gadījums, kad vecvecākiem ir tik liela vara, ka tie var ietekmēt vecāku lēmumus par bērniem. Rietumu kultūrā dominēs vecāku kā apakšsistēmas viedoklis; savukārt cita apakšsistēma var iekļaut vecvecā-

kus, kuriem būs nozīmīga loma lēmumu pieņemšanā. Runājot par apakšsistēmām, analogiju var veidot ar nukleārām un paplašinātām ģimenēm, kur ģimenes struktūra jau norāda uz iespējamu ģimenes locekļu varu un hierarhiju.

Uzskati par veselību un pieeja veselības aprūpei – kultūras uzskati par slimības uzņēmību, slimības seku nopietnību un medicīniskās iejaukšanās ieguvumiem ietekmēs ģimenes vēršanos pēc veselības aprūpes pakalpojumiem. Piemēram, aizspriedumi var veicināt stigmu, kā dēļ var tikt kavēta vēršanās pēc palīdzības HIV/AIDS gadījumā. Garīgu saslimšanu uztvere arī ietekmēs vēršanos pēc palīdzības. Ģimenes locekļu legālajam statusam var būt izšķiroša nozīme veselības aprūpes pakalpojumu saņemšanā un vēršoties pēc tiem.¹⁵

Iepriekš minētie piemēri pie katra no izpētes laukiem ir tikai neliels ieskats tēmās, kuras var tikt aktualizētas ģimenes izvērtēšanas laikā.

Reflektējot par to, kurās institūcijās sociālie darbinieki varētu izmantot kulturogrammu, jāmin sociālie dienesti, kuri saskaras ar plašu klientu loku. Tās var būt arī slimnīcas, kurās nonāk ģimene no citas valsts; institūcijas, kuras strādā ar imigrantiem un patvēruma meklētājiem; sociālie darbinieki izglītības iestādēs u.c. Kongresa norāda, ka kulturogramma ir instruments, kuru sociālie darbinieki izmanto galvenokārt mikro līmenī. Instrumenta izstrādātāja uzsver, ka atkarībā no tā, kurā institūcijā sociālais darbinieks strādā, grūti būs pārzināt dažādas kul-

tūras, tāpēc lieto apzīmējumu "kultūras pazemība", ar kuru domāts, ka klientam jātuvojas nevis ar iepriekš pieņemtiem uzskatiem par kādu kultūru, bet jāizzina šīs īpatnības, mācoties kopā ar klientu.¹⁶

Jēdziens "kultūras pazemība" nozīmē to, ka klientam jātuvojas nevis ar iepriekš pieņemtiem uzskatiem par kādu kultūru, bet jāizzina šīs īpatnības, mācoties kopā ar klientu.

Savā pirmajā rakstā Kongresa piedāvā arī jautājumu formulējumus – tos var uzdot klientam, lai izzinātu 10 izpētes laukus:

Kas tevi atveda uz [valsti]?

Cik ilgi tu jau šeit [valstī] dzīvo?

Cik tev bija gadu, kad atbrauci dzīvot uz [valsti]?

Kad tu esi slim, ko tu dari?

Vai tu tici, ka katram jāiegūst augstskolas/vidusskolas izglītība?

Kādi notikumi tavai ģimenei sagādājuši īpašu stresu?

Kādā valodā tu sarunājies mājās? Kopienā?¹⁷

Šādi jautājumi sociālajam darbiniekam jau iepriekš ļauj sagatavoties sarunai ar klientu un mērķtiecīgi vadīt informācijas ieguves procesu. Lai mazinātu iespējamību, ka sociālais darbinieks kļūst par

16. Congress, E. Immigrants and Refugees in Cities: Issues, Challenges, and Interventions for Social Workers. *Urban Social Work*. 2017. 1(1), 20–35. <https://doi-org.db.rsu.lv/10.1891/2474-8684.1.1.20>

17. Congress, E. P. The Use of Culturagrams to Assess and Empower Culturally Diverse Families. *Families in Society*. 1994. 75(9), 531–540. <https://doi-org.db.rsu.lv/10.1177/104438949407500901>

15. Congress, E., & Gonzalez, M. J. (Eds.). *Multicultural perspectives in social work practice with families*. – Springer Publishing Company, Incorporated, 2012. Pieejams: <https://www.proquest.com/legacydocview/EBC/1037860?accountid=32994>, skatīts 14.06.2023.

pasīvu intervētāju, dažādus laukus var papildināt ar izglītojošu informāciju par to, kāds ir specifisks regulējums valstī attiecībā uz izglītības iegūšanu, nodarbinātību, atbalsta mehānismiem u.tml.

Lai gan sociālā darba praksē tādi novērtēšanas instrumenti kā genogramma un ekokarte ir plaši izmantoti klienta sociālās situācijas izvērtēšanai, kulturogramma ir vēl viens instruments sociālā darbinieka izmantojamo metožu klāstā, kas, balstoties uz 10 izpētes laukiem, dod iespēju vērtēt kultūras ietekmi un izpausmes darbā ar dažādām mērķa grupām.

Izmantoto avotu saraksts

1. Congress, E. P. The Use of Culturagrams to Assess and Empower Culturally Diverse Families. *Families in Society*. 1994. 75(9), 531–540. <https://doi-org.db.rsu.lv/10.1177/104438949407500901>
2. Congress, E. P. Cultural and ethical issues in working with culturally diverse patients and their families: the use of the culturagram to promote cultural competent practice in health care settings. *Social Work in Health Care*. 2004. 39(3–4), 249–262. https://doi-org.db.rsu.lv/10.1300/j010v39n03_03
3. Congress, E., & Gonzalez, M. J. (Eds.). *Multicultural perspectives in social work practice with families*. Springer Publishing Company, Incorporated, 2012. <https://www.proquest.com/legacydocview/EBC/1037860?accountid=32994>, skatīts 14.06.2023.
4. Congress, E. Immigrants and Refugees in Cities: Issues, Challenges, and Interventions for Social Workers. *Urban Social Work*. 2017. 1(1), 20–35. <https://doi-org.db.rsu.lv/10.1891/2474-8684.1.1.20>

5. Congress, E. Pieejams: <https://faculty.fordham.edu/congress/>, skatīts 15.06.2023.

6. Family Separation – a Timeline. Pieejams: <https://www.splcenter.org/news/2022/03/23/family-separation-timeline>, skatīts 26.06.2023.

7. Global Social Work Statement of Ethical Principles. Pieejams: <https://www.ifsw.org/global-social-work-statement-of-ethical-principles/>, skatīts 14.06.2023.

8. Operational Data portal. Ukraine Refugee Situation. Pieejams: <https://data.unhcr.org/en/situations/ukraine>, skatīts 14.06.2023.

9. Patvēruma meklētāju statistika līdz 2023. gadam. Pieejams: <https://www.pmlp.gov.lv/lv/patveruma-mekletaju-statistika-lidz-2023-gadam>, skatīts 15.06.2023.

10. Sociālā darbinieka profesijas standarts. Pieejams: <https://www.lm.gov.lv/lv/sociala-darbinieka-profesijas-standarts>, skatīts 14.06.2023.

11. Šūpule, I. *Latvijas augsti izglītotie emigranti: izglītības un darba pieredze Latvijā un ārvalstīs*. – LU Akadēmiskais apgāds, 2020. 116. lpp.

12. Swedish Social Workers Take a Stand Against Mandatory Reporting. Pieejams: https://www.ifsw.org/swedish-social-workers-take-a-stand-against-mandatory-reporting/?utm_source=News+signup&utm_campaign=671fb8c2b5-RSS_EMAIL_NEWS&utm_medium=email&utm_term=0_f1659bc18d-671fb8c2b5-81717781, skatīts 09.06.2023.

13. Ukraiņu bēgļu kopienas centrs "Common Ground". Pieejams: <https://www.youtube.com/watch?v=n5ThanTp5-U>, skatīts 15.06.2023.

14. Valsts robežsardzes darbība. Pieejams: <https://www.fm.gov.lv/lv/100000-valsts-robez-sardzes-dar-biba-3>, skatīts 15.06.2023.

Sociālais darbs kopienā Daugavpils ģimenēm ar bērniem ar funkcionāliem traucējumiem



Kristīne Paegle, Daugavpils valstspilsētas pašvaldības iestādes "Sociālais dienests" sociālā darbiniece



Aiga Romāne-Meiere, LU Sociālā darba bakalaura programmas studiju direktore

Sociālais darbs kopienā man¹ ir jauna sociālā darba forma. Līdz šim strādāju sociālo pakalpojumu nodaļā, kur ģimenes ar bērniem ar funkcionāliem traucējumiem satiku, piešķirot tām ģimenes asistenta pakalpojumu. Daļu no ģimenēm jau iepazīnu, strādājot sociālā darba ģimenēm ar bērniem nodaļā. Jāatzīst, ka piesakoties pilotprojektam "Sociālais darbs kopienās" (turpmāk – Pilotprojekts), man bija savi pieņēmumi par sociālo darbu kopienās, tomēr praktiskā pieredze atklāja ievē-

rojami plašāku redzējumu un izpratni. Pilotprojektā bijām 11 dalībnieces un īstenojām desmit atšķirīgus savām teritoriālajām kopienām un to iedzīvotājiem pielāgotus projektus. Līdz ar to šis raksts ir tikai par vienu no iespējām, kā darbu ar kopienām var attīstīt pašvaldības sociālā dienesta sociālie darbinieki. Raksts sastāv no prakses laikā veikto darbību, gūtās pieredzes, izaicinājumu un atziņu raksturojuma, kas strukturēti atbilstoši Pilotprojektā izmantotajiem darba posmiem: **kopienas sasniegšanas, kopienas izpēti, intervences un izmaiņu novērtēšanas posms.**

1. Rakstā ar savu pieredzi dalās Kristīne Paegle. Raksta sagatavošanā konsultatīvu atbalstu sniegusi Aiga Romāne-Meiere.

Pirms pāreju pie posmu raksturošanas, precizēšu, ka savus profesionālos pienākumus veicu Daugavpils valstspilsētas pašvaldības iestādes "Sociālais dienests" (turpmāk – Sociālais dienests) Sociālo pakalpojumu nodaļas Sociālo pakalpojumu organizēšanas un sociālā darba ģimenēm ar bērniem sektorā. Iespēju iesaistīties Labklājības ministrijas īstenotā ESF līdzfinansētā projekta "Profesionālā sociālā darba attīstība pašvaldībās" (projekta Nr. 9.2.1.1./15/I/001) pilotprojektā "Metodikas "Sociālais darbs kopienā" izstrāde" piedāvāja Sociālā dienesta vadība, argumentējot to ar jaunas pieredzes un prasmju apgušanu, jo, kā jau iepriekš minēju, mana iepriekšējā darba pieredze ir saistīta ar mikro līmeni, veicot sociālo darbu ar individu un ģimeni. Zinātkāre, profesionālās kompetences paplašināšana, ikdienas darba dienas kārtības maiņa un sevis izaicināšana ir tie aspekti, kuru iespaidā nolēmu iesniegt pieteikumu dalībai Pilotprojektā.

KOPIENAS SASNIEGŠANA

Atšķirībā no kolēģēm, kurām Pilotprojekta sākumā bija izaicinājums definēt savu darba lauku, mans darbības virziens pēc sarunas ar Sociālā dienesta vadību bija skaidri iezīmēts – Pilotprojekta aprobēšanai izvēlēta grupa bija Daugavpils ģimenes, kurās ir bērni ar funkcionāliem traucējumiem. Iespējams, biežāk ar terminu "kopiena" tiek saprasts cilvēku kopums, kurus vieno piederība dzīves vietai (piemēram, ciemam, pilsētas apkaimei, mazpilsētai, lauku apvidum), taču ir arī tādas kopienas, kuras vieno kopīgas intereses vai no citiem atšķirīga identitāte. Šie ir tikai formāli kritēriji, kas vēl neveido cilvēku kopumu par kopienu,

tomēr šie kritēriji var būt kopīgs pamats, uz kā veidot potenciāli iespējamo kopienu. Ģimenēm ar bērniem ar funkcionāliem traucējumiem ir risināmas līdzīgas problēmas, ir līdzīga pieredze un ikdienā apspriežamās aktuālās tēmas. Uzskatu, ka savstarpējās palīdzības un atbalsta sekmēšana var būt efektīva, lai mazinātu šīs grupas sociālās problēmas.

Jau pirmā posma sākumā sapratu, ka man ir "jāiziet no ierastajiem rāmjiem", jāaplūko sociālo problēmu risinājumi radoši un mērķtiecīgi jāattīsta sava profesionālā kompetence. Mērķa grupas sasniegšanai laika posmā no 2022. gada septembra līdz 2022. gada decembrim izmantoju dažādus ceļus:

- 1) sazinoties telefoniski (izmantojot Sociālajā dienestā pieejamos datus par klientiem);
- 2) satiekot ģimenes Sociālā dienesta telpās;
- 3) apmeklējot Sociālo pakalpojumu centru bērniem ar funkcionāliem traucējumiem "Rīta Vēsma"²;
- 4) nosūtot vēstules sociālajos tīklos. No mammām biju ieguvusi informāciju, ka Facebook vietnē jau pastāv slēgta grupa, tāpēc lūdzu ievietot manis sagatavoto informāciju šajā grupā (tā bija informācija par mani, projektu, vēlmi sadarboties un, protams, arī aicinājums satikties). Uz nosūtīto vēstuli atsaucās piecas mamas;
- 5) raksts mērķa grupas uzrunāšanai Sociālā dienesta mājas lapā.

Visefektīvākais sasniegšanas veids

2. Papildu informācija par Sociālo pakalpojumu centru pieejama šeit: <https://www.redcross.lv/par-mums/socialie-centri/centrs-berniem-ar-funkcionaliem-traucejumiem-rita-vesma/>

manā gadījumā bija to vecāku uzrunāšana, kurus biju iepazinusi jau iepriekš, tomēr iesaku izmantot arī citus uzrunāšanas veidus, iespējams, meklēt arī jaunus ceļus, lai mērķa grupas pārstāvjus, kas labprāt sadarbotos, šis uzaicinājums sasniegtu. Iespējams, mērķa grupas sasniegšana būtu ātrāka, ja es piedāvātu gatavas idejas, plānu, pasākumus vai problēmu risinājumus, tomēr mans mērķis bija sekmēt mērķa grupas pašpalīdzības iniciatīvas. Tāpēc man bija svarīgi veidot līdzvērtīgas attiecības, vienmēr noskaidrot mērķa grupas viedokli, nepieņemt lēmumus šo ģimeņu vietā un akceptēt, ka ģimenēm var būt atšķirīgs redzējums nekā man, sociālajam darbiniekam, par kādas problēmas iespējamo risinājumu.

Šāda mērķa grupas spēcīgāšanas pieeja ir laikietilpīga, un ik pa laikam zuda ticība tam, ka izdosies izveidot sadarbību, jo atsaucība bija niecīga. Tomēr darbs ar mērķa grupas uzrunāšanu tika neatlaidīgi turpināts. Viena no Daugavpils māmiņām izrādīja interesi par piedāvājumu veidot sadarbību ar mani un starp vecākiem, lai kopīgi uzlabotu ikdienu vecākiem, kuri audzina bērnus ar funkcionāliem traucējumiem. Uzrunātā mērķa grupas pārstāve uzrunāja vēl citas māmiņas, ar kurām kopīgi organizējām tikšanos, lai klātienē iepazītos un apspriestu turpmākos plānus. Tikšanās laikā daži vecāki atteicās no dalības, paskaidrojot to ar personīgā laika trūkumu, neticību un nogurumu. Tikšanās rezultātā tika izveidota savstarpējās informācijas apmaiņa caur mobilās lietotnes *WhatsApp* čata grupu, ar kuras palīdzību notika regulāra savstarpēja komunikācija. Jau pašā sākumā mērķa grupa atzina, ka tai ir raksturīgs laika

trūkums regulārām klātienē tikšanās reizēm, un ērtākais komunikācijas veids ir sazināties attālināti. Priecājos, ka tikšanās laikā nevis es, bet dalībnieki kopīgi nolēma, ka turpmākajā grupas darbībā tiks domāts par visu ģimeņu, kuras audzina bērnus ar funkcionāliem traucējumiem, vajadzībām, nevis tikai konkrēto aktīvistu vajadzībām. Kopumā tika sasniegtas aptuveni 30 ģimenes, taču diskusijās aktīvi piedalījās apmēram puse, proti, 15 ģimenes.

Šajā posmā secināju, ka mērķa grupu bieži biedē vārds "līdzdalība", un ģimenes aizbaidinās ne tikai ar laika trūkumu, bet arī ar šaubām par savu spēju kaut ko ietekmēt. Sākumposmā būtiski ir noskaidrot, kur ģimenes labprātāk tiktos, un rast iespēju organizēt tikšanos ārpus Sociālā dienesta telpām. Otrs būtisks aspekts ir "atslēgas cilvēku" jeb līderu atrašana. Iegūtā pieredze atspoguļo to, ka, neatlaidīgi turpinot uzrunāt bērnu vecākus, var identificēt tos, kuros citi ieklausās, prasa padomu, kuri pauž savu viedokli, kuriem ir idejas un ietekme, kuri var sasaukt, aktivizēt un iedrošināt pārējos vecākus. Šie līderi palīdz savienot cilvēkus vienu ar otru un arī ar sociālo darbinieku.

KOPIENAS IZPĒTE

Tā kā šis bija Pilotprojekts, kurā vienlaicīgi gan mācījies, gan praktiski veicu sociālo darbu kopienā, tad izpētē mācīšanās nolūkos izmantoju plašu metožu klāstu (lauka pētījumu, intervijas, anketēšanu, statistisko datu analīzi, fokusgrupas). No vienas puses, tas bija laikietilpīgs process, taču, no otras puses, metožu kombinēšana apstiprināja to, ka nav vienas vispiemērotākās metodes. Piemēram,

viena ģimene labprātāk aizpilda anketu, citai piemērotāka ir intervija. Turklāt, lai gan izpētes primārais mērķis ir informācijas iegūšana, paralēli šajā procesā tiek veidota un nostiprināta sadarbība ar ģimenēm.

Sākotnējo izpēti uzsāku ar mērķa grupas iepazīšanu, izmantojot kopienas lauka pētījumu, ar kura palīdzību tika iepazīta mērķa grupas ikdiena. Informācija pakāpeniski jau bija iegūta ģimeņu sasniegšanas un uzrunāšanas posmā. Novērojumi tika fiksēti pie rakstos. Pievērsu uzmanību vecāku saskarsmei ar bērniem, attieksmei gan pret bērniem, gan citiem cilvēkiem, emocionālajam noskaņojumam, tēmām, kuras ģimenēm ir vajadzīgas. Tādējādi veidojās izpratne par grūtībām, ar kurām saskaras mērķa grupa. Secināju, ka vecāki ir psiholoģiski pārslogoti, aizņemti un steidzīgi, noguruši, nervozi, depresīvi un netic savām spējām veikt pozitīvas pārmaiņas. Sākotnējie secinājumi varēja būt neprecīzi. Ģimenes bija informētas, ka esmu sociālā darbiniece, un, iespējams, tieši šis fakts varēja ģimenēm radīt priekšstatu, ka interese ir tikai par viņu grūtībām.

Turpinot padziļinātāku izpēti, izmantoju kvantitatīvās pētniecības metodes – statistiskā datu analīze un anketēšana. Pēc portālā www.data.gov.lv publicētajiem statistikas datiem Daugavpilī 2019. gadā bija oficiāli reģistrēti 329 bērni, kuriem piešķirta invaliditāte, 2020. gadā 345 bērni, savukārt 2021. gadā 358 bērni, kuriem piešķirta invaliditāte. Pētot statistikas datus, secināju, ka katru gadu to bērnu skaits, kuriem piešķirta invaliditāte, palielinās, un tas liecina, ka Daugavpils pašvaldībai šī ir aktuāla mērķa grupa, kurai

nepieciešams atbalsts. Analizēju arī Daugavpils Sociālā dienesta statistikas datus par sniegtajiem pakalpojumiem bērniem ar invaliditāti³. Noskaidroju arī to, ka Sociālajā dienestā ar katru gadu palielinās to bērnu ar invaliditāti skaits, kuri saņem asistenta un speciālistu pakalpojumus, konsultācijas projekta "Deinstitucionalizācijas pasākumu īstenošana Latgales reģionā" ietvaros.

Izmantojot elektronisko mājaslapu www.visidati.lv, 2022. gada oktobrī izveidoju pirmo aptaujas anketu digitālā veidā un nosūtīju aizpildīt mērķa grupai. Anketa bija anonīma un tika izplatīta gan izveidotajā *WhatsApp* čata grupā, gan *Facebook* slēgtajā grupā. Ar šīs anketas palīdzību noskaidroju mērķa grupas vajadzības un problēmas, kas dod pamatu turpmāko aktivitāšu plāna izstrādei. Atbildes atsūtīja 30 respondenti. Elektroniskā anketa tika izveidota pēc pašu ģimeņu ieteikuma – šāds aptaujas veids ir ērti izmantojams, ļauj aptaujāt uzreiz lielāku respondentu skaitu, kā arī respondenti var izteikt savu viedokli anonīmi. Ņemot vērā ieteikumus, elektroniskas anketas formu izmantoju arī turpmāk plānošanas un izvērtēšanas posmā.

Trīs klātienē fokusgrupas diskusijas organizēju Sociālā dienesta telpās. To norises laiks bija 1,5 stunda, un katrā diskusijā piedalījās piecas līdz septiņas mammas. Diskusijas mērķis jo-projām bija mērķa grupas problēmu un vajadzību izzināšana, taču paralēlais uzdevums bija arī sadarbības veidošana starp pašiem vecākiem. Ierasti

3. VDEĀVK uzskaitē esošo bērnu ar invaliditāti skaits sadalījumā pēc administratīvās teritorijas [online]. Skatīts 01.12.2022. Pieejams: <https://data.gov.lv/dati/lv/dataset/berni-ar-invaliditati-adm-ter>

fokusgrupas diskusijas organizēšanā ir noteikti skaidri kritēriji dalībnieku atlasei. Diskusijās piedalījās tie dalībnieki, kuri bija gatavi sniegt atbildes izvērstāk nekā anketā, un tie, kuri paši bija norādījuši, ka komfortablāk jūtas, paužot viedokli grupā. Atšķirībā no anketās iegūtajām atbildēm, šajās diskusijās parādījās detalizētāki problēmsituāciju apraksti, un bija iespēja ne tikai fiksēt dzirdēto informāciju, bet arī vērot dalībnieku mijiedarbību un reakcijas uz dažādiem viedokļiem.

Izmantojot visas iepriekš minētās metodes, secināju, ka mērķa grupai ir kopīgas aktuālas problēmas: informācijas nepieejamība; sociālā nevienlīdzība; sociālā atstumtība; brīvā laika pavadīšanas iespēju trūkums; vecāku "izdegšanas sindroms"; speciālistu, kuri profesionāli palīdzētu, trūkums; finansiālo resursu trūkums pakalpojumu saņemšanai; vecāku nodarbinātības ierobežojumi; sarežģīts birokrātisks process valsts un pašvaldības iestādēs; nav skaidra bērnu nākotne. Kā problēma tika identificēts arī zināšanu trūkums sabiedrībā par ģimenēm ar bērniem ar funkcionāliem traucējumiem. Mērķa grupas aktuālas vajadzības: pieejama informācija par atbalsta iespējām; apkārtējās sabiedrības pieņemošā attieksme; sabiedrības izglītošana; saturīgas brīvā laika pavadīšanas iespējas; saliedētība ģimeņu starpā; psiholoģiskais atbalsts vecākiem; speciālistu (piemēram, osteopāta, logopēda, audiologopēda, ABA terapijas speciālista, neiropsihologa) pieejamība; projektu finansējuma piesaiste; pakalpojumu klāsta paplašināšana un esošo pakalpojumu uzlabošana.

Padziļinātās izpētes rezultātā tika

apstiprināts pieņēmums, ka mērķa grupu nepieciešams apvienot darbīgā pašpalīdzības kopienā, lai šim ģimenēm sniegtu atbalstu un tās spētu veiksmīgi funkcionēt arī kā kopiena, ne tikai kā atsevišķa ģimene. Mana kā sociālā darbinieka turpmākā iesaiste bija: 1) savstarpējās sadarbības veidošana, attīstīšana un uzturēšana; 2) līdzdalības un iesaistes veicināšana; 3) ģimeņu vajadzībām atbilstošu projektu īstenošana.

INTERVENCE

Uzsākot intervences posmu⁴, izstrādāju un izplatīju otro aptaujas anketu mērķa grupai. Atšķirībā no pirmās anketas, kurā bija jautājumi par esošo situāciju, vajadzībām un problēmām, šajā anketā tika uzdoti ļoti konkrēti jautājumi par turpmākās darbības niansēm – kādas aktivitātes ģimenes gribētu apmeklēt, kādi ir nepieciešamie speciālisti, vēlamās aktivitāšu dienas, norises laiki, vieta u.tml. Saņēmu 30 atbildes. Ņemot vērā jau iepriekš pieminēto mērķa grupas raksturojumu, uzskatu, ka šo nianšu apzināšana ir ne tikai apliecinājums tam, ka mērķa grupas viedoklis tiek regulāri noskaidrots, bet tā arī palīdz nodrošināt pēc iespējas plašāku dalībnieku skaitu aktivitātēs. Iegūtā informācija bija pamats sociālā darbinieka un vecāku kopīgās sadarbības plāna sagatavošanai.

4. Pilotprojektā ar terminu "intervence" apzīmē vienu no sociālā darba kopienā procesa posmiem, kad tiek īstenots plāns, lai sasniegtu noteiktu rezultātu (sekmēt pašpalīdzības iniciatīvas starp vecākiem, kuri audzina bērnus ar funkcionāliem traucējumiem). Tā kā plāna izstrādi sadarbībā ar sociālo darbinieku veica kopienas pārstāvji, tad plāna veidošana ir uzskatāma jau par daļu no intervences posma.

Plānošana, tāpat kā visa paveiktā regulāra fiksēšana, bija svarīgs darba posms, kas palīdzēja nepazaudēt fokusu. Izveidoju savu individuālās darbības plānu (ko, kad, kā plānoju darīt es pati) un, ņemot vērā izpētes posmā konstatētās problēmas un vajadzības, sadarbībā ar mērķa grupu izveidojām arī kopienas stratēģisko darba plānu. Plānā tika ietverti gan ilgtermiņa mērķi un veicamie uzdevumi, gan arī pavisam konkrēti darbības soļi (norādot, kādas darbības, kad, kurš cilvēks veic). Ar gandarījumu varu teikt, ka visi plānā ierakstītie punkti ir mērķa grupas ierosināti.

Plāna veidošanas procesā spilgti atklājās līdera nozīme. Līdera idejas ātri tiek akceptētas un ienāk kopējā plānā. Ja pret sevi sākotnēji izjutu vecāku skepsi, jo man nav tādas pieredzes kā ģimenēm, kuras audzina bērnus ar funkcionāliem traucējumiem, tad, strādājot kopā ar līderi, jutu, ka manī aizvien vairāk ieklausās arī citas mammas. Ar kopienas līderi sadarbība bija intensīva, regulāra un veiksmīga visos posmos. Mans un kopienas līderes ieguldījums bija vienāds. Organizējam regulāras klātienē tikšanās, attālinātās tikšanās, bija sarakste un regulāri telefona zvani. Savstarpējā informācijas apmaiņa notika katru dienu. Mums ir bijušas viedokļu, redzējumu atšķirības, bet Pilotprojekta noslēgumā esmu iemācījusies ņemt vērā un uzklaut atšķirīgu viedokli. Mūsu kopējā plāna punkti galvenokārt bija vērsti uz kopienas kapacitātes stiprināšanu, papildus ietverot sociālās plānošanas, kopienas izglītošanas, sociālā aktīvisma, interešu aizstāvības un sociālā mārketinga pieeju elementus.

Dažas no intervences posmā īstenotajām aktivitātēm.

1. Organizēju regulāru informācijas apmaiņu. Tās bija tikšanās klātienē un attālināti, izmantojot sociālos tīklus, mobilās lietotnes *WhatsApp* čata grupu; tikšanās laikā pārrunājam aktualitātes un plānojam turpmākās aktivitātes.

2. Organizēju mērķa grupas izglītošanas aktivitātes par kopienas iespējām. Sniedzu jaunas zināšanas gan par kopienas organizāciju, gan iespējām, kā stiprināt mērķa grupas veidoto biedrību. Informēju par to, kur var atrast nepieciešamo informāciju par resursu piesaisti, dokumentu izstrādi, projektu konkursiem, pieteikumu rakstīšanu, komunikāciju, sevis prezentēšanu, finanšu resursu piesaisti, savu prasmju pilnveidošanu, tuvākajiem semināriem, atbalsta sistēmu; par iniciatīvām, normatīvajiem aktiem, tikšanās organizēšanu ar interesējošiem speciālistiem, iesaisti tiešsaistes semināros, prezentāciju apmeklēšanu.

3. Veicu mērķa grupas izveidotās biedrības aktivizēšanu, iedrošināju uzsākt mājaslapas un sociālā tīkla *Facebook* profila izstrādi⁵. Biedrība "FORTE" ir dibināta 2022. gada jūnijā, taču, uzsākot Pilotprojektu, tā joprojām nebija aktīva, netika īstenotas nekādas darbības, aktivitātes.

4. Kopīgi izveidojām sociālo akciju – fotoizstādes projektu, kas bija veltīts Starptautiskajai autisma dienai, ko atzīmē 2. aprīlī. Fotoizstādē iesaistījās seši Daugavpils bērni ar autiskā spektra traucējumiem. Centāties fotogrā-

5. Latgales biedrība cilvēkiem ar invaliditāti "Forte". Plašāka informācija: <https://www.facebook.com/profile.php?id=100091050444065>

fijās atspoguļot šo bērnu ikdienu un viņu piedzīvotās emocijas, tādējādi pievēršot plašākas sabiedrības uzmanību mums blakus esošajiem bērniem ar funkcionāliem traucējumiem. Fotoizstāde tika prezentēta interneta vidē video formātā. Virtuālo fotoizstādi iespējams noskatīties Facebook kontā:

<https://fb.watch/IceAPU8Rtv/>,
QR kods



Akcijas organizēšanas laikā izteikti izjutu mērķa grupas specifiku – bērna veselības stāvokļa pasliktināšanās var pilnībā izmainīt ģimenes plānus. Veicot darbu ar individu, pielāgošanās izmaiņām bija ievērojami vieglāka nekā īstenojot aktivitātes, kurās ir iesaistīts lielāks dalībnieku skaits. Jāpiemin, ka mērķa grupas pārstāvjiem bija samērā grūti iegūt sadarbības partnerus. Piemēram, rīkojot fotoizstādi, tika uzrunāti vairāki potenciālie sadarbības partneri, tomēr saņēmām arī noraidījumus. Šis process bija ļoti laikietilpīgs, līdz izveidojās sadarbība ar brīvprātīgo Daugavpils fotogrāfi Iriņu Maskalenko.

5. Sagatavojām un iesniedzām divus projekta pieteikumus Daugavpils pašvaldībā sabiedrisko organizāciju līdzfinansējuma iegūšanai 2023. gadā. Viens no projektiem par radošo darbnīcu organizēšanu ir apstiprināts. Projekta "Prieks kopā veidot krāsainu pasauli" ietvaros līdz 2023. gada beigām notiek regulāras ikmēneša radošās nodarbības četros tematiskos blokos: 1) ģipša, silikona materiālu figūru veidošana un krāsošana; 2) glezniņu veidošana, izmantojot pirkstiņkrāsas; 3) sāls krāsošana, kompozīciju veidošana; 4)

masku izgatavošana, izmantojot papjēmašē tehniku. Katrā nodarbībā plānoti vidēji 15 dalībnieki. Saistībā ar šo projektu piedzīvoju arī situāciju, kad pret sevi un daļu no mērķa grupas tika vērstas negācijas par to, ka projekta pieteikumā tika plānots, ka radošās darbnīcas vadīs pašas māmiņas, nevis psihologs vai kāds speciālists. Daļa no vecākiem tam sākotnēji nepiekrīta. Ieraudzīt un atzīt savā vidū jau esošos resursus un izmantot uzkrāto pieredzi – tā nav pašsaprotama lieta.

6. Kopā ar kopienas līderi piedalījāmies tiešsaistes mācībās "Darbīgās kopienas Latgalē 2023", kuru laikā tika izstrādāts un iesniegts vēl viens projekta pieteikums, kurā paredzējām izglītojošas aktivitātes, sabiedrības informēšanas pasākumus Daugavpilī par mērķa grupu un tās vajadzībām, kā arī aktivitātes biedrības "FORTE" kopējās vizuālas identitātes izstrādei. Projekts gan netika apstiprināts, bet esmu pārliecināta, ka projekta izstrādes procesā iegūtās zināšanas tiks izmantotas.

7. Sadarbībā ar pašvaldību ir organizētas bezmaksas baseina nodarbības ar profesionālu treneri 15 ģimenēm (projekta "Veselības veicināšanas un slimību profilakses pasākumi Daugavpils pašvaldībā" Nr. 9.2.4.2/16/I/101 ietvaros).

8. Viens no maniem uzdevumiem bija aktivitāšu publicitātes nodrošināšana Sociālā dienesta mājaslapā⁶. Lai arī uzskatu, ka kolēģiem un plašākai sabiedrībai joprojām nav izpratnes par to,

6. Sagatavotie raksti atrodami šeit: <http://www.socd.lv/?p=6634>, <http://www.socd.lv/?p=6576>, <http://www.socd.lv/?p=6466>, <http://www.socd.lv/?p=6432>, <http://www.socd.lv/?p=6419>, <http://www.socd.lv/?p=6260>, <http://www.socd.lv/?p=5844>, <http://www.socd.lv/?p=5658>, <http://www.socd.lv/?p=5191>

kas ir sociālais darbs kopienās, tomēr esmu pārliecināta, ka šīs publikācijas, līdzīgi kā citi informēšanas pasākumi, rosina pievērst uzmanību arī šai sociālā darba formai.

9. Organizējām pieredzes braucienu uz biedrību "Cerību spārni" Siguldā, lai iedvesmotos un mācītos no labās prakses. Brauciena laikā tika papildus apmeklētas šādas biedrības struktūrvienības: grupu māja "Cerību māja"; sociālais uzņēmums "Visi Var"; grupu māja "Sigulda" (1. un 2. attēls).

10. Vecāku savstarpējai saliedēšanai un psiholoģiskai atslodzei noorganizēju atpūtas braucienu uz Turaidas pili Siguldā.



1. attēls. Pieredzes brauciens uz biedrību "Cerību spārni".



2. attēls. Kopienas pieredzes brauciens uz biedrību "Cerību spārni".

Īstenojot iepriekš minētās aktivitātes, man bija svarīgi radīt vidi, kur katrs var brīvi paust savu viedokli, kur katra viedoklis tiek ņemts vērā un netiek nosodīts. Atšķirīga redzējuma gadījumā neuzstāju uz savu pieeju, bet tikai ieteicu un konsultēju. Jāatzīst, ka mērķa grupas līdzdalības un iesaistīšanās veicināšana ir liels izaicinājums, jo šī mērķa grupa iepriekš bija pieradusi vērsties Sociālajā dienestā un saņemt visu sagatavotā veidā "uz palātes" bez lielas līdzdalības. Līdz ar to ik pa laikam tomēr piedzīvoju grūtības līdzsvarot savu ieguldījumu un savas iniciatīvas ar mērķa grupas ieguldījumu. Galvenais palīgs līdzsvara noturēšanā bija mērķa grupas līdere.

Pilotprojekta laikā ļoti būtiski bija veidot komunikāciju un uzturēt sadarbību ar pašvaldību un tās struk-

tūrām, tai skaitā Sociālo dienestu. Secināju, ka sociālajam darbiniekam ir ļoti labi jāpārzina pašvaldību struktūras un ir nepieciešamas kompetences, lai varētu būt kā "savienotājs" starp mērķa grupu un pašvaldību. Pilotprojekta prakses aprobācijas laikā organizēju tikšanos arī ar Sociālo jaunatājumu komitejas, Attīstības nodaļas, Pilsētplānošanas un būvniecības departamenta, Komunālās saimniecības pārvaldes un pirmsskolas izglītības iestādes pārstāvjiem, lai kopīgi ar mērķa grupas pārstāvjiem apspriestu aktuālās tēmas. Konkrēto sadarbības partneru tīklojuma izveidē tika ņemti vērā plānā ietvertie mērķi un uzdevumi. Potenciālo sadarbības partneru uzrunāšana galvenokārt ir sociālā darbinieka uzdevums. Mērķa grupu iesaistīju, kad sadarbība jau pakāpeniski tika uzsākta.

NOVĒRTĒŠANA

Pilotprojekta laika termiņš bija no 2022. gada septembra līdz 2023. gada maijam. Līdz novērtēšanas posmam nonācu tikai nosacīti, jo liela daļa no plāna punktiem vēl jāīsteno. Lai novērtētu sasniegto, ir jāatgriežas pie mērķa – sekmēt pašpalīdzības iniciatīvas starp Daugavpils vecākiem, kuri audzina bērnus ar funkcionāliem traucējumiem.

Lai iegūtu atgriezenisko saiti, pirmkārt, par savu profesionālo darbību un, otrkārt, par pārmaiņām kopienā, kuras pamanījusi mērķa grupa, izveidoju vēl vienu aptaujas anketu digitālā formātā ar 10 jautājumiem. Aptaujas anketā lielākoties tika ietverti skalārie jautājumi (ar lūgumu novērtēt no 1 līdz 10). Anketa tika izplatīta regulāri izmantotajā kopējā mobilās lietotnes *WhatsApp* čata grupā. Atbildes tika

saņemtas no 15 aktīvākajiem grupas dalībniekiem. Kopējais grupas dalībnieku skaits ir 30, taču pieņemu, ka tie vecāki, kuri pagaidām izvēlējās pasīvu novērotāja lomu, šo anketu nevēlējās aizpildīt, jo tajā bija arī jautājumi par pašu mērķa grupas dalībnieku iesaisti un līdzdalību. Apkopojot anketas datus, secināju, ka respondenti, lai gan sākotnēji bija skeptiski, sociālā darbinieka iesaisti un rosinājumu veidot kopienas uztver pozitīvi un atbalstoši. Sociālā darbinieka veiktais darbs kopienā vidēji tika novērtēts ar 9.2. Atbildēs uz jautājumu "kā jūs vērtējat savu iesaisti?" vidējais vērtējums bija 6.2. Jau iepriekšējās sarunās ar mērķa grupu nonācām pie secinājuma, ka ir gan objektīvi ierobežojumi, kas saistīti ar bērnu aprūpi, gan arī ieradums būt saņēmēja lomā. Visi respondenti norādīja, ka viņiem ir palielinājies savstarpējais atbalsts un piederības izjūta šai grupai, un tas ļauj cerēt, ka turpmāk kāpināsies arī mērķa grupas iesaiste kopīgu aktivitāšu īstenošanā. Visi respondenti atbildēja, ka turpinās sadarboties ilgtermiņā. Rezultātā apstiprinājās sākotnēji izvirzītais pieņēmums, ka, izmantojot sociālā darba formu "Sociālais darbs kopienā" un aktivizējot mērķa grupu, kopienas resursi parādās kā iepriekš neizmantojamais līdzeklis kopīgo problēmu risināšanā.

Raksta noslēgumā gribu uzsvērt, ka sociālajam darbiniekam nepieciešamas izcilas saskarsmes prasmes, kuras jāpielieto gan saziņā ar kopienas pārstāvjiem, gan ar pašvaldību un Sociālo dienestu, gan arī ar citiem potenciālajiem un esošajiem sadarbības partneriem. Sociālajam darbiniekam kopienā jāpiemīt prasmēm uzrunāt arī pašvaldības deputātus, veidojot ciešu abpusēju sadarbību, jo sociālais darbs

kopienā nav individuāls, bet gan komandas darbs, kur ļoti būtiski ir saņemt atbalstu no saviem kolēģiem. Pasākumu apmeklēšana, piedalīšanās semināros, komunikācija ar kopienas pārstāvjiem, aktivitāšu īstenošana ļoti bieži notika ārpus noteiktā darba laika, kā rezultātā šo sešu mēnešu laikā ļoti daudz tika strādāts vēlās vakara stundās un brīvdienās. Attīstot specializāciju "Sociālais darbs kopienās", jāņem vērā, ka daļa no darbinieka pienākumiem veicama ārpus ierastā darba laika sociālajos dienestos.

Apkopojot var teikt, ka sociālā darbinieka kopienā uzdevumi ir plaši, un darbiniekam, kurš uzsāk sociālā darbinieka kopienā praksi, reizēm grūti aptverami. Pilotprojektā vairāk fokusējos uz: 1) mērķa grupas vajadzību novērtēšanu; 2) līderu identificēšanu un fasilitēšanu; 3) komunicēšanu un sadarbības veidošanu ar pašvaldības struktūrām, nevalstiskajām organizācijām un citiem aktīvajiem iedzīvotājiem, kuri ir gatavi iesaistīties kopienas iniciatīvu īstenošanā; 4) mērķa grupas līdzdalību, iesaistīšanās un pašpalīdzības sekmēšanu; 5) jau esošo resursu apzināšanu un projektu pieteikumu izstrādi, lai attīstītu jaunus resursus; 6) sabiedrības izglītošanu, izmantojot sociālo akciju.

Pilotprojekts ietvēra arī semināru, izglītojošo pasākumu, apmācību apmeklēšanu, informācijas resursu un aktualitāšu izpēti, lai šajās zināšanās varētu dalīties ar mērķa grupu. Turklāt, regulāri atspoguļojot īstenotās aktivitātes, novēroju, ka arī citas Daugavpils mērķa grupu apvienības (gan neformālas grupas, gan biedrības) sāk aktivizēt savu darbību. Tas nozīmē, ka iedzīvotāju aktivizēšana ir iespējama,

izmantojot sociālā darba kopienā aktivitātes kā piemēru, t.i., arī bez tiešas sociālā darbinieka iesaistes.

Uzskatu, ka lielākās grūtības, ar ko nācās saskarties, veicot sociālo darbu kopienā, bija pārslēgties no individuālā sociālā darba uz kopienas sociālo darbu, līdz ar to bija sarežģīti aktivitātēs iekļaut plašāku mērķa grupas daļu.

Visspilgtāk un emocionālāk gan es, gan mērķa grupa novērtē kopīgi izveidoto fotoizstādes projektu "Bērnu ar autismu emocijas", kas apstiprina, ka nav jāizmanto tikai standarta metodes, bet savā darbībā ir jāiekļauj radošums un metožu dažādība. Kaut arī kopienas pārstāvju aktīvistu grupa ir izveidota Pilotprojekta ietvaros, tā savu darbību plāno turpināt, pateicoties iegūtajām zināšanām un prasmēm. Un to es uzskatu par savu lielāko sasniegumu šajā deviņu mēnešu posmā.

Nevalstiskās organizācijas – sociālā darba resursi

Nevalstiskās organizācijas (turpmāk – NVO) sociālajā darbā Latvijā spēlē nozīmīgu lomu. Kaut arī nevalstiskās organizācijas Latvijā nav juridisks termins, tomēr profesionālajā valodā ar to saprot biedrības vai nodibinājumus, kuri veic savu darbību sociālā atbalsta jomā bez peļņas gūšanas mērķa. Ir jāatzīst, ka visas nevalstiskās organizācijas nav vienādas. Kaut arī šo organizāciju darbības mērķus vieno sabiedriskais labums un sociālais atbalsts, tomēr atšķirties var organizācijas mērķa grupas lielums, sniegtā atbalsta formālais statuss (neformālais atbalsts vai formālais atbalsts), kā arī paņēmieni savu mērķu sasniegšanai. NVO darbības spektrs ir ļoti plašs – no tādām, kuras vairāk orientējas uz savu biedru interešu un vajadzību apmierināšanu, līdz NVO, kuras organizē nacionāla mēroga labdarības akcijas, pārstāv sabiedrības vai mērķa grupas politiskajā līmenī vai sniedz sociālos pakalpojumus un ir reģistrētas Sociālo pakalpojumu sniedzēju reģistrā. Ir jāuzsver, ka nereti laika gaitā NVO arī attīsta darbību, paaugstinot savu profesionalitāti un paplašinot darbību. Tādu piemēru Latvijā ir diezgan daudz. Tāpēc sociālajiem darbiniekiem un sociālo pakalpojumu administrētājiem jebkura NVO ir potenciāls resurss un sadarbības partneris.

Pamatojoties uz iepriekš minēto, resursu rubrikā **"Kolēģi iesaka"** uzsākam informācijas publicēšanu par NVO, kuras darbojas dažādās Latvijas vietās, ar mērķi rosināt kolēģu izpratni par

to, cik daudzveidīgs resurss sociālajā darbā ir NVO. Šajā un turpmākajos divos periodiskajos izdevumos publicētā informācija noderēs kā piemērs dažādu NVO darbībai un to lomai resursu radīšanā sabiedrībā.

Apkopojot redkolēģijas pieredzi, piedāvājam šādu klasifikāciju NVO kā resursam sociālajā darbā.

1. Sociālā atbalsta NVO – apvieno kādas sociālās grupas pārstāvjus pēc noteiktām pazīmēm un interesēm ar mērķi organizēt un sniegt savstarpējo atbalstu (piemēram, invalīdu apvienības, pensionāru apvienības, politiski represēto biedrības u.c.). Kā piemērus šā veida NVO var minēt: Rīgas pilsētas Latgales priekšpilsētas invalīdu biedrība, hroniski slimo bērnu draugu biedrība "Sūrābele", biedrība "Latvijas Politiski represēto apvienība", Latvijas Audžuģimeņu biedrība, Latvijas Mazturīgo atbalsta biedrība "Dace", Latvijas Multiplās sklerozes asociācija u.c.

2. Interese aizstāvības NVO, kuras ir izveidotas ar kādas sociālās grupas interese aizstāvības mērķi, kurās darbojas gan šīs grupas pārstāvji, gan personas, kas pārzina šīs grupas specifiku un ir ieinteresētas konkrētās sociālās grupas interese un vajadzību aktualizēšanā politiskajā līmenī. Piemēram, Invalīdu un viņu draugu apvienība "Apeirons"; resursu centrs cilvēkiem ar garīgiem traucējumiem "ZELDA", Latvijas Bērnu labklājības tīkls u.c.

3. Labdarības organizācijas, kuru primārais mērķis ir organizēt resursu vākšanu un atbalsta sniegšanu gadījumos, kad valsts un pašvaldību sniegtais atbalsts nav pietiekams vai nav vispār pieejams. Šīs organizācijas piesaista iedzīvotāju un uzņēmēju ziedojumus, lai organizētu atbalsta sniegšanu tiem, kam tas nepieciešams. Piemēri: fonds "Ziedot.lv", labdarības fonds "BeOpen" u.c.

4. Sociālo pakalpojumu sniedzēji – tās ir organizācijas, kas ir reģistrētas Labklājības ministrijas Sociālo pakalpojumu sniedzēju reģistrā un sniedz sociālos pakalpojumus saskaņā ar Sociālo pakalpojumu un sociālās palīdzības likumā, MK noteikumos par prasībām sociālo pakalpojumu sniedzējiem un pašvaldību saistošajos noteikumos noteiktajām prasībām. Var teikt, ka šīs NVO ir profesionāli sociālo pakalpojumu sniedzēji un visbiežāk piedalās Pašvaldību likuma 4. panta 9. punktā noteiktās pašvaldību autonomās funkcijas "nodrošināt iedzīvotājiem atbalstu sociālo problēmu risināšanā, kā arī iespēju saņemt sociālo palīdzību un sociālos pakalpojumus" izpildē, slēdzot līgumus ar pašvaldības sociālo dienestu. Šīs NVO algo sociālā darba un citus speciālistus, kuriem tiek prasīta atbilstoša kvalifikācija. Piemēri šādām NVO ir Latvijas Samariešu apvienība, Latvijas Sarkanais Krusts, biedrība "Resiliences centrs", biedrība "Cerību spārni", Sociālā atbalsta un izglītības fonds u.c.

5. Profesionālās apvienības – NVO, kas apvieno sociālās labklājības jomā strādājošos. Piemēram, Latvijas Sociālo darbinieku biedrība, Latvijas Pašvaldību sociālo dienestu apvienība, Sociālās aprūpes un rehabilitācijas in-

stitūciju direktoru asociācija, Sociālās aprūpes institūciju apvienība, Supervīzoru apvienība u.c.

Viena organizācija var realizēt vairākus darbības virzienus. Nereti NVO, kura sākotnēji īsteno interese aizstāvību, ar laiku attīstās par profesionālu pakalpojumu sniedzēju, t.i., paplašina savu darbību jomu. Tādi piemēri ir biedrība "Rīgas pilsētas "Rūpju bērns"", resursu centrs cilvēkiem ar garīgiem traucējumiem "ZELDA", centrs "MARTA", biedrība "Latvijas Kustība par neatkarīgu dzīvi", Invalīdu un viņu draugu apvienība "Apeirons" u.c. Ir arī tādas NVO, kuras sākotnēji izveidotas kā sociālā atbalsta NVO, bet vēlāk uzsāk sniegt profesionālus sociālos pakalpojumus, piemēram, Latvijas Sieviešu invalīdu asociācija „Aspazija”, biedrība "Rīgas aktīvo senioru alianse" u.c. Ir jāatzīst, ka šāda NVO darbības attīstība saskan ar sociālo darbinieku profesionālajām interesēm, jo NVO pieredze un zināšanas par mērķa grupas vajadzībām un interese aizstāvības pieredze pašvaldību un nacionālā līmenī kļūst par ne novērtējamu resursu sociālo problēmu aktualizēšanā un risināšanā.

Ja iepriekš minētā NVO klasifikācija rosina sociālo darbinieku interesi, tad aicinām sociālos darbiniekus pārdomāt, cik un kādas NVO jūsu pašvaldībā darbojas katrā no piecām klasifikācijas grupām.

Šajā izdevumā sniedzam informāciju par divām organizācijām, kas sākotnēji bija izveidotas ar mērķi aizstāvēt personu ar garīga rakstura traucējumiem intereses, bet ar laiku paplašinājušas savu darbību un šobrīd ir arī sociālo pakalpojumu sniedzēji.



Biedrība "Latvijas Kustība par neatkarīgu dzīvi" dibināta 2009. gadā, bet jau no 2006. gada biedrības dibinātāji darbojās kā iniciatīvas grupa, izstrādājot biedrības idejisko pamatu – koncepciju „Par dzīvi sabiedrībā”. Biedrības darbības mērķis ir veicināt iekļaujošas sabiedrības attīstību un vienlīdzīgu iespēju nodrošinājumu ikvienam sabiedrības loceklim, veidojot labvēlīgu vidi sabiedrībā neatkarīgas dzīves īstenošanai cilvēkiem ar invaliditāti, sekmējot cilvēku ar invaliditāti vajadzībām un tiesībām atbilstošas efektīvas pakalpojumu sistēmas izveidi.

Biedrības darbība ilgstoši ir bijusi saistīta ar cilvēku ar invaliditāti, īpaši cilvēku ar ļoti smagiem attīstības traucējumiem **interesu aizstāvību**, īpašu uzmanību vēršot uz pāreju valstī no institucionālās aprūpes uz sabiedrībā balstītu sociālo pakalpojumu sistēmas izveidi šai mērķa grupai. **Biedrība 2012. gadā ir izstrādājusi dzīves kvalitātes izvērtēšanas metodoloģiju** "Metodoloģija dzīves kvalitātes nodrošināšanas cilvēkiem ar funkcionāliem traucējumiem izvērtēšanai sociālos pakalpojumos". Metodoloģija ir balstīta uz astoņu dzīves sfēru jeb domēnu modeli, kuru ir piedāvājis Heistingsa Koledžas (Nebraska) profesors Roberts Šeloks 2002. gadā (*Robert L. Schalock*). Biedrība ilgstoši ir veikusi to cilvēku ar garīga rakstura traucēju-

miem, kuri ir ievietoti ilgstošas sociālās aprūpes institūcijās, dzīves kvalitātes izvērtēšanu, aktualizējot institucionālās aprūpes sistēmas problēmas valstī un vienlaikus saredzot izaicinājumus, lai situāciju uzlabotu.

Biedrība kopš savas darbības sākuma cieši sadarbojas ar sociālo pakalpojumu sniedzējiem cilvēkiem ar invaliditāti dažādās Eiropas valstīs, gan apgūstot mūsdienīgas sociālo pakalpojumu sniegšanas metodes, gan citās Eiropas valstīs pētot iespējamus pakalpojumu veidus, kuri Latvijā nav pietiekami attīstīti. Pateicoties uzkrātajām zināšanām, **biedrība ir izveidojusi un sniedz dienas aprūpes centra pakalpojumu cilvēkiem ar ļoti smagiem attīstības un uzvedības traucējumiem**. Šis sociālais pakalpojums ir vērsts uz cilvēka ar funkcionāliem traucējumiem neatkarības veicināšanu ikdienas aktivitātēs un nodarbinātības prasmju attīstīšanu. Veidojot pakalpojumus un aprobējot dažādas metodes, biedrībai ir svarīgi dalīties zināšanās ar citiem pakalpojumu sniedzējiem un jomā strādājošiem sociālā darba speciālistiem. Biedrības interese ir, lai Latvijā attīstītos daudzveidīgi sociālie pakalpojumi tieši cilvēkiem ar smagiem attīstības traucējumiem, tāpēc regulāri tiek piedāvātas pieredzes apmaiņas vizītes un izglītojoši semināri.

Domājot par jomas attīstību nākotnē, **biedrība ir nākusi ar iniciatīvu izveidot grupu mājas pakalpojumu cilvēkiem ar ļoti smagiem attīstības traucējumiem**, kurā būs ievērots mazās grupas princips, veicināta iemītnieku spēja pieņemt lēmumus par savu dzīvi un nodrošināta terapeitiska vide.

Kontaktinformācija: www.lkndz.lv;
inga.skestere@lkndz.lv;
<https://www.facebook.com/homelkndz>



Biedrība "Resursu centrs cilvēkiem ar garīgiem traucējumiem „ZELDA”" (turpmāk – RC ZELDA) ir dibināta 2007. gadā ar mērķi veicināt cilvēku ar garīga rakstura traucējumiem (turpmāk – GRT) – gan cilvēku ar intelektuālās attīstības traucējumiem, gan cilvēku ar psihosociāliem traucējumiem – tiesību ievērošanu un interešu aizstāvību. Biedrības mērķa sasniegšanai tiek veikti pētījumi, politikas analīze un sagatavoti viedokļi; nodrošināta bezmaksas juridiskā palīdzība personām ar GRT; kā arī tiek izstrādātas un īstenotas mācību programmas atbalsta sniegšanai personām ar GRT.

Sākotnēji biedrība attīstījās tikai kā interešu aizstāvības organizācija, savā darbībā uzsvaru liekot uz bezmaksas juridiskās palīdzības sniegšanu un stratēģisko tiesvedību, lai risinātu dažādus aktuālus cilvēktiesību jautājumus. Piemēram, RC ZELDA īstenojās stratēģiskās tiesvedības rezultātā notika apjomīga rīcībspējas institūta reforma. Sniedzot juridiskās konsultācijas cilvēkiem ar GRT, biedrības darbinieki ir pārliecinājušies, ka šai sabiedrības grupai ir nepieciešama ne tikai juridiskā palīdzība, bet bieži ir vajadzīgs vispusīgs atbalsts dažādu lēmumu pieņemšanā un īstenošanā. Tāpēc pēdējo desmit gadu laikā **RC ZELDA ir attīstījusi jaunu, rīcībspē-**

jas ierobežošanai alternatīvu mehānismu – atbalstīto lemtspēju, izmantojot uz personu vērstās domāšanas un plānošanas pieeju. Rezultātā ir **izveidots inovatīvs sociālais pakalpojums – Atbalsta personas lēmumu pieņemšanā (APLP) pakalpojums**, kurš kopš 2020. gada marta ir reģistrēts Sociālo pakalpojumu reģistrā un ir pieejams vairākās Latvijas pašvaldībās. Kopš 2015. gada APLP pakalpojumu saņēmušas vairāk nekā 450 personas ar garīga rakstura traucējumiem.

Savā ikdienas darbā RC ZELDA ir pārliecinājusies, ka ir **svarīgi iedrošināt cilvēkus ar GRT pašiem pieņemt savai dzīvei būtiskus lēmumus un palīdzēt viņiem pašiem iestāties par savām tiesībām un interesēm**, lai viņi spētu aktīvi iesaistīties sabiedriskajā dzīvē. RC ZELDA pieredze rāda, ka personu ar GRT kopiena līdz šim ir bijusi nepietiekami pārstāvēta, bieži vien padarot šīs personas par pasīviem pakalpojumu saņēmējiem, kuriem nav nekādas teikšanas savas dzīves svarīgajās jomās. Tāpēc **kopš 2022. gada biedrība attīsta jaunu atbalsta grupas modeli, kur grupas vadībā tiek iesaistīti divi līdzvērtīgi vadītāji – persona ar GRT un sociālais darbinieks**. Grupas tika uzsāktas Rīgā un Jelgavā, bet pašlaik darbs tiek turpināts tikai Rīgā. Grupas veidotas ar mērķi attīstīt personu ar GRT kopienas, uzsvaru liekot uz pašnoteikšanās, lēmumu pieņemšanas un interešu aizstāvības komponenti.

Papildus juridiskajiem un sociālajiem pakalpojumiem RC ZELDA gan pēc savas iniciatīvas, gan arī pēc pieprasījuma **veido un īsteno mācību programmas dažādām mērķa gru-**

pām, piemēram, par komunikāciju ar personām ar GRT; par uz personu vērsto domāšanu un plānošanu; par atlabšanas pieeju u.c.

Biedrības RC ZELDA

kontakthinformācija:

Mārupes iela 4-31, Rīga, LV-1002

Tālrunis: 67442828

Tīmekļa vietne: <http://www.zelda.org.lv>

SUMMARY

Maija Muceniece, Ilze Skrodele-Dubrovskā. Current information on events and processes in the Ministry of Welfare

In the article, representatives of the Ministry of Welfare provide information on current developments in social policy in Latvia. For instance, the thresholds for several state benefits and pensions have been raised, and crisis-dwelling services for victims of domestic violence and individuals under threat of violence have been implemented nationwide. Updates from the project 'Development of Professional Social Work in Municipalities' include the initiation of a quality management tool for municipal social service agencies and the progress of the ex-post evaluation of the project's impact on social work conducted by these agencies. Two significant announcements are also highlighted: the publication of a methodological tool on conducting social work in a diverse society and the availability of the digital version of the Social Work Dictionary on the ministry's website.

Inga Pāparde. Discussion: Social worker must tell his/her story!

In early June, a discussion titled 'They Were at the Sight of the Social Service Agency' took place in Cēsis as part of the 'LAMPĀ' conversation festival. The speakers included Supervisor Ieva Ozola, Mārtiņš Moors from the Latvian Social Workers' Association, and journalist Aidis Tomsons. The discussion was moderated by journalist Inga Pāparde, who has a background in social work education. Participants were

encouraged to discuss the prestige of social work, professional ethics, the portrayal of the profession in the mass media, and public attitudes towards it. During the discussion, it was noted that social work is a profession where individuals who have received significant support and overcome various challenges rarely acknowledge the assistance they received from a social worker. Social workers often work with issues that the general public finds difficult to accept, recognize, and discuss, making them somewhat of a 'shadow side' of society. A social worker can only assist a client to the extent that the client is willing to help themselves. To raise public awareness about social work, it is important to regularly share stories related to this profession.

Inese Šūpule. What is happening in social services in Latvia? Opinion of residents and practitioners.

This article provides insight into the results of the first two stages of the ex-post research on evaluating the performance of local government social services. It also reveals the assessment of the work of social services by Latvian residents, clients of social services, and social work specialists. The evaluation is conducted by the Baltic Institute of Social Sciences as part of the Ministry of Welfare's project 'Development of Professional Social Work in Local Governments.' The research employs a comparative methodology, comparing the data obtained in 2022 with the results of the 2017 ex-ante study.

Edvarts Pāvulēns. Digitization in social work: a rural perspective

The author evaluates the advantages, disadvantages, opportunities, and risks of digitalization in social work, examining them from the perspective of rural areas. Digitalization in social work should be seen as an opportunity. Still, it should also be approached critically, without forgetting that the foundation of social work lies in the close interaction between the social worker as a professional and a successful relationship with the client. This is particularly crucial in rural areas where the services offered by the government and local authorities to citizens are becoming increasingly remote each year, often accessible only on specific days or through remote means. The author concludes that a social service provider must strike a balance between digital and personal interactions to ensure the fulfilment of customer needs and the adequate provision of services.

Aiga Romāne-Meiere, Kārlis Viša. Methodology 'Social Work with Young People' - The Hero's Journey.

This article aims to introduce readers to the key findings of the development process of the methodological material titled 'Social Work with Young People'. The article's structure is based on the stages of the hero's journey, as defined by the American mythologist Joseph Campbell. The hero's journey in this context includes: 1) the experiences of the authors of the methodology, 2) the experiences of the social workers in the pilot group, and 3) the daily experiences of young people. The article follows the stages of the hero's journey, including Hear the call! Get

going! Meet the demons! Learn from or seek teachers! Transform the demons! Come back home!

Vita Roga-Vailza. We are to provide support – social services for people with mental disorders.

Ieva Krusta is a social worker with extensive experience in working with individuals with mental disorders. She is a dedicated, motivated, and knowledgeable professional in this field. Since 2010, she has served as the executive director of the association 'Rūpju bērns.' During the interview, the specifics of her daily work were discussed, focusing on meeting the needs of individuals with spiritual nature disorders, supporting their families, and emphasizing the importance of developing additional social services for this specific target group.

Liesma Ose. Interview with C. Iverson. Responsibility, Resilience and Kindness: Solution-Focused Social Work

Liesma Ose, a member of the team at the newly funded ESF Plus project 'Development of Professional and Contemporary Social Work' under the Ministry of Welfare, presents her conversation with Chris Iveson, an inspirational personality and co-owner of BRIEF (UK), who is a social worker. Chris Iveson, along with partners Harvey Ratner and Evan George, introduced the solution-focused practice to the UK, initially as a therapy and later as a management tool. Chris admits that he "loves doing it: with homeless alcoholics, with the rich and famous, with first-line managers and with senior board members. I love teaching it to everyone". He believes it is a great way to conduct business as a ther-

apist, coach, consultant, or teacher. The essence of this professional dialogue explores the similarities and differences among social work professionals globally, the caring nature of their professional practice, their support for Ukrainian people escaping the war zone in 2022, self-care, and how the solution-focused brief approach contributes to all the aforementioned aspects.

Marika Lotko. 'Culturogram' as a tool for assessing the cultural diversity of families.

The article presents the ten research fields of the Culturogram, which can be utilized in social work practice to assess the impact of family culture on family functioning. The article aims to acquaint social workers with this assessment tool and assist practitioners who encounter a growing number of asylum seekers in Latvia. The article analyzes the ten research fields, drawing on recommendations from the Elena Congress and establishing a connection with the specific situation in Latvia.

Kristīne Paegle, Aiga Romāne-Meiere. Community social work in Daugavpils with families who raise children with functional disorders.

The article presents reflections on the professional experiences of Kristīne Paegle, a social worker in the Social Service of Daugavpils Municipality. There are various ways in which social work in communities can be implemented. Therefore, this article focuses on one of the possibilities for the social workers of the municipality's Social Service to enhance their work with communities. The article comprises a

description of the actions, experiences, challenges, and insights gained during the internship, organized according to the stages utilized in the project conducted by the Ministry of Welfare: 'Methodology Development of Social Work in the Community'. These stages include community outreach, community research, intervention, and evaluation of changes.

Review of **NGOs as a resource for social work practice** offers an insight on the profession – specific classification of NGOs working in the field of social welfare. It focuses on social support-oriented NGOs, NGOs working as the advocates representing the interests of definite groups of clients, charity sector NGOs, social service providers as well as professional associations. Two examples – NGOs 'Latvian Movement for Independent Life' and the Resource Centre for people with mental disability 'Zelda' – are represented here as an examples of advocacy organisations, with a short story about their current status and activities.

This image shows a single sheet of white paper with horizontal ruling lines. The lines are evenly spaced and run across the width of the page. There are no margins, text, or other markings on the paper.

Pārpublicēšanas gadījumā nepieciešama Labklājības ministrijas atļauja. Citējot atsauce uz izdevumu ir obligāta.

ESF+ PROJEKTS
PROFESIONĀLA UN MŪSDIENĪGA
SOCIĀLA DARBA ATTĪSTĪBA
SAM #.4.3.5.4.



Izdevums veidots un tipogrāfiski iespiests Eiropas Savienības kohēzijas politikas programmas 2021.-2027. gadam Eiropas Sociālā fonda Plus 4.3.5.4. pasākuma projekta "Profesionāla un mūsdienīga sociālā darba attīstība" ietvaros.



Izdevums tiek izdots divas reizes gadā